

WELKE RICHTING UIT?

EEN ANALYSE VAN HET INDUSTRIEBELEID VAN DE EUROPESE UNIE

Aantal woorden: 21.109 (exclusief Inhoudstafel, Dankwoord, Abstract, Bibliografie en Appendix)

Naam Student: Renzo Nieland

Stamnummer: 01500442

Promotor: Prof. Dr. Hendrik Vos

Copromotor:

Masterproef voorgelegd voor het behalen van de graad master in de richting EU-Studies

Academiejaar: 2020-2021

Inhoudstafel

Dankwoord.....	3
Abstract.....	4
Inleiding.....	5
I. Literatuurstudie.....	6
A. Theoretische Conclusies.....	7
A1. Aard van Industriebeleid.....	7
A2. Argumenten voor Industriebeleid.....	8
A3. Kritiek op Industriebeleid.....	10
A4. Vormgeving van Industriebeleid.....	13
A5. Richting van Industriebeleid.....	17
A6. Externe Dimensie.....	20
B. Industriebeleid in de EU.....	21
B1. West-Europa voor Europese Integratie.....	21
B2. Het beleid van de EU: 1950-1980.....	22
B3. 1980-2008: Het Eerste Keerpunt?.....	24
B4. 2008/2020: Het Tweede Keerpunt?.....	28
C. Recapituleren.....	31
II. Onderzoeksopzet.....	32
A. Onderzoeksvraag.....	32
B. Methodiek.....	33
C. Onderzoeksmateriaal.....	34
III. Analyse.....	38
A. Politieke Doelstellingen: de Richting van het Industriebeleid.....	40
B. Beleidsmiddelen voor het Industriebeleid.....	47
C. Recapituleren.....	51
IV. Conclusies.....	52
A. Link met de Literatuurstudie I: Politieke Doelstellingen.....	52
B. Link met de Literatuurstudie II: Beleidsmiddelen.....	53
C. Toegevoegde waarde van het Onderzoek.....	54
V. Reflectie.....	55
A. Aanbevelingen voor Vervolgonderzoek: Deelvragen, Extra Bronnen, Verdieping Analyse.....	55
B. Mijn Eigen Gestuntel: Volgende Keer Beter?.....	56
Slot.....	57
Bibliografie.....	58
A. Bronnen gebruikt bij de Literatuurstudie.....	58
B: Bronnen gebruikt bij de Onderzoeksopzet.....	63
C. Bronnen gebruikt bij de Analyse.....	64
Appendix: Tabellen Analyse.....	71
A. Tabellenreeks 1: Mate van Aanwezigheid per Bron.....	73
B. Tabellenreeks 2: Mate van Aanwezigheid per Instelling.....	82
C. Tabellenreeks 3: Mate van Aanwezigheid in het Algemeen.....	87

Dankwoord

Uiteraard wil ik mijn promotor van harte bedanken: professor Hendrik Vos. Niet alleen is hij een fantastische enthousiasmerende docent, waarvan er maar weinig zijn. Ik kon altijd bij hem terecht om mij in raad en daad bij te laten staan; en om uitstel te verlenen, als ik weer eens een deadline miste, wat het afgelopen jaar eerder wel dan niet gebeurde. Ik kan me zo voorstellen dat hij dat inmiddels zo beu is, dat hij mij hoe dan ook zal laten slagen, louter om van dat blok aan het been af te zijn haha. Maar even zonder dollen, ik ben hem duizendmaal dank verschuldigd, dat ik deze extra dag kon krijgen. In het afgelopen etmaal heb ik wel drieëntwintig uur gezwoegd en geploeterd, en zo'n beetje een kwart van mijn thesis geschreven.

Mijn allerliefste en allerzotste katachtigen hielpen me door deze langste dag heen; ook aan hen vele bedankjes. Het moet een bijzondere nacht voor hen geweest zijn, dat het baasje elk uur even naar beneden kwam.

Dan is er natuurlijk nog mijn vrienden- en kennissenkring. Waar zou ik nu zijn zonder die mensen die ik puur toevallig onderweg ben tegengekomen. Zonder Jouke Starmans, die mij heeft aangestoken met het politieke virus, en mij overtuigde om politicologie te studeren. Zonder Ilia Hosseinian, die mij met zijn illusievrije kijk op de wereld uit het moeras getrokken heeft. Zonder Irena Soljic, die met haar rucksichtslose eerlijkheid mij van een aantal giftige levensillusies beroofde en mij onderwijl aan het schaterlachen bracht. Zonder Ugur Cakiroglu, die fysiek weliswaar ver van mij vandaan is, en ook mentaal steeds verder verwijderd raakt, maar die emotioneel altijd een plekje in mijn hart zal houden; ook hij heeft me, op zijn eigen nietsontziende manier, berooft van een paar schadelijke illusies over mezelf.

Zonder Dario van Fleteren, die mij leerde dat medestudenten wel degelijk benaderbaar zijn zonder lange stok. Zonder Ismail Illbas, die mij hetzelfde leerde over mijn kotgenoten, en die mij de afgelopen week enorm stimuleerde met zijn quasi-angstaanjagende openheid (en met zijn nonchalante liefde voor wodka). Zonder Tilde Crevels, Jan Luca, Mireille Mestdagh en Neal Lewis, die mij hetzelfde leerden over mijn collega's (minus de wodka). Zonder Jelle Vercruyse, die mij het plezier in drummen terug heeft bijgebracht, waar ik op zijn beurt een flinke dagelijkse energiestoot van krijg. Zonder Yves De Cuyper, die mij de kans gaf om iets concreet nuttigs te doen met mijn kennis en talenten over EU-politiek, en die mij zodoende een geweldige motivatie gaf om nou eindelijk eens werk te maken van die thesis.

Dan hebben we nog Katrien De Waele, de krachtigste psychologische stofzuiger van het land. Ook aan haar ben ik al heel wat illusies kwijt over die verwarrende diersoort waar ik (soms tegen mijn zin) deel van uitmaak. Zij overhaalde me om het perfectionisme over verleden, heden en toekomst los te laten; opdat ik van alledrie eindelijk iets moois kan smeden.

Uiteraard mag mijn vader niet ontbreken. De man die van mij hield... op zijn eigen destructieve wijze. Vader, als u dit ooit leest, weet dat ik u vergeef (al kan ik nog niet vergeten). Ook u hebt bijgedragen aan wie ik geworden ben, zij het via een omweg.

En dankjewel Gianni, de beste broer ter wereld. Jij hebt me in grote mate van mijn arrogantie en obsessie met hoge punten afgeholpen. Zonder dat had ik deze woorden niet kunnen schrijven. En tot slot, Mam, de liefste en geduldigste moeder ter wereld. Jij kan de grootste ballon zonder pardon leeg laten lopen. Er zijn maar weinig dingen waar je nog van op kijkt, en daar kijk ik juist weer van op. Dat helpt me door dit soort nachtarbeid heen. Dankjewel!

- Renzo Nieland, Amersfoort, Nederland, Europese Unie, 13 Augustus 2021

Abstract

Deze thesis neemt het industriebeleid van de Europese Unie onder de loep. De literatuurstudie geeft het theoretische debat over industriebeleid in het algemeen weer, alsmede het historisch industriebeleid gevoerd door de EU. Hieruit volgt een onderzoeksvraag gefocust op de richting die de EU wenst te geven aan het industriebeleid: Welke politieke doelstellingen dient het industriebeleid van de EU, en met welke middelen hoopt zij deze doelen te realiseren? Een kwalitatieve inhoudsanalyse contrasteert hiertoe de recente algemene beleidsplannen van de Europese Commissie, de Europese Raad en de Raad van de EU met de conclusies uit het historisch-theoretische debat. Uit deze analyse blijkt dat strategische autonomie, en in mindere mate de klimaattransitie, de digitale transformatie, concurrentiekracht, sociale cohesie en gezondheid, het hoofddoel vormt van het industriebeleid van de EU. Qua beleidsmiddelen verkeert de EU in een spagaat tussen twee economische paradigma's: het marktfalenmodel en het marktscheppingsperspectief. Deze conclusies komen grotendeels overeen met de theorieën uit de literatuurstudie. Vervolgonderzoek zou dit verder kunnen verdiepen, bijvoorbeeld door specifiekere beleidsplannen en wetsvoorstellen te contrasteren met deze algemene doelstellingen, bronnen van andere instellingen en actoren te raadplegen en/of een kritischer invalshoek te nemen.

Inleiding

Sinds de kredietcrisis van 2008 treedt industriebeleid steeds prominenter op de voorgrond, zowel academisch als politiek. Het idee is dat (ontwikkelde) economieën het zwaartepunt van hun economie dienen te verplaatsen van financiële dienstverlening richting (innovatieve) maakindustrie. Opdat men de concurrentie aan kan met opkomende economieën (met name China) en technologieën kan inzetten om maatschappelijke problemen aan te pakken, zoals klimaatverandering en sociale ongelijkheid (Aiginger & Rodrik, 2019, pp.189-194; Mazzucato & Perez, 2014, pp.2-24). Dit impliceert al dat industriebeleid meerdere doelstellingen kan dienen, en dat hierover politiek conflict kan ontstaan.

Deze thesis neemt het industriebeleid van de Europese Unie onder de loep, en zal bestuderen wat voor doel(en) dit beleid dient, en met welke middelen.

Allereerst volgt een **literatuurstudie**, die is opgebouwd uit twee delen: een theoretisch kader voor industriebeleid en een historische analyse van het industriebeleid van de EU. Allereerst gaan we wat dieper in op het **academische debat** rond industriebeleid aan sich: Wat is industriebeleid? Waarom zouden overheden een industriebeleid moeten voeren, of waarom zouden zij dit juist niet moeten doen? Hoe moet dit beleid precies vorm krijgen, en ten dienste van welke politieke doelstellingen? En zit het met de externe dimensie van industriebeleid?

Vervolgens duiken we de **geschiedenis** van het industriebeleid in, waarbij we een link zullen leggen tussen de historische voorbeelden en het theoretisch kader. Eerst volgt een korte weergave van het industriebeleid van West-Europese landen, voor het begin van de Europese integratie. Daarop volgt een analyse van het industriebeleid van de EU, opgedeeld in drie periodes vanaf 1950, waarbij 1980 en 2008 als cesuren worden gehanteerd.

Uit deze literatuurstudie kneden we twee **onderzoeksvragen**, gefocust op de richting die de EU wenst te geven aan het industriebeleid: 1) Welke politieke doelstellingen dient het industriebeleid van de EU; 2) Met welke middelen hoopt zij deze doelen te realiseren? Via een **kwalitatieve inhoudsanalyse** nemen we de recente algemene beleidsplannen van de EU onder de loep. Specifiek gaat het hier om **beleidsdocumenten** van de Europese Commissie, de Europese Raad en de Raad van de Europese Unie (formaties Concurrentiekracht en Buitenlandse Zaken) uit de periode mei 2019 tot mei 2021.

In de **analyse** geven we de gevonden theoretische concepten (doelstellingen en middelen) weer en doen we deze nader uit de doeken. Hieruit blijkt dat het industriebeleid van de EU niet minder dan **elf politieke doelstellingen** dient, en via **zes beleidsmiddelen** uitgevoerd moet worden. Hieruit blijkt dat strategische autonomie, en in mindere mate de klimaattransitie, de digitale transformatie, concurrentiekracht, sociale cohesie en gezondheid, het hoofddoel vormt van het industriebeleid van de EU. Qua beleidsmiddelen verkeert de EU in een spagaat tussen twee economische paradigma's: het passieve marktfaalenmodel en het actieve marktscheppingsperspectief.

Tot slot **contrasteren** we deze gevonden concepten met de conclusies uit het historisch-theoretische debat. Hieruit blijkt dat een groot deel van de concepten uit de officiële beleidsplannen reeds werden aangetroffen in de literatuurstudie. De empirische conclusies vormen dus vooral een explorerend overzicht en een opstapje tot een diepgravender analyse. **Vervolgonderzoek** zou dit verder kunnen verdiepen, bijvoorbeeld door specifiekere beleidsplannen en wetsvoorstellen te contrasteren met deze algemene doelstellingen, bronnen van andere instellingen en actoren te raadplegen en/of een kritische invalshoek te nemen.

I. Literatuurstudie

Deze literatuurstudie is opgebouwd uit twee delen: een theoretisch kader voor industriebeleid en een historische analyse van het industriebeleid van de EU. Allereerst gaan we wat dieper in op het academische debat rond industriebeleid an sich: Wat is industriebeleid? Waarom zouden overheden een industriebeleid moeten voeren, of waarom zouden zij dit juist niet moeten doen? Hoe moet dit beleid vorm krijgen, en ten dienste van welke politieke doelstellingen? En zit het met de externe/koloniale dimensie van industriebeleid?

Vervolgens duiken we de geschiedenis van het industriebeleid in, waarbij we een link zullen leggen tussen de historische voorbeelden en het theoretisch kader. De focus zal hier in principe liggen op het industriebeleid van de EU (en voor 1950 op de West-Europese staten), met verwijzingen naar de Verenigde Staten en Oost-Aziatische landen waar relevant. Zo delen we de historische analyse op in vier delen. Het eerste deel gaat over West-Europa voor het begin van de Europese integratie. Daarop volgt een analyse van het industriebeleid van de EU, opgedeeld in drie periodes, waarbij de jaren 1980 en 2008 als cesuren worden gehanteerd.

A. Theoretisch Kader

Het theoretisch kader is opgedeeld in zes delen. Allereerst bespreken we de aard van industriebeleid: gaat dit enkel over “industrie” an sich, of kan er ook een bredere definitie aan gegeven worden? Ten tweede overlopen we een aantal theoretische argumenten die worden gehanteerd in pleidooien voor het voeren van een industriebeleid. Ten derde stellen we hier een aantal tegenargumenten tegenover waarmee gepleit wordt tegen het voeren van industriebeleid. Ten vierde bekijken we met welke instituties een industriebeleid gevoerd kan worden. Ten vijfde bekijken we de richting die de overheid kan geven aan industriebeleid. Tot slot gaan we nog iets nader in op de externe dimensie van industriebeleid.

A1. Aard van Industriebeleid

Industriebeleid kan eng of ruim gedefinieerd worden. Het kan letterlijk verwijzen naar beleid om de ontwikkeling van **maakindustrie** te stimuleren, maar het kan ook beleid omvatten gericht op **landbouw en/of diensten**, afhankelijk van de gehanteerde definitie. (Ambroziak, 2017a, pp.14-16; Aiginger & Rodrik, 2019, pp.191-192)

In brede zin is industriebeleid gefocust op **structurele transformatie**; het transformeren/opwaarderen van de economische structuur, door schaarse middelen te heralloceren richting sectoren met een hogere toegevoegde waarde. In agrarische economieën (ontwikkelingslanden en de nu geïndustrialiseerde landen in de negentiende en vroege twintigste eeuw) ging het om een transformatie van landbouw naar gemechaniseerde landbouw en industrie. In geïndustrialiseerde landen ligt de focus eerder op een transitie richting een diensteneconomie en/of een hoogtechnologische industrie (kenniseconomie). (Ambroziak, 2017a, pp.6-7; Felipe, 2015, pp.1-10) Het eerste draait om het bijbenen van bestaande economische spelers (*catching-up*), het tweede om het bewaken en versterken van de reeds opgebouwde concurrentiepositie (*frontier*). (Kattel & Mazzucato, 2018, pp.792-795)

Voor deze structurele transformatie zijn *productive capabilities* (productieve vaardigheden) cruciaal. Dan gaat het om zaken als menselijk kapitaal/scholing, technologische innovatie, bedrijfsspecifieke kennis, organisatie van het productieproces, infrastructuur, ondersteunende wet- en regelgeving... Het continue verbeteren van deze productieve vaardigheden is een noodzakelijke voorwaarde voor structurele transformatie; wat op zijn beurt een voorwaarde is voor economische groei op lange termijn. (Chang, 2014; Felipe, 2015, pp.1-5)

Industriebeleid kan dus gewoon “industriebeleid” zijn, maar men kan de structurele transformatie ook **koppelen aan een reeks beleidsdomeinen**: innovatie, wetenschap, onderwijs, infrastructuur, handel, mededinging, klimaat, digitale agenda, ruimtevaart... Al deze domeinen kan men ten dienste stellen van en/of koppelen aan structurele transformatie. Omgekeerd kan men innovatie en industrie ten dienste stellen van klimaatbeleid of de digitale agenda. (Ambroziak, 2017a, pp.6-7; Aiginger & Rodrik, 2019, pp.192-193) Dit haakt aan op de theorie rond het richting geven aan innovatie (waarover meer in A5).

Dit is nog vrij abstract en algemeen. Als we een scherpere definitie willen, moeten we ons de vraag stellen: Voor welk probleem is industriebeleid nu precies een oplossing? Waarom is het noodzakelijk voor overheden om een industriebeleid te voeren?

A2. Argumenten voor Industriebeleid

Laten we (zonder exhaustief te zijn) zeven argumenten voor industriebeleid beknopt uit de doeken doen.

1. Marktfalen

Als we de economische beslissingen/dynamiek volledig overlaten aan de markt, dan zal er geen structurele transformatie plaatsvinden. Dit komt doordat de sociale baten van innovatie/transformatie hoger zijn dan de particuliere baten hiervan die bedrijven zich kunnen toe-eigenen. Bijvoorbeeld, bedrijven die investeren in R&D (research & development) lopen het risico dat de kennis en uitvindingen die hier het resultaat van zijn worden weggepikt door concurrenten. Innovatie is dus een positieve externaliteit, waar bedrijven moeilijk winst mee kunnen behalen. Vandaar dat de overheid dient te investeren in onderzoek, met name fundamenteel onderzoek, omdat dit het meest publiekelijk toegankelijk is. (Ambroziak, 2017a, pp.8-12, 19-25; Chang, 2003a; Felipe, 2015, pp.5-8)

2. Infant Industry Protection

Dit argument is vooral van toepassing op *catching-up* economieën; enerzijds ontwikkelingslanden en anderzijds ontwikkelde landen die hun achterstand in bepaalde sectoren willen inhalen. Jonge industrieën hebben een zekere mate van protectionisme en steun nodig, zodat zij zich in een redelijk tempo kunnen ontwikkelen. Pas wanneer zij productief “volwassen” genoeg zijn, dan kunnen zij de concurrentie aan met gevestigde buitenlandse bedrijven. Als zij te vroeg worden blootgesteld aan buitenlandse concurrentie, dan zullen zij niet lang overleven en zullen buitenlandse producenten de markt domineren, wat de politieke economie in een afhankelijke positie plaatst en de economische transformatie hindert (zie onder). (Ambroziak, 2017a, pp.23-24; Chang, 2007; 2014; Woo-Cummings, 1999, pp.1-30.

3. Netwerkfalen

Samenwerking is cruciaal in onderzoek en innovatie. Niet alleen werken onderzoekers en uitvinders tegenwoordig dikwijls in collectief verband, in (grote) universiteiten, laboratoria en ondernemingen; de tijd van eenzame helden als Edison en Tesla ligt al honderd jaar achter ons. Innovatie is behalve een collectief ook een cumulatief proces: onderzoekers bouwen continu voort op elkaars ontdekkingen en uitvindingen, en de ene vinding leidt tot de andere (dit fenomeen wordt ook wel *serendipity* genoemd). (Ambroziak, 2017a, p.19; Block & Keller & Negroita, 2020, pp.235-240; Chang, 2014; Mazzucato & Verburgh, 2013)

Voorwaarde voor samenwerking is vertrouwen in elkaars competentie en betrouwbaarheid, alsmede het opbouwen van stabiele netwerken waarbinnen onderzoeksresultaten gedeeld kunnen worden en gezamenlijke projecten kunnen worden ondernomen.

4. Agglomeratie-externaliteit. Dit ligt in het verlengde van het vorige. Bedrijven hebben er baat bij als zij zich op (lokaal of regionaal) niveau clusteren, samen met universiteiten, onderzoekscentra en publieke instanties. (Ambroziak, 2017a, pp.19-20)

5. Coördinatie van investeringen. Structurele transformatie vereist dikwijls de simultane ontwikkeling van diverse sectoren. Bijvoorbeeld, om een autoindustrie uit de grond te stampen, zijn niet enkel autofabrieken vereist, maar ook hoogovens voor staalproductie,

producenten van onderdelen en halffabrikaten en de aanvoer van primaire hulpbronnen (ijzererts, rubber, olie). Naast deze upstream/pre-productie (leveranciers van fabrikanten) is er ook nog de downstream/post-productie: distributie, verkoop, marketing, klantenservice. Daarnaast hebben fabrieken allerlei diensten nodig (e.g. schoonmaak, catering, reparatie).

Al deze activiteiten dienen min of meer gelijktijdig te ontstaan, wat niet altijd vanzelf gaat. Elke afzonderlijke producent moet er immers op kunnen vertrouwen dat er vraag zal zijn voor de eigen producten, en kan rekening op een betrouwbaar aanbod van de nodige inputs. (Mazzucato & Kattel & Ryan-Collins, 2019, pp.423, 429, 434).

Deze drie soorten falen (netwerk, agglomeratie en coördinatie) **vereisen een zekere mate van centrale aansturing**. Door haar rol als maatschappelijke regisseur en haar geweldsmonopolie is de staat de meest geschikte actor om in deze sturing te voorzien. Zij kan samenwerkingsverbanden kweken, clusters op poten zetten en gelijktijdige investeringen op elkaar afstemmen via (bijvoorbeeld) indicatieve planning. (Chang, 2010; Mazzucato & Kattel & Ryan-Collins, 2019, pp.423, 429, 434)

6. Onzekerheid

Innovatie is niet simpelweg risicovol, in de zin dat men kan berekenen hoe groot de kans op succes of falen zal zijn, een kansberekening die men kan verwerken in de beslissingen over mogelijke investeringen. Innovatie is onzeker, wat betekent dat de kans op succes of falen simpelweg niet te berekenen valt. Men betreedt immers onverkend terrein, dus men kan niet weten wat men op dit nieuwe pad zal aantreffen. Bovendien is innovatie padafhankelijk: de weg die men inslaat bepaalt het verdere verloop van het innovatieproces. Zulks maakt particuliere ondernemingen zeer terughoudend om te investeren in “nieuwe” activiteiten, en doet particuliere banken en fondsen voor durfkapitaal terugdeinzen om hiervoor kapitaal beschikbaar te stellen.

Om deze impasse te doorbreken moet de overheid het voortouw nemen en publieke investeringen plegen in nieuwe onbekende technologieën. Net zolang totdat de nieuwe technologie zich zodanig bewezen heeft, dat particuliere bedrijven en durfkapitalisten voldoende zelfvertrouwen krijgen om hier zelfstandig in te stappen. Volgens deze visie financieren overheden het best de meest onzekere fases (ontwerp, onderzoek, prototype) en ontfermen particuliere actoren zich over de minder onzekere vervolgfases (commercialisering, massaproductie, marketing). Een soort taakverdeling tussen overheid en bedrijfsleven, met andere woorden. Zodoende creëert de overheid nieuwe markten, in plaats van enkel bestaande markten te repareren (de gedachte achter marktfalen). (Chang, 2007; Mazzucato, 2018b; Mazzucato & Verburgh, 2013)

7. Richting geven. Om netwerken en clusters te kweken, investeringen te coördineren en onzekerheid op te vangen, dient de politiek een richting/doel/zin te geven aan innovatie/transformatie. Waar dient dit proces precies voor? Het kiezen van een richting wekt vertrouwen bij bedrijven in diverse sectoren dat er voldoende vraag zal zijn naar hun producten (bij consumenten, andere bedrijven en/of de overheid) en creëert de basis voor samenwerking en gelijktijdige investeringen. Welke politieke doelen samenlevingen kunnen kiezen, bespreken we in A5. (Mazzucato, 2018a; 2018b; Perez, 2002; Perez & Leach, 2018; Perez & Schafer, 2020)

Dit zijn stuk voor stuk argumenten die worden aangevoerd om duidelijk te maken dat innovatie/transformatie (in min of meerdere mate) geen natuurfenomeen is, aangedreven door eenzame knutselaars; maar een collectief en cumulatief proces, aangedreven door samenwerking tussen een reeks actoren (overheid, bedrijfsleven, universiteiten) (Chang, 2014). Aan zichzelf overgelaten zal “de markt” (lees: bestaande innovatie- en productienetwerken) keer op keer dezelfde soorten goederen en diensten produceren, omdat dit het veiligst en efficiëntst is op de korte termijn (Felipe, 2015, p.3). Door steun, coördinatie en richting te geven aan deze innovatie- en productienetwerken kan de overheid nieuwe markten kweken (Mazzucato, 2018b). De mens is een sociaal gewoontedier, met andere woorden.

A3. Kritiek op Industriebeleid

Echter, er zijn ook voldoende economen die zeer kritisch staan tegenover industriebeleid of zelfs vinden dat de staat zich zo min mogelijk moet bemoeien met de structurele transformatie van de economie. Dus is het wel nuttig om ook een aantal stevige kritieken en tegenargumenten te bespreken tegen industriebeleid, alsmede de tegenwerpingen voor deze kritieken.

1. Deïndustrialisering

Industrie vertegenwoordigt een almaar slinkend aandeel in het bruto binnenlands product (bbp) en de werkgelegenheid van geïndustrialiseerde landen (Aiginger & Rodrik, 2019, pp.191-192). Automatisering vergroot de productiviteit zodanig dat de prijzen (en dus de waarde in het bbp) van industriële goederen dalen en werknemers ingeruild worden voor machines. Dienstverlening wordt steeds dominanter, en bovendien raken industrie en diensten steeds meer vervlecht (e.g. autofabrikanten met een divisie voor financiële dienstverlening). (Ambroziak, 2017a; Chang, 2014). En door delokalisering verdwijnen industrieën met een lage toegevoegde waarde (e.g. textiel, assemblage) in toenemende mate naar opkomende economieën. Het heeft dus weinig zin om industrie te stimuleren; zulks zou een anachronisme zijn. (Ambroziak, 2017a, pp.26-27)

Hooguit kan men de pre-productiefase ondersteunen. Hierbij gaat het om zaken als R&D, ontwerp van nieuwe producten en fabricage van complexe onderdelen. Activiteiten met een hoge toegevoegde waarde, die een zetje nodig hebben van de overheid, door marktfalen. De productiefase (assemblage) besteedt men het beste uit aan opkomende markten. En de post-productiefase (marketing, distributie, klantenservice) heeft een hoge toegevoegde waarde, maar laat men het beste over aan de markt, daar hier geen sprake is van marktfalen en externaliteiten. (Ambroziak, 2017c, pp.178-184)

De haak aan dit idee (ook wel de Smile-curve geheten; Ambroziak, 2017c, p.180) is dat innovatie en productie moeilijk te scheiden zijn. De kennis en ervaring die men opdoet tijdens het productieproces (e.g. fouten die men detecteert) kunnen zeer behulpzaam zijn bij het ontwerpen van nieuwe producten. Dit iteratieve karakter van innovatie heeft drie belangrijke implicaties. Wanneer een fabriek de deuren sluit door delokalisatie, dan verdwijnt ook alle opgebouwde kennis (plus alle upstream en downstream activiteiten die afhankelijk zijn van die ene fabriek). Het uit elkaar trekken van innovatie en productie hindert de formatie van netwerken die een iteratief leerproces mogelijk maken. En opkomende landen met een sterke productiesector (bijv. China) kunnen op lange termijn doorbreken in de pre-productiefase. (Jones, 2018, pp.63-64; Weiss, 2014)

Daarnaast heeft de focus op (met name) financiële dienstverlening een zeer giftig effect gesorteerd op de reële economie, en vormt financialisering een hinderpaal voor innovatie (zie A4). (Mazzucato, 2018b; Perez, 2002) Diensten lenen zich ook minder goed voor productiviteitsverhoging, omdat veel fysiek (bezorging, bediening, schoonmaak), sociaal (onderwijs, verzorging, verpleging) en intellectueel werk (onderzoek, journalistiek, kunst) moeilijk te automatiseren blijft. (Autor, 2015, pp.5-19). Deze onmisbare rol voor mensen en menselijk contact in dienstverlening maakt diensten ook minder gemakkelijk te exporteren, waardoor een sterke maakindustrie noodzakelijk blijft voor een gezonde handelsbalans. En zoals eerder vermeld (zie A2) zijn veel sectoren direct of indirect afhankelijk van de aanwezigheid van fabrieken, waardoor die sectoren in een pre- of post-industriële economie minder goed tot bloei komen. (Chang, 2010; 2014)

Tot slot verschillen geïndustrialiseerde landen significant in hun mate van deïndustrialisering (gemeten in de relatieve omvang van industrie in het bruto binnenlands product en in de werkgelegenheid), wat impliceert dat deïndustrialisering (deels) een politieke keuze is, of in elk geval afhankelijk is van de omstandigheden. (Aiginger & Rodrik, 2019, pp.191-192)

Al deze zaken maken het twijfelachtig of een geavanceerde economie kan overleven zonder maakindustrie.

2. Marktfalen wordt overdreven

Men kan zich bijvoorbeeld afvragen of innovatie wel een publiek goed is. Een publiek goed is niet-rivaliserend (de consumptie van de een staat de consumptie van de ander niet in de weg) en niet-exclusief (niemand kan van de consumptie worden uitgesloten). Echter, men kan ook zeggen dat innovatie een clubgoed is; niet-rivaliserend doch exclusief. Via patentering en/of geheimhouding kunnen bedrijven en individuele uitvinders hun creaties beschermen tegen namaak door concurrenten. Overheden kunnen zich dus beperken tot de bescherming (nationaal en internationaal) van intellectuele eigendomsrechten (IPR). (Ambroziak, 2017a, pp.26-33; Davidson & Potts, 2016, pp.201-202).

Het is evenwel de vraag of de bescherming van IPR niet te ver is doorgeslagen. De toenemende commodificatie van kennis (met name in de VS) vormt mogelijk een hinderpaal voor vervolgonderzoek en voor het functioneren van innovatienetwerken, zeker als we ervan uitgaan dat innovatie een collectief en cumulatief proces is (zie A2). Als men voor elk onderzoeksproject aan allerhande patenthouders een licentie moet aanvragen en royalties moet uitkeren, dan wordt innovatie een zeer tijdrovend en kostbaar proces. (Chang, 2007; Dosi & Llerena & Labini, 2006, pp.1452-1453; Mazzucato, 2018b)

Met andere woorden: Of men van kennis een exclusief clubgoed dan wel een gratis publiek goed maakt is een politieke keuze, geen natuurfenomeen. Deze keuze beïnvloedt op zijn beurt de mate van marktfalen en netwerkfalen, en de politieke dilemma's waar dat toe leidt.

3. Overheidsfalen is nog altijd erger dan marktfalen

De overheid beschikt over onvoldoende informatie om technologische ontwikkelingen te voorspellen en winnaars aan te wijzen. Ondernemingen zitten veel dichterbij dit proces, en weten beter wat het haalbaarst is voor hen om te produceren. De overheid kan wel trachten om zich zo goed mogelijk te laten informeren over de technologische en economische status quo, door publiek-private netwerken te creëren, en het industriebeleid vast te leggen in

samenwerking met de industrie. Gevaar daarvan is weer dat de overheid “gekaapt” kan worden door sectorale belangen, waardoor (publieke) middelen op inefficiënte wijze gealloceerd worden. (Ambroziak, 2017a, pp.28-30)

Idealiter beschikt de overheid over “embedded autonomy”: voldoende autonomie om niet de speelbal te worden van politieke en/of commerciële belangen, maar met voldoende kennis uit het bedrijfsleven over wat er speelt in het technologisch-economische veld. Zodoende kan de overheid doelstellingen vastleggen voor de lange termijn in het algemeen belang, zonder de link met de realiteit te verliezen. Dan kan de overheid een comparatief voordeel verwerven t.o.v. het bedrijfsleven, dat eerder gefocust is op de eigen korte termijn. (Evans, 1995; Aiginger & Rodrik, 2019, p.192; Rodrik, 2014, pp.484-485)

Een tweede haak aan het overheidsfalenargument zijn de onrealistische verwachtingen die erachter steken. Het kiezen van verliezers is onvermijdelijk, door de onzekerheid van het innovatieproces. Falen is een noodzakelijke voorwaarde voor vooruitgang (en niet alleen in wetenschap en technologie). (Mazzucato & Verburgh, 2013; Rodrik, 2014, pp.472-473, 478-480)

In die zin is overheidsfalen een soort zelfvervullende voorspelling: als men gelooft dat de staat het transformatieproces niet kan sturen en geen winnaars kan kiezen, en daarom een passief beleid voert en primair leunt op expertise uit het bedrijfsleven, dan zal men weinig competente mensen aantrekken en zal het beleid zodoende falen. Indien de staat daarentegen gelooft in het eigen kunnen, en opteert voor een actief beleid dat initiatief en zelfvertrouwen uitstraalt, dan zal men de capabele ambtenaren en wetenschappers aantrekken die men nodig heeft om van structurele transformatie een succes te maken, en een cultuur creëren waarin mislukking wordt omarmd in plaats van vermeden. (Mazzucato & Verburgh, 2013; Mazzucato, 2018b)

4. (On)voorwaardelijkheid

Steun wordt dikwijls niet op tijd ingetrokken, en er bestaat de neiging om vooral aftakelende (sunset) industrieën te steunen i.p.v. opkomende (sunrise) industrieën. Daarom is het van belang om exitclausules in te bouwen; een tijdslimiet of strenge criteria voor resultaat. Bedrijven die hun productiviteit niet verhogen, en onderzoeksprojecten die op een dood spoor belanden, dienen hun steun te verliezen. Al moet men er wel voor waken om niet te snel resultaat te verwachten; innovatie is een tijdrovend proces, waarin veel experimenten zullen mislukken. (Chang, 2007; 2010; Rodrik, 2014, pp.480-483)

5. Comparatief voordeel

Landen kunnen zich het beste specialiseren in activiteiten waarin zij een comparatief voordeel bezitten, o.b.v. de productiemiddelen die zij in relatieve overvloed bezitten: natuurlijke hulpbronnen, laaggeschoolde of hooggeschoolde arbeid, kapitaal. Als de staat de economie probeert te sturen richting sectoren met een hogere toegevoegde waarde, zonder hiervoor de juiste productiemiddelen te bezitten, dan leidt dit tot een inefficiënte allocatie van schaarse middelen. (Chang, 2007; Ambroziak, 2017a, pp.31-32)

Kanttekening hierbij is dat comparatieve voordelen geen natuurfenomenen zijn, maar actief gecreëerd kunnen worden: door werknemers te scholen en nieuwe technologieën in gebruik te nemen. Op korte termijn leidt dit inderdaad tot inefficiëntie, maar op lange termijn zal de

economie zich veel productiever kunnen ontwikkelen. (Chang, 2007) Een gematigd voorbeeld hiervan is het dynamisch comparatief voordeel, dat meebeweegt op het ritme van de economische ontwikkeling van een land. (Felipe, 2015, pp.13-17; Evans, 1995) Een radicalere optie is *leapfrogging*, het “verspringen” richting de nieuwste technologieën, wat in de praktijk zeer uitdagend is. (Felipe, 2015, pp.1-2)

De rode draad doorheen de kritieken op industriebeleid is een depolitisering van economische ontwikkeling. Deïndustrialisering, automatisering en delokalisering worden afgeschilderd als onvermijdelijke processen, waar we ons vooral niet tegen moeten verzetten, en de implicaties van de diensteneconomie worden onvoldoende doordacht. Ook intellectueel eigendom, overheidsfalen en comparatief voordeel worden als gegeven beschouwd. Er spreekt onvoldoende besef uit deze (neoklassieke) analyses dat al deze zaken gekneet kunnen worden via politieke besluitvorming.

A4. Vormgeving van Industriebeleid

Er zijn ruwweg drie kwesties die spelen over de gewenste vormgeving van industriebeleid: de rol van de staat, de institutionele organisatie van die staat en de rol van het financieel systeem.

1. De Rol van de Staat

Ten eerste bestaat er onder de voorstanders van industriebeleid onenigheid over de precieze **omvang van de gewenste steunmaatregelen** door de staat. Wat op zijn beurt een reflectie is van verschillende visies op hoe sterk het conservatisme van de markt is, en hoe groot de competentie van de overheid is om dit te verhelpen. Deze staat-marktdichotomie uit zich in een aantal tegengestelde beleidsaanbevelingen:

Actief vs. Passief

Een passief beleid is gericht op het faciliteren van markten/producties die reeds op gang zijn gekomen, maar die nog een duwtje in de rug nodig hebben om echt los te komen; de theorie m.b.t. markt- en netwerkfalen en externaliteiten is hier sterk op geënt. Als de overheid een aantal obstakels wegneemt, een gelijk speelveld creëert en de nodige faciliteiten voorziet, dan zullen ondernemers in actie komen.

Een actief beleid, daarentegen, gaat veel verder, en stelt zich tot doel om compleet nieuwe markten te kweken, en producties te stimuleren waarvoor nog helemaal geen markt bestaat (bijvoorbeeld computers en het internet in de jaren 1940 en duurzame energie in de jaren 1980). De staat anticipeert op de nieuwste technologieën en creëert vraag voor deze uitvindingen via openbare aanbesteding en via steun voor hoopvolle uitvindingen, onderzoekers en bedrijven. Net zolang tot de onzekerheid getransformeerd is in risico, en particuliere bedrijven en financiers het ook aandurven om hierin te investeren. (Ambroziak, 2017a, p.17; Mazzucato, 2018b; Mazzucato & Kattel & Ryan-Collins, 2019, pp.423, 429, 434; Mazzucato & Verburgh, 2013)

Horizontaal vs. Verticaal

Horizontaal industriebeleid draait om het creëren van condities waaronder bedrijven kunnen innoveren, nieuwe sectoren kunnen opbloeien en de economie kan transformeren. Dan gaat het over “neutrale” zaken als investeringen in onderwijs, onderzoek en infrastructuur,

steunmaatregelen voor KMO's en start-ups, openbare aanbesteding, belastingkortingen voor R&D en het creëren van een gelijk regelgevend speelveld. (Ambroziak, 2017a, pp.14-16)

Verticaal/sectoraal beleid, daarentegen, is georiënteerd op specifieke sectoren en/of ondernemingen. Invoerheffingen, subsidies, overheidscontracten, regulering, publiek-private samenwerking etc. kunnen “discriminerend” worden ingezet door winnaars aan te wijzen en verliezers op te vangen. (Chang, 2003b, pp.1-14; Ambroziak, 2017a, pp.12-14)

Het is echter de vraag in hoeverre dit onderscheid echt relevant is. Elke “neutrale” maatregel kan evengoed “discriminerend” geïnterpreteerd worden. Horizontale steun voor techniekonderwijs en R&D is sterk geënt op de kenniseconomie, waardoor bepaalde sectoren, zoals hoogtechnologische industrie en complexe dienstverlening (e.g. data-analyse), bevoorreed worden, ten nadele van traditionele industrie en laagproductieve dienstverlening. De facto voeren veel landen (waaronder de EU) een matrixbenadering: een diffuse mix van horizontale en verticale steunmaatregelen. (Farla & Guadagno & Verspagen, 2015, pp.346-352).

Deze botsende beleidsaanbevelingen over de rol van de staat in structurele transformatie zijn op hun beurt terug te voeren op tegengestelde visies op wat markten nu precies zijn, visies die we in A2 al tegenkwamen: Zijn markten autonome natuurfenomenen, die zichzelf reguleren volgens quasi-fysische wetten die vraag en aanbod in evenwicht brengen, oftewel autonome processen waarin de staat (al dan niet) intervenueert? Of zijn markten menselijke creaties, die continu gekneed moeten worden door de staat om te kunnen blijven functioneren? In de eerste visie (het **marktfalenperspectief**) dient de overheid te zorgen voor een gelijk speelveld voor alle spelers, in de tweede visie (het **marktscheppingsperspectief**) dient de staat het speelveld te kantelen in de richting van bepaalde nieuwe technologieën en producties. (Chang, 2010; Mazzucato, 2018b; Mazzucato & Kattel & Ryan-Collins, 2019, p. 434)

2. Voorbij Staat vs. Markt: Instituties

De controverse over de rol van de staat in structurele transformatie is *misschien* wel het prominentste discussiepunt als het gaat over industrie- en innovatiebeleid, maar zeker niet het enige. Er zijn ook auteurs die trachten om de staat-marktdiscussie te overstijgen en de vraag te stellen: Wat voor staat hebben we nodig om een effectief industriebeleid te voeren? (Rodrik, 2014, p.483) Wat dit aangaat staan drie discussies centraal:

Centraal vs. Decentraal

Deze tegenstelling lijkt een beetje op de staatmarktdichotomie. Maar nader beschouwd accepteren beide visies de actieve rol van de staat, en gaat de controverse vooral over hoe de staat die rol moet spelen.

Een gecentraliseerd industriebeleid (ook wel ontwikkelingsstaat genoemd) wordt aangestuurd door een sterke hiërarchische overheidsbureaucratie. Via indicatieve planning en controle over de kredietverstrekking (via staats- en ontwikkelingsbanken) coördineert zij de investeringen in verschillende industrieën. De staat werkt innig samen met grote (oligopolistische) ondernemingen en wordt dikwijls op (relatief) autoritaire wijze bestuurd. Door haar meritocratische systeem van rekrutering en beloning creëert de staat een sterke beroepseer onder ambtenaren, die maakt dat zij een zekere professionele afstand kan bewaren tot het bedrijfsleven en laatstgenoemde een unieke expertise en sturing kan aanreiken.

Autonomie en inbedding zijn dus niet per se elkaars tegenpolen, maar vullen elkaar aan. Zo'n gecentraliseerde staat sluit nauw aan bij het idee van embedded autonomy dat we in A3 bespraken, als remedie voor de mogelijk corrumperende effecten van een sterke band tussen overheid en bedrijfsleven. (Ambroziak, 2017a, p.16; Aiginger & Rodrik, 2019, p.192; Block, 2008, pp.171-174; Evans, 1995; Woo-Cummings, 1999, pp.1-30)

Een gedecentraliseerd industriebeleid (ook wel innovatiestaat geheten), echter, stoelt op een reeks overheidsagentschappen, die op hun beurt een reeks aan steunprogramma's overzien, gericht op een divers palet aan universiteiten, laboratoria en bedrijven (groot en klein); en die netwerken creëren tussen al deze uiteenlopende spelers. Ook voor de gedecentraliseerde staat is ingebedde autonomie van belang. Deze agentschappen drijven eveneens op meritocratische rekrutering en een sterke beroepseer, maar hebben een snellere omloopsnelheid (ambtenaren werken maar een paar jaar in een innovatieagentschap) en leggen meer nadruk op het nemen van risico en experimenteren. En de inbedding drijft minder op een vaste groep bedrijven. (Ambroziak, 2017a, p.16; Aiginger & Rodrik, 2019, p.192; Block, 2008, pp.171-174)

Democratie

Een kritiek op ingebedde autonomie is dat het, hoe succesvol het in bepaalde opzichten ook mag zijn, een vrij elitair systeem is: een nogal ondoorzichtig netwerk van overheidsagentschappen, particuliere bedrijven en onderzoeksinstituten. Wie controleert dit? Dreigt industriebeleid zo niet gedepolitiseerd te raken, als de volksvertegenwoordiging hier geen grip op kan krijgen? Met als gevolg dat de zo ontworpen technologieën en industrieën makkelijk gebruikt kunnen worden voor repressieve doeleinden (surveillance, grensbewaking, oorlogen). Als industriebeleid openlijker en democratischer bediscussieerd werd, dan zou industriebeleid ten dienste kunnen worden gesteld van meer maatschappelijke doelstellingen. (Block, 2008, pp.194-195; Weiss, 2014)

Wat nodig is, met andere woorden, is embedded accountable autonomy. Twee verregaande voorstellen op dit vlak zijn: 1) Het betrekken van burgers in elk stadium van innovatie; 2) Het kanaliseren van conflict tussen tegengestelde paradigma's. (Rodrik, 2014, p.488)

Ten eerste bepalen burgers niet enkel mee de richting van innovatie en de overkoepelende doelstellingen van het industriebeleid. Zij monitoren ook mede de implementatie van onderzoeksprojecten, helpen mee met het verzamelen van onderzoeksgegevens, geven feedback over nieuwe producten en bedenken oplossingen om die producten beter te laten werken (open access, *open source*). (Mazzucato, 2018a, pp.20-21)

Ten tweede dient men niet altijd te streven naar consensus, maar ook conflict toe te laten en ruimte te geven om heersende paradigma's (wetenschappelijk, cultureel, ideologisch) in vraag te stellen. Met als doel om elkaar beter te begrijpen en tot een betere consensus te komen, waar meer sociale klassen en maatschappelijke groepen zich in kunnen vinden. (Daimler & Hufnagl & Warnke, 2012, pp.217-232).

Hier komen we op wellicht het interessantste aspect van industriebeleid: de richting van industrialisering/innovatie, oftewel de politieke doelstellingen waar nieuwe technologieën en industrieën ten dienste van staan.

Het Financieel Systeem: Hulp of Hinderpaal?

Hoe functioneert het financieel systeem als geheel en welke invloed heeft dat op innovatie?
Wie financiert innovatie en wie strijkt de winsten hiervan op?

Een steeds prominentere kritiek luidt dat deze twee actoren (de financierders en winstontvangers) dikwijls niet dezelfde actoren zijn, en dat sommige actoren parasiteren op de waarde die door andere spelers is gecreëerd. Zij privatiseren de winsten van een collectieve en cumulatieve inspanning, wat vergemakkelijkt wordt door de idee dat innovatie het product is van individueel genie. Deze discrepantie tussen het socialiseren van risico/inspanning en de privatisering van beloningen staat bovendien de toekomstige innovatie in de weg. (Mazzucato & Verburgh, 2013)

Vijf voorbeelden van dit parasitaire gedrag zijn: 1) De obsessie met het maximaliseren van aandeelhouderswaarde (shareholder value maximisation, oftewel SVM); 2) De dubieuze rol van durfkapitaal; 3) Intellectuele eigendomsrechten (IPR); 4) Belastingontwijking; 5) Speculatieve bubbels op de beurs. (Dosi & Llerena & Labini, 2006, pp.1452-1453; Mazzucato, 2018b; Perez, 2002; Weiss, 2014)

A5. Richting van Industriebeleid

Nu we het hebben gehad over de vorm van industriebeleid, is het tijd om onze blik te verplaatsen naar de inhoud van dit beleid.

Een van de argumenten voor industriebeleid (aangehaald in A2) is dat de overheid richting dient te geven aan het proces van structurele transformatie, om zo vertrouwen te wekken, investeringen te coördineren en netwerken te kweken. Deze “richting” is een politiek doel, waarop burgers, onderzoekers en bedrijven hun (wetenschappelijk en economisch) handelen kunnen afstellen. Oftewel: Welke politieke doelstellingen dienen de zojuist besproken instrumenten (bureaucratie, democratie, financieel systeem)?

Waar neoklassieke economen deze vraag dikwijls omzeilen of depolitiseren, daar zijn er ook genoeg economen, filosofen en beleidsmakers die zeer uitgesproken ideeën hadden en hebben over deze vraag. Samen hebben zij een behoorlijke reeks mogelijke antwoorden geformuleerd. (Mazzucato, 2018b) In het historisch overzicht zullen we dan kijken welke van deze politieke doelen het industriebeleid hebben gedomineerd door de eeuwen heen.

Economie: Concurrentiekracht. Dit is de meest voor de hand liggende gedachte achter industriebeleid. Landen moeten wel hun economieën blijvend transformeren, anders stagneert hun groei en productiviteit, en raken zij achterop bij landen die zich wel succesvol transformeren.

Hier kan men twee zaken tegenin brengen. Men kan de hele idee van “nationale” concurrentiekracht onder vuur kunnen nemen. Het zijn immers bedrijven die meedingen naar de (inter)nationale top, niet staten, zeker in een mondialiserende economie. (Guillou, 2014, p.191)

Daarnaast is het de vraag wat “concurrentiekracht” (*competitiveness*) nu precies betekent. Moeten landen concurreren op prijs, via een race naar de bodem qua sociale standaarden (binnenlandse producten goedkoper maken) en/of via protectionisme (buitenlandse producten duurder maken)? Is concurrentie op marktaandeel een beter idee, door nationale (of Europese) kampioenen te kweken met een groot aandeel in de mondiale markt (gemeten in omzet(groei))? (Guillou, 2014, pp.193-198) Of concurrentie op kwaliteit, door in te zetten op verborgen kampioenen; relatief kleine bedrijven die dominant zijn in een sterke niche (bijvoorbeeld duurzaamheid of innovatievermogen)? (Bublitz & Leisinger & Yang, 2019, pp.304-308). Of concurrentie op vestigingsklimaat, wat op zijn beurt ook weer een multi-interpretabel begrip is (lage belastingen, goede collectieve voorzieningen, politiek klimaat)? (Van Apeldoorn, 2000, pp.172-175)

Geopolitiek: Soevereiniteit/Superioriteit/Bewapening. Het beschermen van de strategische autonomie t.o.v. rivaliserende industriële en technologische spelers. Ook dit is een vrij rekbaar begrip. Ruwweg zijn er drie definities die dikwijls terugkeren: 1) Bescherming van de (nationale) soevereiniteit via catching-up; 2) Consolidatie van een superieure technologische en/of economische positie; 3) De productie van technologie voor repressieve doeleinden.

Het kernidee achter het **beschermen van soevereiniteit** is dat staten in een aantal kritische sectoren de productie op eigen grondgebied moeten laten plaatsvinden, en hierin niet te sterk afhankelijk moeten worden van producties in andere landen, met name ideologische rivalen. Want landen die er niet in slagen zich structureel te transformeren, en die te snel worden

blootgesteld aan buitenlandse concurrentie, zullen voor hun innovatie, productie, distributie en kredietverstrekking afhankelijk raken van meer ontwikkelde landen. (Chang, 2007)

Internationale concurrentie is dus een strijd om zelfstandigheid en zelfbeschikking, om het bevechten van een gelijkwaardige politieke status ten opzichte van de dominante mogendheden, via het inhalen van een technologisch-economische achterstandspositie (catching-up). Deze soevereiniteit heeft ook een interne dimensie. Verdediging tegen een gemeenschappelijke vijand creëert legitimiteit voor een politiek regime (nationaal of supranationaal) en kweekt loyaliteit t.o.v. haar instituties onder de bevolking. Zo brengt men rivaliserende groepen (sociale klassen, etnische groepen, lidstaten) samen onder een banier. (Woo-Cummings, 1999, pp.1-30)

Een tweede mogelijk geopolitiek doel, naast soevereine gelijkwaardigheid, is het **consolideren van technologische superioriteit**. Hier gaat het niet (slechts) om het verbinnenlandsen van de productie en het verdedigen van een gelijkwaardige status op het wereldtoneel. Het doel is om een nummer een positie te bekleden inzake radicale innovatie; dat alle nieuwe sectoren en technologische doorbraken afkomstig zijn uit de eigen binnenlandse universiteiten, laboratoria en bedrijven. (Mazzucato & Verburgh, 2013; Weiss, 2014)

Een derde geopolitiek doel is het **versterken van de krijgsmacht en de inlichtingen- en veiligheidsdiensten** via de ontwikkeling van betere wapensystemen; zonder hiermee per se een superieure positie te willen verdedigen of industriële expansie te willen bewerkstelligen. (Block & Keller & Negoita, 2020, p.236; Mazzucato & Verburgh, 2013; Weiss, 2014)

Het militaristische aspect van met name de tweede en derde geopolitieke doelstellingen vormt een grootste bron van kritiek op deze doelstelling: dat de burgerrechten en de internationale vrede geofferd worden op het altaar van de fabricatie van leuke gadgets. (Weiss, 2014) Deze criticasters zijn niet tegen een industriebeleid an sich, maar willen dit beleid ten dienste stellen van meer civiele doelstellingen. (Block, 2008, pp.194-195)

Naast economische en geopolitieke doelen kan industriebeleid maatschappelijke doelstellingen dienen. Missie-georiënteerd innovatiebeleid is hier een voorbeeld van: nieuwe technologieën worden ontworpen, in opdracht van de overheid, om maatschappelijke problemen op te lossen. (Mazzucato, 2018a; Mazzucato, 2018b; Mazzucato & Perez, 2014)

Klimaat: Duurzaamheid. Het gebruiken van nieuwe technologieën om de overgang naar een duurzame en circulaire economie te faciliteren. Dan gaat het om de ontwikkeling en productie van nieuwe energiebronnen (windmolens, zonnepanelen, aardwarmte, kernfusie), de opslag van deze opgewekte energie (in lithiumbatterijen of groene waterstof) en het zuiniger omgaan met schaarse middelen en de natuur in het algemeen. Zulk groen industriebeleid kan deze klimaatdoelstellingen combineren met bekommernissen over concurrentiekracht en/of strategische autonomie (Mazzucato & Perez, 2014, pp.10-14; Rodrik, 2014, pp.469-491).

Sociaal: Ongelijkheid/Emancipatie/Cohesie. Industriebeleid kan een middel zijn om allerlei vormen van ongelijkheid te reduceren en breed gedeelde groei mogelijk te maken, op verschillende manieren. Ongelijkheid in **inkomen** tussen individuen/huishoudens kan bestreden worden, opdat er afdoende vraag is naar innovatieve producten die het resultaat zijn van het industriebeleid, wat bedrijven aanmoedigt om meer te investeren in innovatie en productie. (Mazzucato & Perez, 2014, pp.18-20)

Ten tweede is er de kwestie van **werkgelegenheid**, en de kritiek dat deze onder druk staat door de ontkoppeling van innovatie en productie, en de hieraan gekoppelde obsessie met het besparen op arbeidskosten, via automatisering en/of delokalisering. Industriebeleid zou deze ontwikkeling kunnen tegengaan. Overheden zouden erop kunnen aandringen om, in ruil voor staatssteun voor innovatie, productie (deels) in het binnenland te houden, te investeren in training voor werknemers, en in te zetten op technologieën die werknemers ondersteunen in hun werk, in plaats van machines die werknemers overbodig maken. (Acemoglu, 2019, pp.1-9; Block, 2008, pp.194-198)

Ten derde is **cohesiebeleid** in feite een vorm van industriebeleid: door onderontwikkelde regio's te steunen kunnen zij producties aantrekken/behouden, werkgelegenheid stimuleren en zo demografische leegloop tegengaan, en de formatie van regionale clusters bevorderen. (Farla & Guadagno & Verspagen, 2015, pp.351-355, 368)

Al deze maatregelen samen zouden een dam kunnen opwerpen tegen het wereldwijd oprukkende rechts-populisme, door de economische “verliezers” een toekomstperspectief aan te reiken. (Aiginger & Block, 2019, p.203)

Zo'n sociaal georiënteerd industriebeleid noemt men ook wel een sociaal-industrieel complex, als contrast met het militair-industrieel complex. (Jones, 2018)

Levensstijl: Maatschappelijke Transformatie. Dit is de meest verreichende doelstelling. Het idee is om het functioneren van de samenleving als geheel ingrijpend te veranderen, via industriebeleid en het inzetten van nieuwe technologieën. Deze transformatie behelst de manier waarop mensen gewoon zijn om (in organisatorisch/collectief verband) de dingen te doen en te denken. Zonder die culturele transformatie kunnen nieuwe technologieën niet tot hun recht komen, doordat het “oude” culturele paradigma vooral geschikt was voor technologieën uit een vorige tijd. Hier stuiten we wederom op de aard van de mens als sociaal gewoontedier. (Mazzucato & Perez, 2014, pp.3-6; Perez, 2002; Perez & Leach, 2018; Perez & Schafer, 2020)

Heden ten dage gaat het dan bijvoorbeeld over een duurzame/circulaire economie, in plaats van continue consumptie en wegwerp. Of over een harmonieuze/productieve samenwerking tussen mens en machine, in plaats van dat de machines ons leven beheersen. Probleem is dat het heersende culturele paradigma is geënt op de wegwerpeconomie, dat ontstond om het potentieel van de technologieën van massaproductie ten volle te benutten. (Korinek, 2019, pp.1-9; Korinek & Stiglitz, 2019; Mazzucato & Perez, 2014, pp.10-14).

Deze laatste strategie draait dus vooral rond sociaalculturele vraagstukken: Hoe willen “we” leven?

A6. Externe Dimensie

Tot slot nog iets over de externe dimensie van industriebeleid. Want het industriebeleid van staten staat niet op zichzelf.

Naast een passieve spiegel, waarbij (de richting van) industriële ontwikkeling een reactie vormt op andere landen (zie A5), omvat industriebeleid dikwijls ook een actieve beïnvloeding van de industriële en technologische ontwikkeling van andere landen/regio's.

Geïndustrialiseerde landen aan de technologische frontier zien zich gesteld voor twee dilemma's in hun verhouding tot hun minder ontwikkelde landen die aan catching-up trachten te doen: 1) Trachten zij de ontwikkeling van arme/opkomende landen te hinderen en vast te pinnen op een agrarisch/laagtechnologisch pad (om hun superieure positie te behouden), of stimuleren/tolereren zij juist de industriële en technologische ontwikkeling van de minder ontwikkelde landen (vanuit verlicht eigenbelang en/of solidariteit)? 2) Pinnen zij de wereld vast op een bepaald soort industriebeleid, of geven zij armere landen de soevereiniteit/vrijheid om een eigen beleid samen te stellen? (Chang, 2003a; 2003b, pp.1-14; 2007; 2014)

Deze twee tegenstellingen (hinderen vs. helpen, vastpinnen vs. vrijlaten) zullen we toepassen in het historisch overzicht.

Uiteraard liggen deze twee dilemma's in het verlengde van de discussies over wat het beste industriebeleid is. Wat voor de een behulpzame strategie is, is vanuit het perspectief van de ander rampzalig of zelfs kwaadaardig beleid.

B. Historisch Overzicht

Hoe heeft Europa in het verleden haar industriële ontwikkeling/transformatie gestimuleerd? We zullen ons hier beperken tot de Europese Unie (voor 1950: West-Europa). Het overzicht is opgedeeld in vier tijdsperiodes: 1) het beleid van West-Europese staten voor 1950; 2) het beleid van de EU 1950-1980, waarin industriebeleid zeer prominent aanwezig was en gericht was op industriële ontwikkeling in de letterlijke zin van het woord; 3) 1980-2008, toen industriebeleid controversiëler werd en een meer verborgen karakter kreeg, en geënt raakte op innovatie; 4) 2008-heden, waarin industriebeleid geleidelijk aan weer uit de schaduw treedt en steeds explicieter bepleit wordt, en hoewel innovatie centraal blijft staan, is “reïndustrialisering” geen taboewoord meer.

B1. West-Europa voor Europese Integratie

Al eeuwenlang trachten staten om de industriële transformatie van hun economie te bevorderen. Verschillende staten hanteerden (in verschillende periodes) een zeer diverse reeks aan instrumenten: invoertarieven, quota, expertsubsidies, modelfabrieken, industriële spionage, publieke investeringen, publiek-private samenwerking... In vrijwel alle industrialiserende landen speelden staten een vrij actieve rol in het bevorderen van industrialisering. (Chang, 2003a; 2003b, pp.1-14; 2007)

Het bevorderen van industrialisering in eigen land vertaalde zich dikwijls in het belemmeren van industrialisering van rivalen. Landen buiten West-Europa werden gehinderd in het voeren van een actief industriebeleid, via kolonisering of ongelijke verdragen. Zo hanteerden West-Europese landen een dubbele standaard: protectionisme in eigen land, vrijhandel voor de rivalen; actief industriebeleid in eigen land, passief industriebeleid voor de rivalen. Het terugwinnen van soevereine beleidsvrijheid, als voorwaarde voor een actief protectionistisch industriebeleid, vormde dan ook een belangrijke drijfveer in het streven naar dekolonisering. (Chang, 2003a; 2014)

Het voorgaande maakt wel duidelijk dat de doelstellingen van het industriebeleid in deze periode zeer geopolitiek en economisch van aard waren. Ontwikkelde landen wensten hun voorsprong te behouden, terwijl ontwikkelingslanden hun achterstand hoopten in te halen. Het produceren van industriële goederen op eigen bodem (strategische autonomie) was een breed gedeeld streven in de internationale politiek. Al sinds de veertiende eeuw klaagden Engelse koningen over de dominantie van de Lage Landen in de lakenhandel, en over de positie van hun land als toeleverancier van wol voor Vlaamse en Hollandse fabrikanten. (Chang, 2003a, 2003b, pp.3-4; Woo-Cummings, 1999, pp.1-30)

Leefstijl speelde ook een rol in industriebeleid. Westerse economieën gingen in deze periode door vier fases gingen, waarin telkens financiële bubbels ontstonden rond de nieuwste technologische revoluties. Om het potentieel van elke technologische revolutie volledig te benutten, nam de staat maatregelen om deze technologie aan te wenden voor een nieuwe leefstijl, om zo het groeipotentieel van de economie te optimaliseren en relatief gedeelde welvaart mogelijk te maken. (Perez, 2002; Perez & Leach, 2018)

De verschillende doelstellingen hingen dus sterk aan elkaar vast.

B2. Het Beleid van de EU: 1950-1980

In deze periode was een expliciet en actief industriebeleid op haar hoogtepunt. Net als in de pre-WOII periode bleven overheden een breed pakket aan maatregelen toepassen. Dit werd mogelijk, door de toegenomen kwaliteit van overheidsinstellingen. Belangrijk verschil is dat handelsprotectionisme een minder belangrijke rol ging spelen tussen rijke landen, terwijl macro-economisch beleid juist expansiever werd, door lossere restricties op monetaire en begrotingsstimulans (in slechte tijden). Het industriebeleid bleef vrij verticaal van aard, met een actieve stimulans van specifieke sectoren en het kweken van nationale kampioenen. In de VS wierp de overheid zich op als eerste koper en aanjager. Industriebeleid werd zeer centraal aangestuurd, met name in Frankrijk, Finland, Oostenrijk en Oost-Azië. (Chang, 2003a; 2003b, pp.1-14; Loriaux, 1999, pp.235-275; Mazzucato & Verburgh, 2013; Pempel, 1999, pp.137-181; Woo-Cummings, 1999, pp.1-30)

In de externe dimensie vond een significante omwenteling plaats. De West-Europese koloniën in Azië en Afrika wonnen hun onafhankelijkheid, inclusief hun beleidsvrijheid om een actief/protectionistisch industriebeleid te voeren. De geïndustrialiseerde landen annex oud-kolonisatoren stonden dit toe. Zij dwongen hun oud-koloniën niet om toe te treden tot GATT en asymmetrische handelsverdragen met die landen. Dit gold ook voor de houding van de VS, die na WOII een van twee dominante supermachten was geworden, ten opzichte van haar bondgenoten in West-Europa en Oost-Azië. Zij verleende Oost-Aziatische landen asymmetrische toegang tot haar markt en stond toe dat deze en andere rijke landen hun economieën afschermden met subsidies, nationalisering en restricties op FDI. (Chang, 2007; 2014; Orbie & Martens, 2016, pp.73-82; 2018, pp.224-242)

Tegelijkertijd is er ook een school die deze barmhartige houding nuanceert en die stelt dat Westerse landen aan het einde van de dag toch de meeste baat hadden bij de mondiale orde. Initiatieven waren ook deels een reactie op deze kritiek, en op onderhandeling door ACP-landen. (Orbie, 2009, pp.1-33)

Een actief industriebeleid diende in West-Europa en Oost-Azië uiteraard tot wederopbouw. Maar de rivaliteit met de Sovjet-Unie (en met China in Oost-Azie) en het communisme in het algemeen speelde een doorslaggevende rol in de zeer ingrijpende rol van de overheid. Zulks vormde de aanleiding voor de VS om nieuwe technologieën te stimuleren voor de krijgsmacht en inlichtingendiensten. De VS moest kunnen beschikken over superieure technologie, als compensatie/antwoord op de kwantitatieve militaire superioriteit van de Sovjet-Unie. Zulks creëerde een gegarandeerde markt en financiële stimulans voor technologiebedrijven. (Block, 2008, pp.170-193; Chang, 2003b, pp.5-7; Mazzucato & Verburgh, 2013; Weiss, 2014)

Tot slot boden de technologische vooruitgang en gedeelde expansieve groei de mogelijkheid om de leefstijl van de gehele bevolking te veranderen: van een semi-agrarische en semi-urbane samenleving naar een suburbane samenleving, waarin eenieder kon beschikken over een eigen eengezinswoning, een stabiele baan en op wegwerp en –luxegoederen. Hier zat dus ook een sociale dimensie aan verbonden.

Door de combinatie van de mobilisatie voor de Koude Oorlog en de suburbane leefstijl van de middenklasse kon de massaproductierevolutie haar volle potentieel benutten, en kon het Westen de superioriteit van haar leefstijl tonen aan de wereld, en een aantrekkelijk alternatief bieden op de communistische manier van leven. (Perez, 2002; Perez & Leach, 2018)

Het Beleid van de EU: Nationale Autonomie

Welke rol speelde de Europese Unie in dit alles? Dit wisselde nogal, afhankelijk van welke Europese Gemeenschap men bestudeert.

De EGKS (1952) stelde op een actief industriebeleid voor de kolen- en staalsector. Enerzijds was het lidstaten de facto toegestaan om staatssteun in te zetten, ter compensatie van de steun die andere lidstaten verstrekten. Anderzijds stelde de EGKS zich een aantal expliciete doelen met betrekking tot de ontwikkeling van de kolen- en staalindustrie: verhoging van de productiviteit en verbetering van de werkomstandigheden. Middelen om dit te realiseren waren onder meer het verstrekken/garanderen van leningen, en herverdeling tussen productieve en minder productieve sectoren. De Schumanverklaring (1950) sprak zelfs van een gecoördineerd productie- en investeringsplan. (Ambroziak, 2017b, pp.88-91)

De EEG (1958), daarentegen, ontbrak het volledig aan een supranationaal industriebeleid (Ambroziak, 2017b, pp.91-93). Landbouwsubsidies vormden verreweg de grootste uitgavenpost in deze periode; of dit industriebeleid is kan men over discussiëren (Buonanno & Nugent, 2013; Laffan & Lindner, 2020, pp.208-231).

Ook ambigu is de invloed die de EEG had op het nationaal industriebeleid. Lidstaten werden gebonden aan vrijhandel binnen de douane-unie. En hun vrijheid om staatssteun te verlenen en concentratie aan te moedigen werd aan banden gelegd, via het mededingingsbeleid. Echter, de facto behielden lidstaten de mogelijkheid om nationale kampioenen te kweken via fusies, subsidies, monopolies en discriminerende regelgeving. (Ambroziak, 2017b, pp.88-91; De Ville, 2018; Thatcher, 2020, pp. 130-151)

Ook in haar externe beleid gunde de EEG een grote mate van soevereiniteit aan (ontwikkelings)landen, via asymmetrische handelsliberalisering (Orbie & Martens, 2016, pp.73-82; 2018, p.287).

Veel autonome invloed lijkt de EEG in deze periode dus niet gehad te hebben, gelet op de discrepantie tussen Verdrag en beleid.

Uiteindelijk was het gevoerd beleid wellicht vooral het product van een breed gedeelde consensus over de definitie van een “juist” industriebeleid. Een consensus onder leiding van de VS, die significantie invloed uitoefende op de totstandkoming en (initiële) vormgeving van de EU. Wellicht dat de VS uiteindelijk meer invloed hebben uitgeoefend op het industriebeleid van West-Europese staten dan de EU; zowel op de activistische koers van de EGKS als op de halfslachtig-ordoliberalen koers van de EEG. (De Ville, 2018; Dinan, 2014)

B3. 1980-2008: Het Eerste Keerpunt?

Centraal staat de vraag in hoeverre de jaren '70-'80 werkelijk een grote cesuur vormden in de politieke geschiedenis, wat betreft industriebeleid, in het bijzonder in het beleid van de EU.

In het discours raakte industriebeleid uit de gratie. De nadelen/mislukkingen van (verticaal/actief/protectionistisch) industriebeleid werden meer belicht. Industriebeleid verdween niet volledig, maar nam een andere vorm aan: van een actief beleid van marktcreatie en verticale steun aan specifieke sectoren, naar een passief beleid gericht op het bestrijden van marktfalen en horizontale steun aan het bedrijfsleven en onderzoekers in het algemeen. (Ambroziak, 2017a, pp.26-33; Felipe, 2015)

Ondertussen voerden de VS en Oost-Azië nog wel een vraaggestuurd industriebeleid. Verschil is wel dat Oost-Aziatische landen vasthielden aan de centralistische ontwikkelingsstaat, terwijl de VS hun decentrale veiligheidsstaat verder uitbouwden. De VS gingen achter de schermen (met hogere defensie-uitgaven als masker) inzetten op innovatie, met name op de commercialisering van nieuwe technologie. Hieruit kwamen de nieuwe kampioenen in Silicon Valley voort. (Evans, 1995; Keller & Block, 2015, pp.219-246; Mazzucato & Verburgh, 2013; Weiss, 2014)

Deze nieuw marktgeoriënteerde koers had ook een externe dimensie. De beleidsvrijheid die oud-koloniën hadden aangewend om een actief industriebeleid te voeren werd geleidelijk aan beknot. Het IMF en de Wereldbank strengere beleidsmatige voorwaarden stellen aan het verstrekken van noodkredieten, waaronder het afschaffen van protectionistische maatregelen. De oprichting van de WTO in 1995 beperkte de ruimte voor protectionisme nog verder. Zodoende hebben rijke landen de arme landen instrumenten uit handen genomen, die zij voorheen zelf hanteerden om hun industrialisering op poten te zetten. (Chang, 2003a; 2007)

Sommige economen stellen dat de industriële ontwikkeling Mondiale Zuiden zich nooit meer hiervan heeft hersteld. De jonge Zuidelijke industrie was nog niet klaar om de concurrentie aan te kunnen met de Noordelijke conglomeraten (die eveneens gecreëerd werden met een actief industriebeleid). Anderen stellen hiertegenover dat het Zuiden sinds de jaren 2000 aan een opmars bezig is. Hoewel men daar weer tegenover kan stellen dat de meest succesvolle landen (China, India), machtig genoeg waren om zich te onttrekken aan de macht van het Westen en zodoende een pragmatische beleidsmix konden blijven creëren. (Chang, 2003a; 2007; 2014; Aiginger & Rodrik, 2019, pp.189-191; Naidu & Rodrik & Zucman, 2020, p.370)

Geopolitieke rivaliteit speelde nog een rol, zij het in steeds minder acute zin. De intensivering van de Amerikaanse ondernemende veiligheidsstaat had een sterke geopolitieke achtergrond, op twee manieren: 1) de industriële concurrentie met bondgenoot Japan; 2) de voortdurende techno-militaire wedloop met de Sovjet-Unie. Echter, na de val van de Sovjet-Unie en de stagnatie van Japan begin jaren '90 begon deze geopolitieke stimulans te verdwijnen.

Sindsdien was het Westen zoekende naar een nieuwe gemeenschappelijke ideologische vijand, waarbij men uitkwam op vrij asymmetrische tegenstanders (schurkenstaten, terroristen, criminele netwerken). Het produceren van radicaal innovatieve technologie werd ten dienste gesteld van het bevechten van deze tegenstanders. Dit gebrek aan een formidabele strategisch-ideologische tegenstander was wellicht een van de oorzaken voor het passievere en gefragmenteerdere industriebeleid. (Block, 2008, pp.194-198; Weiss, 2014)

Het ontbreken van een gelijkwaardige ideologische vijand maakte dat beleidsmakers zich minder verplicht voelden om de solidariteit en harmonie onder alle bevolkingsgroepen te bewaken, en om bondgenoten en oud-koloniën aan zich te binden; want er is geen alternatief? (Acemoglu, 2019, pp.5-6; Mazzucato & Perez, 2014, pp.18-20; Weiss, 2014)

Tot slot kan men vanuit het perspectief van levensstijl stellen dat de vijfde technologische revolutie (ICT) zich in deze periode in de installatiefase bevond, waarbij het oude en nieuwe techno-economische paradigma naast elkaar bestonden. Deze frictie, in combinatie met de toenemende ongelijkheid, maakte dat niet iedereen kon delen in de nieuwe leefstijl, waardoor de informatie-economie haar volledige potentieel (nog) niet kon benutten. (Perez, 2002; Mazzucato & Perez, 2014, pp.3-10, 18-20)

Ondertussen begon klimaat prominenter op de agenda te verschijnen. In een aantal landen leidden deze bezorgdheden, samen met zorgen over energieveiligheid (in de nasleep van de oliecrises) tot het stimuleren van duurzame technologieën. (Mazzucato & Verburgh, 2013)

Het Beleid van de EU

In de jaren '80 verschoof de focus van het Europese integratieproject richting de voltooiing van de interne markt. Dit betekende een formele verstrenging van het mededingingsbeleid. Kartels, dominante posities, fusies en overheidsmonopolies werden strenger aangepakt en staatssteun werd aan banden gelegd. Uitzonderingen daargelaten, mogen lidstaten voortaan enkel steun verlenen (van de Commissie) indien zij kunnen aantonen dat deze steun de mededinging vinnen de interne markt niet verstoort. (Ambroziak, 2017b, pp.93-95; Buonanno & Nugent, 2013; Thatcher, 2020, pp.130-151; Young, 2020, pp.109-129)

De introductie van de eenheidsmunt en de oprichting van de EMU in de jaren '90-'00 introduceerde nog een beperking. Voortaan moesten lidstaten (in de eurozone) hun begrotingstekort en staatsschuld binnen bepaalde limieten houden (3% van het BBP voor begrotingstekorten en 60% van het BBP voor staatsschulden). (Dinan, 2014; De Ville, 2018)

Tegelijkertijd kwam er maar heel moeizaam en sporadisch een supranationaal industriebeleid op gang. In het Verdrag van Maastricht (1992) werd voor het eerst melding gemaakt van de coördinatie van industriebeleid binnen de EU. In 1993 werd deze Verdragwijziging gevolgd door een Witboek van de Commissie. Dit Witboek definieerde voor het eerst de "Europese" aanpak van industriebeleid. Het markeerde officieel een verschuiving van een verticaal industriebeleid gericht op traditionele industrie richting een horizontaal beleid gericht op innovatie, onderzoek en een aantal cruciale nieuwe technologische sectoren. (Ambroziak, 2017b, p.93; Farla & Guadagno & Verspagen, 2015, pp.352-353)

De Lissabonagenda (2000) was een verlengstuk van deze strategie. De EU moest in tien jaar tijd de meest dynamische en concurrerende economie ter wereld worden. Lidstaten dienden hiertoe hun staatssteun verder terug te schroeven en over te schakelen op horizontale steun voor R&D, kmo's en scholing, en de creatie van een duurzame kenniseconomie. (Ambroziak, 2017b, pp.95-97; Buonanno & Nugent, 2013; Farla & Guadagno & Verspagen, 2015, pp.353, 369-370) Naast wetenschappelijk onderzoek en onderwijs richt EU-industriebeleid zich ook op cohesie tussen regio's, door industriële ontwikkeling in onderontwikkelde regio's te promoten en de vorming van regionale clusters te bevorderen. (Farla & Guadagno & Verspagen, 2015, pp.351-355, 368-369)

Het Verdrag van Lissabon (2009) maakte van industriebeleid een aanvullende bevoegdheid. De EU kan nog steeds geen wetgeving aannemen inzake industriebeleid, maar zij kan wel aanvullende en ondersteunende maatregelen treffen voor het beleid van de lidstaten. (Ambroziak, 2017b, pp.94-95)

Sinds de jaren '80 zijn de EU en haar lidstaten zich dus minder gaan toeleggen op het actief/stimuleren van traditionele industrie, en meer op het passief/horizontaal faciliteren van innovatieve sectoren. Dit vanuit de idee dat een vrije markt met een gelijk speelveld en eerlijke mededinging in principe de beste motor is voor structurele transformatie en economische concurrentiekracht/dynamiek; zij het dat deze markt soms faalt, en daardoor een duwtje in de rug nodig heeft. Het marktscheppingsperspectief werd dus ingeruild voor het marktfalenmodel.

In deze periode zien we dan ook veranderingen in de samenstelling van de EU begroting. Waar de begroting in de Gouden Eeuw voornamelijk toegespitst was op landbouwsubsidies, daar kreeg het Brusselse budget in deze periode twee extra doelstellingen gelieerd aan industriebeleid: cohesie (sinds eind jaren '80) en wetenschappelijk onderzoek (sinds jaren '00). (Buonanno & Nugent, 2013; Laffan & Lindner, 2020, pp.208-231)

Op basis hiervan rijzen twee vragen op: 1) In hoeverre botst het mededingingsbeleid van de EU met de capaciteit van lidstaten om een industriebeleid te voeren? 2) Wat is de richting van het EU industriebeleid, in het kader van de sterke focus op concurrentiekracht?

Invloed van de EU op nationaal industriebeleid

Wat betreft de eerste vraag: **mededinging vs. industriebeleid**? Hierover bestaan drie theoretische scholen. De eerste school stelt dat de Commissie sinds de jaren '80 zeer streng optreedt tegen alle mogelijke concurrentieverstorende praktijken. Bovendien is de hoogte van de staatsteun sterk gedaald, en is door de begrotingsregels de budgettaire ruimte voor subsidies verder geslonken. (Thatcher, 2020, pp.130-151)

De tweede school stelt hiertegenover dat lidstaten wel degelijk de vrijheid behouden om nationale kampioenen te kweken. De spraakmakende zaken tegen kartels, dominante posities en fusies zijn de uitzonderingen die de regel bevestigen. Idem inzake staatssteun. Landen hanteren velerlei instrumenten (belastingkortingen, leningen, garanties, investeringsbanken) om sectoren als duurzame energie en ICT te stimuleren. Sowieso maakt de Commissie nog altijd veel gebruik van groepsvrijstellingen inzake kartels en staatssteun, en keurt zij de meeste meldingen van staatssteun goed. En de begrotingsregels werden vanaf het begin heel laks gehandhaafd, en na de dotcomcrisis begin jaren '00 buiten werking gesteld. (Dinan, 2014; Thatcher, 2020, pp.130-151)

Ten derde is er een school, volgens welk de Commissie een tweesporenbeleid voert sinds de jaren '80: streng voor overheden, soft voor bedrijven. Met als gevolg dat de macht van multinationale bedrijven sterk is toegenomen, die nauwelijks een strobreed in de weg worden gelegd door de Commissie en waar nationale overheden geen grip op krijgen. (De Ville, 2018)

Het is dus onduidelijk in hoeverre de EU daadwerkelijk de capaciteit van lidstaten om een actief industriebeleid te voeren heeft ondergraven.

Supranationaal industriebeleid van de EU

In de jaren '80 begon de EU met het stimuleren van ICT. In 1984 en 1988 lanceerde de Commissie al initiatieven om R&D te stimuleren, en maakte zij een einde aan telecommonopolies. Zo hoopte de EU de concurrentie aan te kunnen met de VS en Japan. Tezelfdertijd werd een begin gemaakt met een regelgevend kader voor ICT. In 1995 werd een richtlijn overeengekomen voor de bescherming van persoonsgegevens, om een race naar de bodem te voorkomen, in een interne markt met vrij verkeer van gegevens. Deze richtlijn had vanaf het begin een externe dimensie. Enkel als landen een *adequacy besluit* van de Commissie krijgen, mogen bedrijven gegevens van EU-burgers exporteren naar deze landen, wat soms tot diplomatieke spanningen kan leiden (zoals met de VS). Hier zien we dus qua richting nog een extra doelstelling, naast geopolitiek en concurrentie: het handhaven van ethische waarden in het gebruik van (digitale) technologie. (Newman, 2020, pp.275-296; Thatcher, 2020, pp.130-151)

Sowieso begon **concurrentiekracht** een steeds centralere rol te spelen in het Europese industriebeleid, zeker sinds de jaren '90. Dit lijkt de **richting van industriebeleid** in de EU te zijn in deze periode. Het is echter onduidelijk wat hier precies mee bedoeld wordt. In deze periode lijkt het synoniem te zijn voor een neoliberaal beleid, als recept voor de creatie van een aantrekkelijk vestigingsklimaat. Gelieerd hieraan is benchmarking; het continu meten van burgers, bedrijven en overheden op indicatoren die een (gebrek aan) concurrentiekracht moeten aantonen. Dit recept zien we terug in de Lissabonagenda, in de EMU-criteria, en open coördinatie. Men kan ook concluderen dat EU plannen voor industriebeleid vooral dienen als een soort verpakking om bestaande maatregelen in te stoppen, met concurrentiekracht als aantrekkelijk label. (Buonanno & Nugent, 2013; Van Apeldoorn, 2000, pp.160-175; Thatcher, 2020, pp.130-151)

Ondertussen wijzigde het extern industriebeleid mee met de mondiale trends. Van asymmetrische handelsliberalisering raakte het beleid nu gefocust op symmetrische handelsliberalisering. (Orbie & Martens, 2016, pp.73-82; 2018, pp.224-242)

Daar de EU grotendeels de mondiale/Amerikaanse trends volgde, is het maar de vraag hoeveel autonome invloed de EU heeft uitgeoefend op de beleidsomwenteling.

B4. 2008/2020: Het Tweede Keerpunt?

Nu zijn we aanbeland bij de huidige periode. Verdienen de kredietcrisis van 2008 en de pandemie van 2020 de status van cesuur, of is er eerder sprake van continuïteit? Welke rol speelde de EU in deze omwenteling/continuïteit?

In deze periode, die aanving met de kredietcrisis, begon industriebeleid langzaam aan een wederopstanding. Dit vanuit het idee dat ontwikkelde economieën het zwaartepunt van hun economie dienden te verplaatsen van financiële dienstverlening (terug) richting (innovatieve) maakindustrie. En dat de overheid richting dient te geven aan dit proces. (Aiginger & Rodrik, 2019, pp.189-194; Chang, 2014; Mazzucato, 2018b; Mazzucato & Perez, 2014, pp.2-24) Tegelijkertijd blijft debat heersen over de juiste aanpak van dit beleid, en zelfs over de wenselijk van industriebeleid (Ambroziak, 2017a, pp.6-33).

Invloed van de EU op nationaal industriebeleid

Bij het uitbreken van de eurocrisis in 2010 besloten de Europese lidstaten om de begrotings- en schuldnormen voortaan strenger te handhaven (Dinan, 2014; Kawecka-Wyrzykowska, 2017, pp.241-265). Er is discussie (naast de macro-economische effecten hiervan) of deze beslissing de capaciteit van lidstaten om een eigen industriebeleid te voeren heeft beperkt. Sommigen wijzen erop dat investeringen moesten worden afgeblazen vanwege verplichte bezuinigingen (Mazzucato, 2018b). Anderen stellen dat de beleidsaanbevelingen van de Commissie, in het kader van het Europees Semester, de concurrentiekracht van lidstaten hebben vergroot (Kawecka-Wyrzykowska, 2017, pp.241-265).

Ondertussen werden regels voor het verstrekken van staatssteun juist versoepeld, tot op zekere hoogte. Bij het uitbreken van de kredietcrisis in 2008 kregen lidstaten tijdelijk de ruimte om failliete en insolvable banken te redden. In het kader van een hernieuwde focus op industriebeleid riep een aantal lidstaten, met name Frankrijk, de Commissie op om deze versoepelingen permanent te maken, opdat Europa de subsidieoorlog met de VS en China aankan. Zover wilde de Commissie echter niet gaan. Wel vaardigde zij een paar nieuwe groepsvrijstellingen uit. Hierdoor kunnen lidstaten (onder bepaalde voorwaarden) subsidie verstrekken voor R&D, scholing en kmo's, zonder dit te hoeven melden bij de Commissie; ook de mogelijkheid voor de minimis steun werd verruimd. (Ambroziak, 2017b, pp.98-109; Thatcher, 2020, pp.130-151)

Nadat de Commissie in 2019 de fusie tussen Alstom en Siemens afkeurde vanwege dreigende concentratie, bepleitten de Duitse en Franse ministers van Economische Zaken voor een herziening van de mededingingsregels, met name wat betreft fusies en staatssteun; opdat landen weer de mogelijkheid krijgen om nationale/Europese kampioenen te kweken. Dit stuitte echter op verzet van de Commissie en van kleine lidstaten. (Aiginger & Rodrik, 2019, pp.189-194; Bublitz & Leisinger & Yang, 2019, pp.308-313; Thatcher, 2020, pp.130-151) De "mededinging hindert industriebeleid" these, of zij nu empirisch hout snijdt of niet, heeft dus wel invloed op het politieke debat binnen de EU.

Dan is er tot slot de pandemie, die de spelregels voor nationaal industriebeleid op korte termijn (en wie weet op lange termijn) deed omslaan. In maart/april 2020 besloten de Commissie en de Eurogroep om de regels voor staatssteun te versoepelen en de begrotingsregels tijdelijk buiten werking te stellen; opdat lidstaten de economische schade als gevolg van de lockdowns konden/kunnen opvangen. Dit biedt wellicht meer kansen voor

nationale regeringen om een actief industriebeleid te voeren, als onderdeel van hun economische herstelplannen. (Laffan & Lindner, 2020, pp.208-231; Thatcher, 2020, pp.130-151)

Supranationaal industriebeleid van de EU

In de onderhandelingen over de meerjarenbegroting (MFF) voor 2014-2020 en 2021-2027 speelde industriebeleid een belangrijke rol, via de discussie over het verschuiven van begrotingsposten: van traditionele uitgaven als landbouw en cohesie, richting nieuwe uitgaven als onderzoek & innovatie en veiligheid & defensie. Want ook defensie kreeg, gelijk de Amerikaanse veiligheidsstaat, een industriële dimensie, via het Europees Defensiefonds: de gezamenlijke financiering van onderzoek naar en ontwikkeling van innovatieve wapensystemen, en de uitbouw van een Europese militair-industriële sector.

Tijdens de pandemie en recessie kwam daar nog Next Generation EU (NGEU) bij, waarvan het Recovery & Resilience Facility (RRF) het grootste deel uitmaakte. De giften en leningen uit RRF aan lidstaten, zullen onder meer gericht zijn op investeringen in groene & digitale technologieën en industrieën. (Buonanno & Nugent, 2013; Laffan & Lindner, 2020, pp.208-231)

Daarnaast werden in deze derde periode een nieuwe strategie opgesteld voor een Europees industriebeleid: Europa 2020 (EU2020) in 2010. Op het eerste gezicht boordrukt deze voort op de Lissabonagenda, met name de focus op concurrentiekracht (*competitiveness*). Wel lijkt de nadruk meer te liggen op duurzaamheid (*sustainable growth*) en digitalisering (*smart growth*) en sociale cohesie (*inclusive growth*); en lijkt de industrie meer centraal te staan. (Ambroziak, 2017b, pp.99-109; Buonanno & Nugent, 2013; Wojtkowska-Łodej, 2017, pp.227-240)

Wat betreft richting van industriebeleid spelen twee thema's een steeds grotere rol, naast concurrentiekracht, duurzaamheid en (in mindere mate) inclusie: geopolitiek en ethiek.

In 2015 presenteerde de Commissie plannen voor een digitale eenheidsmarkt: vrij verkeer van digitale diensten en van gegevens, en digitale technologieën te kweken, ingebed in een supranationaal ethisch kader. De in 2016 overeengekomen Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG/GDPR), is het meest zichtbare en controversiële product van dit ethische kader. Zo hoopt de EU een derde weg te bieden ten opzichte van het ongereguleerde Amerikaanse "Big Tech" enerzijds en het totalitaire Chinese spionageapparaat anderzijds. (Newman, 2020, pp.275-296)

Industriebeleid speelde ook een hoofdrol in de Brexitonderhandelingen, via de botsing over het gelijke speelveld: Onder welke voorwaarden mocht de Britse overheid staatssteun gebruiken om (o.a.) nationale kampioenen in ICT te kweken? Vanuit EU-zijde heerst(e) de angst dat Europese bedrijven weggeconcentreerd zouden worden door gesubsidieerde Britse concurrenten, in een context van vrijhandel minus mededinging. (Thatcher, 2020, pp.130-151; Young, 2020, pp.109-129)

Ondertussen is China er in geslaagd om digitale kampioenen te kweken via staatssteun. Waar de VS dit doet op verborgen wijze via de krijgsmacht, daar doet China dit openlijker via onder meer publieke investeringsbanken. (Mazzucato & Verburgh, 2013; Weiss, 2014)

Echter, in de EU lijkt dit nog niet geleid te hebben tot een fundamentele wijziging van het industriebeleid, intern of extern. Sterker nog, sinds 2008 is het sluiten van bilaterale handelsverdragen een kerndoel geworden van het Europees extern beleid. Brexit, Trump en China hebben de identiteit van de EU als beschermheer der vrijhandel alleen maar versterkt. (De Ville & Orbie, 2012, pp.149-167; De Ville, F. & Siles-Brügge, 2019, pp.7-19).

Ook een aantal (Zuidelijke en Oostelijke) EU-lidstaten staan open voor Chinese investeringen, tot onvrede van Noordelijke landen, die sterker staan in hoogtechnologische sectoren en dus bevreesder zijn voor Chinese investeringen en overnames. De strengere screening van FDI vormde hierop het antwoord van de EU. (De Ville, 2019, pp.1-24; Newman, 2020, pp.275-296)

Strategische autonomie (ten aanzien van China) begint dus een steeds grotere rol te spelen in het industriebeleid van de EU (en de VS). (Aiginger & Rodrik, 2019, pp.189-194; Weiss, 2014)

C. Recapituleren

Hieronder volgen twee tabellen, waarin alle concepten uit de literatuurstudie zijn weergegeven.

Theoretisch Kader

Aard	Argumenten Voor	Argumenten Tegen	Vorm	Richting	Extern
Eng (Maakindustrie)	Marktfalen	Deïndustrialisering	Actief vs. Passief	Economisch (Concurrentiekracht)	Helpen of Hinderen
Breed (Diensten, Innovatie)	Infant Industry Protection	Marktfalen wordt Overdreven	Verticaal vs. Horizontaal	Geopolitiek (Autonomie, Superioriteit, Bewapening)	Vrijheid of Vastpinnen
Structurele Transformatie	Netwerkfalen	Overheidsfalen is erger dan Marktfalen	Centraal vs. Decentraal	Maatschappelijk (Klimaat, Sociale Cohesie, Leefstijl)	
Paraplufunctie	Agglomeratie-externaliteit	Onvoorwaardelijkheid	Democratie		
	Coördinatie van Investerings	Comparatief Voordeel	Financieel Systeem		
	Onzekerheid				
	Richting Geven				

Beleid van de Europese Unie

Invloed op Nationaal Beleid	Supranationaal Beleid
Beperkend	Stimulerend
Vrijblijvend	Terughoudend

II. Onderzoeksopzet

A. Onderzoeksvraag

Uit de literatuurstudie zijn de volgende twee onderzoeksvragen gerold:

- Wat is de **richting** van het industriebeleid van de Europese Unie?
- Met welke **middelen** tracht de Europese Unie het industriebeleid deze richting op te sturen?

“Richting” verwijst hier naar de politieke doelstellingen achter industriebeleid. Deze doelen kunnen economisch van aard zijn (concurrentiekracht, structurele transformatie), strategisch (soevereiniteit/autonomie, Europese kampioenen, defensie-industrie) of sociaal-maatschappelijk (klimaat, kwaliteitsvolle banen, leefstijl).

Aanvankelijk had ik deze algemene vraag uitgesplitst in een aantal deelvragen. Omdat ik destijds al besepte dat het mogelijk was dat ik niet aan alle deelvragen zou toekomen, had ik deze opgelijst, op volgorde van belangrijk naar minder belangrijk:

- Vraag 1: Welke **algemene richting** geeft de EU aan industriebeleid?
 - o Deelvraag 1A: Welke algemene richting gaven de EU-instellingen aan industriebeleid in de **voorbij twee jaar**?
 - o *Deelvraag 1B: Hoe verhouden deze algemene doelstellingen zich tot (een of meer) **concrete** wetten/maatregelen/initiatieven?*
 - o *Deelvraag 1C: In hoeverre/in welke zin is de algemene richting van het industriebeleid **gewijzigd** doorheen de tijd?*
- Vraag 2: Wat zijn **in ruwe zin** de **middelen** die de EU hanteert in het industriebeleid?
 - o Deelvraag 2A: Welke ruwe beleidsmiddelen hanteerden de EU-instellingen voor industriebeleid in de **voorbij twee jaar**?
 - o *Deelvraag 2B: Hoe vertalen deze middelen in het algemeen zich tot (een of meer) **specifieke** wetten/maatregelen/initiatieven?*
 - o *Deelvraag 2C: In hoeverre/in welke zin zijn deze (ruwe en specifieke) middelen **gewijzigd** doorheen de tijd?*

Mijn primaire focus lag dus op het identificeren van de doelen en middelen van het industriebeleid **in het algemeen**. Daarnaast wilde ik nog een **specifiek beleidsdomein** van de EU (gelinkt aan industriebeleid) analyseren, om te kijken of die discursieve doelstellingen en middelen zich ook daadwerkelijk vertalen in beleid. Hiertoe had ik gekozen voor het wetsvoorstel voor de Artificial Intelligence Act (Proposal for a Regulation (2021/0106) of the European Parliament and of the Council).

Echter, uiteindelijk ben ik dus enkel toegekomen aan de algemenere deelvragen (1A en 2A), en heb ik de complexere deelvragen (1B, 1C, 2B en 2C) links moeten laten liggen. Hier zal ik aan het einde nog op terugkomen in de Reflectie.

Na voltooiing van de analyse zullen we de antwoorden op de onderzoeksvragen, oftewel de aangetroffen doelstellingen en beleidsmiddelen, terugkoppelen aan de concepten uit de literatuurstudie; om te zien hoeveel overlap hier in schuilt, en hoeveel toegevoegde waarde dit onderzoek uiteindelijk blijkt te hebben.

B. Methodiek

De methode die ik zal hanteren is kwalitatieve documentanalyse. Ik zal een soort balans zoeken tussen een *conventional* inhoudsanalyse, waarbij de codes/theorie opborrelt uit de analyse van de empirische gegevens; en een *directed* inhoudsanalyse, waarbij de analyse deels gestuurd wordt door theoretische vooronderstellingen.

De concepten uit de literatuurstudie (concurrentiekracht, soevereiniteit, strategische autonomie, missiegeoriënteerd innovatiebeleid) zullen dienen als *sensitising concepts*, die via de analyse verder verfijnd worden; met als doel om erachter te komen wat de (beleidsmakers/instituties van de) EU hier precies mee bedoelen. (Bowen, 2009, pp.27-38; Hsieh. & Shannon, 2005, pp.1277-1286; Mortelmans, 2013; Roose & Meuleman, 2014)

Hoe verhoudt dit onderzoek zich tot het **theoretisch debat binnen de EU Studies**?

Ten eerste is er de klassieke integratievraag: Wordt Europese integratie vooral gestuurd door de lidstaten (intergouvernementalisme) of spelen de supranationale instituties (ook) een doorslaggevende rol (neofunctionalisme)? Hieraan gekoppeld is de vraag of er limieten zitten op de mate van integratie en waar de grootste obstakels zitten voor verdere integratie: De veto's van de nationale regeringen en bekommernissen over soevereiniteit (intergouvernementalisme), de opkomst van eurosceptische politieke partijen en toenemende politisering van de EU (postfunctionalisme, constraining dissensus), of een combinatie hiervan (neofederalisme, joint popular decision trap)? (Hooghe & Marks, 2019, pp.1113-1129; Orbie, 2009; Schimmelfennig, 2018, pp.969-989)

Ten tweede is er de institutionele focus: Hoe functioneert de dagelijkse besluitvorming van de EU? De onenigheid hier schuilt hem in de visie op de menselijke natuur, op de (vermeende) uniekheid van de EU, en op het democratisch karakter van de EU: Zijn mensen vooral egoïstisch en calculerend aangelegd (rationale keuze en historisch institutionalisme) of eerder sociaal en normgevoelig (sociaal-constructivisme)? Vormt de EU een unieke politieke constructie (multi-level governance, regulatorische staat) of is zij te vergelijken met andere federale/intergouvernementele systemen (comparativisme)? En is de EU wel democratisch georganiseerd (democratisch deficit)? (Orbie, 2009)

Zowel het integratievraagstuk als de institutionele focus zal ik hier bewust links laten liggen. In plaats daarvan zal ik mijn onderzoek proberen in te bedden in de derde generatie theorieën van de EU Studies: De debatten over de inhoud van het beleid van de EU, specifiek het sociaaleconomisch beleid. Deze debatten vertrekken dikwijls vanuit een kritische ontologie: de sociale werkelijkheid is geen objectief fenomeen, maar wordt actief gekneed door machtsstructuren (instituties, discours) en/of dominante actoren (klassen, belangengroepen). In dat kader gaat het bijvoorbeeld over de vermeende neoliberale bias van de EU (Marxisme, historisch materialisme), de privilegering van marktvoering t.o.v. herverdeling (constitutionele asymmetrie), het gebrek aan inhoudelijk politiek conflict (agonisme, Laclau/Mouffe) en de houding van de EU t.o.v. derde landen (othering, roltheorie). (Orbie, 2009; Manners, 2007, pp.77-91; Mouffe, 1999, pp.1-17; Scharpf, 2002)

Mijn (potentiële) bijdrage bestaat uit het verbreden van de focus van het sociaaleconomische debat richting industrie en innovatie. Uiteindelijk is het geen zeer diepgaande of kritische analyse geworden. Het is een relatief oppervlakkige aanzet tot een kritische analyse van het industriebeleid van de EU.

C. Onderzoeksmateriaal

De gebruikte gegevens bestaan uit **officiële documenten**. Net als bij de onderzoeksvragen hanteer ik hier een soort rangschikking van de verschillende bronnen, in verband met de tijd.

Ik ga mij in eerste instantie focussen op de **huidige legislatuur van het Europees Parlement**: vanaf 23 mei 2019 tot twee jaar later, 23 mei 2021 (plus minus een paar dagen, als een Raadsformatie net voor of net na de cesuur plaatsvond).

De redenering hierachter was dat dit twee interessante cesuren konden zijn. Enerzijds kan deze verkiezing een cesuur geweest zijn, daar er in de nasleep van de verkiezingen, en in de aanloop naar de benoeming van de Commissie-Von der Leyen, een nieuwe politieke strategie is vastgelegd (Political Strategy, Political Guidelines). Anderzijds ligt deze datum een ruim half jaar voor die andere mogelijke cesuur, de pandemie; gestart op 30 januari 2020, toen de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) de verspreiding van Sars-Cov-2 uitriep tot een public health emergency.

Dit zou aanhaken bij deelvragen 1B en 2B, over de vergelijking in de tijd, specifiek met de periodes mei 2009-april 2011 en mei 1999-april 2001. Dan zouden we drie periodes van twee jaar hebben, met telkens een decennium hiertussen, opdat we konden analyseren in hoeverre de richting van het industriebeleid op middellange termijn veranderd is of gelijk gebleven. Echter, zoals reeds aangegeven ben ik hier niet meer aan toegekomen. Wel zal ik in de Conclusies een vergelijking trekken met het historische industriebeleid zoals uiteengezet in de Literatuurstudie.

Voor deze periode ga ik een aantal relevante documenten analyseren, waarin het **industriebeleid** van de EU in grote lijnen uit de doeken wordt gedaan, om te kijken welke **algemene richting het industriebeleid** in deze recente periode aannam. Hierbij zou ik in eerste instantie focussen op documenten die rechtstreeks met industriebeleid te maken hebben, en vervolgens de aandacht verleggen naar **domeinen die nauw verwant zijn** aan industriebeleid (met name de digitale agenda, maar in mindere mate klimaat, defensie en ruimtevaart). Zo zou nog meer duidelijk voor welk politiek doel industriële ontwikkeling precies een middel moet zijn. Echter, uiteindelijk ben ik enkel aan deze algemene strategieën toegekomen, met uitzondering van twee documenten van de Europese Commissie.

Specifiek gaat het dan over communicaties en witboeken van de **Europese Commissie**; conclusies van de **Europese Raad** (van alle formele en informele (fysieke en virtuele) Toppen in deze periode); uitkomsten/samenvattingen van vergaderingen van de **Raad Concurrentie** (waar industriebeleid onder resideert); en de **Raad Buitenlandse Zaken** (vanwege de link industrie-defensie en de externe (handels)dimensie).

Voor de Europese Raad zal ik mij in principe beperken tot de conclusies, en als die niet aanwezig zijn (wat dikwijls het geval is bij een informele top of videoconferentie) ga ik uit van de opmerkingen door de voorzitter na afloop van de Top.

Voor de Raad zal ik mij beperken tot de schriftelijke samenvattingen (Outcome of the Council Meeting); plus eventueel relevante conclusies, rapporten en/of voorbereidende documenten die met industriebeleid te maken hebben, indien hiernaar verwezen wordt. In die gevallen waar geen samenvattingen of conclusies beschikbaar zijn (zoals bij een informele Raadsvergadering of een videoconferentie) baseer ik mij op de betreffende webpagina op de website van de Raad van de EU/Europese Raad.

Tot slot had ik nog een aantal bronnen verzameld, die mij relevant leken voor de analyse, maar waar ik uiteindelijk niet meer aan toegekomen ben: 1) resoluties van het **Europees Parlement** over industriebeleid; 2) manifesto's van de twee **pan-Europese politieke partijen** (Volt Europa en Diem25); dit om een beetje te compenseren voor de (aanvankelijke) focus op officiële bronnen, daar deze partijen geen zitting hebben in een regering en/of de Commissie en zich kenmerken door een unieke pan-Europese structuur; 3) (beschouwende, geen opiniërende of gesponsorde) artikels over industriebeleid uit de **pan-Europese media** (Politico en Euractiv) die deze periode bestrijken; enerzijds om te kijken hoe de hierboven vermelde documenten gekaderd worden in de media, anderzijds om wat meer details of “insider information” te verkrijgen, die voor buitenstaanders verborgen blijft; 4) de **concrete casus**: het Commissievoorstel voor de KI-wet van 21 april 2021, alsmede de standpunten (voor zover bekend) die lidstaten en Europarlementariërs (MEP's) hierover ingenomen hebben.

Geoperationaliseerd naar het onderzoeksmateriaal, houden we dus de volgende (sub)deelvragen over:

- Deelvraag 1: Welke algemene richting neemt het industriebeleid van de Europese Unie aan, sinds de verkiezingen voor het Europees Parlement van 23-26 mei 2019, vanuit het perspectief van...?
 - o Subdeelvraag 1A: ...de Europese Commissie?
 - o Subdeelvraag 1B: ...de Europese Raad?
 - o Subdeelvraag 1C: ...de Raad Concurrentiekracht?
 - o Subdeelvraag 1D: ...de Raad Buitenlandse Zaken?
- Deelvraag 2: Welke algemene beleidsmiddelen worden ingezet voor het industriebeleid van de Europese Unie, sinds de verkiezingen voor het Europees Parlement van 23-26 mei 2019, vanuit het perspectief van...?
 - o Subdeelvraag 2A: ...de Europese Commissie?
 - o Subdeelvraag 2B: ...de Europese Raad?
 - o Subdeelvraag 2C: ...de Raad?
 - o Subdeelvraag 2D: ...de Raad Buitenlandse Zaken?

Hieronder volgt een **overzicht van de officiële bronnen** die ik **daadwerkelijk gebruikt heb voor de analyse**. De bronnen die ik wel heb geraadpleegd, maar niet gebruikt (omdat er niets relevant in werd vermeld over industriebeleid) laat ik onvermeld. In de bibliografie is deze lijst met bronnen nog gedetailleerder weergegeven.

- Europese Commissie
 - o New Industrial Strategy (10/03/2020)
 - o Updated New Industrial Strategy (05/05/2021)
 - o Europe's Digital Future (19/02/2020)
 - o White Paper for Artificial Intelligence (19/02/2020)
- Europese Raad
 - o Juni 2019 I (formele top, 20/06/2019)
 - o Oktober 2019 (formele top + artikel 50 formatie, 17-18/10/2019)
 - o December 2019 (formele top + artikel 50 formatie, 12-13/12/2019)
 - o Maart 2020 I (videoconferentie, 10/03/2020)
 - o Maart 2020 II (videoconferentie, 17/03/2020)
 - o Maart 2020 III (videoconferentie, 26/03/2020)
 - o April 2020 (videoconferentie, 23/04/2020)
 - o Juli 2020: Conclusies MFF & NGEU (buitengewone fysieke top, 17-21/07/2020)
 - o Speech Michel over Strategische Autonomie (28/09/2020)

- Oktober 2020 I (buitengewone fysieke top, 01-02/10/2020)
- Oktober 2020 II (fysieke top, 15-16/10/2020)
- Oktober 2020 III (videoconferentie, 29/10/2020)
- November 2020 (videoconferentie, 19/11/2020)
- December 2020 (fysieke top, 10-11/12/2020)
- Januari 2021 (videoconferentie, 21/01/2021)
- Februari 2021 (videoconferentie, 25-26/02/2021)
- Maart 2021 (videoconferentie, 25/03/2021)
- Mei 2021 I (informele fysieke Top, 07-08/05/2021)
- Mei 2021 II (buitengewone fysieke Top, 24-25/05/2021)
- Raad Concurrentiekracht
 - Mei 2019 I (conclusies Raad: EU Industrial Policy Strategy, 27/05/2019)
 - Mei 2019 II (uitkomst formele Raad 27-28/05/2019)
 - September 2019 I (Presidency Report: Vision for a long-term strategy on sustainable growth, 20/09/2019)
 - September 2019 II (uitkomst formele Raad, 26-27/09/2019)
 - November 2019 I (Presidency Note: External Dimension of European Competitiveness, 19/11/2019)
 - November 2019 II (uitkomst formele Raad, 28-29/11/2019)
 - Februari 2020 I (Presidency Note: Strategic approach to international cooperation in R&I, 17/02/2020)
 - Februari 2020 II (uitkomst formele Raad, 27-28/02/2020)
 - April 2020 I (videoconferentie Onderzoek, 07/04/2020)
 - Mei 2020 I (videoconferentie Interne Markt & Industrie, 15/05/2020)
 - Mei 2020 II (videoconferentie Onderzoek), 29/05/2020)
 - Juni 2020 (videoconferentie Interne Markt & Industrie, 12/06/2020)
 - September 2020 I (videoconferentie Interne Markt & Industrie 18/09/2020)
 - September 2020 II (formele Raad, 29/09/2020)
 - November 2020 I (conclusies Raad: A recovery advancing the transition towards a more dynamic, resilient and competitive European industry, 16/11/2020)
 - November 2020 II (videoconferentie Interne Markt & Industrie, 19/11/2020)
 - November 2020 III (videoconferentie Ruimtevaart, 20/11/2020)
 - November 2020 IV (videoconferentie Onderzoek, 27/11/2020)
 - Februari 2021 I (videoconferentie Interne Markt & Industrie, 25/02/2021)
 - Februari 2021 II (videoconferentie Onderzoek, 26/02/2021)
- Raad Buitenlandse Zaken
 - Mei 2019 (formele Raad Handel, 28/05/2019)
 - Juni 2019 (formele Raad, 17/06/2019)
 - November 2019 I (formele Raad, 11/11/2019 + Raad Defensie, 12/11/2019)
 - November 2019 II (formele Raad Handel, 21/11/2019)
 - April 2020 IV (informele Raad Handel, 16/04/2020)
 - Mei 2020 I (videoconferentie Defensie, 12/05/2020)
 - Mei 2020 III (videoconferentie, 29/05/2020)
 - Juni 2020 I (videoconferentie Ontwikkeling, 08/06/2020)
 - Juni 2020 II (videoconferentie Handel, 09/06/2020)
 - Juni 2020 IV (videoconferentie Defensie, 16/06/2020)
 - September 2020 (formele Raad, 21/09/2020)
 - November 2020 I (videoconferentie Handel, 09/11/2020)
 - November 2020 II (videoconferentie, 19/11/2020)

- November 2020 III (videoconferentie Defensie, 20/11/2020)
- November 2020 IV (videoconferentie Ontwikkeling, 23/11/2020)
- December 2020 (formele Raad, 07/12/2020)
- Januari 2021 (formele Raad, 25/01/2021)
- Maart 2021 I (videoconferentie Handel, 02/03/2021)
- April 2021 II (videoconferentie Ontwikkeling, 29/04/2021)
- Mei 2021 I (formele Raad Defensie, 06/05/2021)
- Mei 2021 II (formele Raad, 10/05/2021)
- Mei 2021 IV (Raad Handel, 20/05/2021)

III. Analyse

Het industriebeleid van de Europese Unie, in de periode mei 2019 tot mei 2021, zoals weergegeven in beleidsdocumenten van de Europese Commissie, de Europese Raad, de Raad Concurrentiekracht en de Raad Buitenlandse Zaken, wordt gestuurd in de richting van elf politieke doelstellingen, en nagestreefd via zes beleidsmiddelen.

Zodoende kunnen we de twee onderzoeksvragen visueel van een antwoord voorzien.

Vraag 1: Welke **algemene richting** geeft de EU aan industriebeleid?

Deelvraag 1A: Welke algemene richting gaven de EU-instellingen aan industriebeleid in de **voorbij twee jaar**?

Overkoepelend	Economisch	Geopolitiek	Maatschappelijk
Leiderschap	Digitale Transformatie	Strategische Autonomie	Klimaattransitie
Coherentie	Concurrentiekracht		Sociale Cohesie
	Weerbaarheid		Ethische Normen
			Criminaliteitsbestrijding
			Gezondheid

Vraag 2: Wat zijn **in ruwe zin** de **middelen** die de EU hanteert in het industriebeleid?

Deelvraag 2A: Welke ruwe beleidsmiddelen hanteerden de EU-instellingen voor industriebeleid in de **voorbij twee jaar**?

Paradigma's	Instrumenten
Marktfalen	MFF/NGEU
Marktschepping	Synergieën
Vrijhandel/Partnerschappen	Indicatoren

Paars = Sterk Aanwezig

Blauw = Gemiddeld Aanwezig

Geel = Zwak Aanwezig

In onderstaande tabel staan deze doelstellingen gerangschikt op basis van hun mate van aanwezigheid, in de bestudeerde bronnen (van de Europese Commissie, de Europese Raad en de Raad van de EU; zie de Appendix voor de overige meer gedetailleerde tabellen).

	Sterk Aanwezig	Gemiddeld Aanwezig	Zwak Aanwezig	Vrijwel Afwezig
Leiderschap				
Coherentie				
Digitaal				
Concurrentie		Dwwwwwww		
Weerbaarheid				
Strategisch				
Alliantie¹				
Klimaat				
Sociaal				
Ethisch				
Criminaliteit			Dwwwwwww	
Gezondheid		Dwwwwwww		
MFF/NGEU				
Synergie				
Marktfalen				
Marktschepping				
Extern				
Indicatoren				

Deze politieke doelstellingen en beleidsmiddelen zal ik verder uit de doeken doen aan de hand van deze tabel.

¹ Allianties heb ik samengevoegd met Extern, die we aan het einde zullen tegenkomen, als we over de beleidsmiddelen te spreken komen.

A. Politieke Doelstellingen: de Richting van het Industriebeleid

A1. Sterk Aanwezige Doelstelling: Strategische Autonomie

De sterkst aanwezige doelstelling is Strategische Autonomie. Zowel bij de Europese Commissie als bij de Europese Raad en de Raad Buitenlandse Zaken (en in mindere mate bij de Raad Concurrentiekracht) figureert dit doel op de voorgrond.

Strategische autonomie betekent meerdere zaken. In zijn Bruegel speech gaf Charles Michel, voorzitter van de Europese Raad, een vrij breed begrip aan dit concept, en definieerde dit als misschien wel de belangrijkste doelstelling van de EU, het middel om lidstaten bijeen te brengen (Europese Raad, 2020f, pp.1-3). Voor industriebeleid betekent strategische autonomie meerdere zaken:

1) strategische afhankelijkheid verminderen ten opzichte van derde landen (met name China) inzake **kritische sectoren**, via diversificatie van toeleveranciers, stockpiling van kritieke goederen en stimulans van Europese productie (Europese Commissie, 2020a, pp.4-5, 8-9, 15; 2020c, p.13-14; Europese Commissie, 2021, pp.1, 3-5, 11-15; Europese Raad, 2020d; 2020g, p.2; 2021b, p.3; 2021c, p.2; Raad Concurrentiekracht, 2019b, pp.6, 10; 2019e, p.2; 2020a, p.6; 2020d, p.1; 2020e, p.1; 2020f; 2020g; 2020j, pp.4, 8, 10-12; 2021a). In dat kader omschrijft de Commissie (Europese Commissie, 2020c, p.13) strategische autonomie als “*reducing dependence on others for things we need the most*”. Het omarmen van 3D printen wordt aangehaald als voorbeeld van een technologie die gedelocaliseerde industriële productie deels kan doen terugkeren naar Europa (Europese Commissie, 2020c, p.2).

2) **mondiale regulatorische standaarden** zetten voor het gebruik van nieuwe technologieën (Europese Commissie, 2020c, p.3; Europese Raad, 2020g, p.4)

3) Europese bedrijven beschermen tegen **oneerlijke concurrentie** (Europese Commissie, 2021, pp.5, 14); zie onder bij Extern;

4) kritieke/strategische technologie en infrastructuur afschermen van **buitenlandse overnames**, om reden van openbaar belang (Europese Commissie, 2020c, p.13; Europese Raad, 2020c, p.5; Raad Buitenlandse Zaken, 2020a);

5) het kweken van een Europese **defensie-industrie** en het versterken van de innovatiecapaciteit van de *defence technological industrial base* (Europese Commissie, 2020c, p.13-14; Europese Raad, 2019a, p.9; 2020e, p.53; 2020g, p.3; 2021b, p.4-5; Raad Buitenlandse Zaken, 2019b, p.3; 2019c, p.9; 2020j; 2021d).

6) het beschermen van de EU tegen (buitenlandse) **cyberaanvallen** en **hybride dreigingen**, zoals desinformatiecampagnes via het internet (Europese Raad, 2020g, p.4; 2021b, p.5; 2021c, p.4; Raad Concurrentiekracht, 2019d, p.18; Raad Buitenlandse Zaken, 2020b)

Sinds de pandemie vallen drie veranderingen op. **Medische** producten (vaccinaties, beschermingsmateriaal) worden prominent vermeld, als voorbeeld van een sector waarin de EU haar afhankelijkheid moet verminderen. Dit wordt getracht via diversificatie en het stimuleren van Europese productie, maar ook via tijdelijke beperkingen op export (Europese Commissie, 2020c, p.14; 2021, pp.11-15; Europese Raad, 2020b; 2020c, p.3; 2021a; 2021b, p.2; Raad Concurrentiekracht, 2021a; Raad Buitenlandse Zaken, 2020a).

Ten tweede spreekt men vaker over **open** strategische autonomie, om beschuldigingen van protectionisme te pareren (waarover zo meer, als we over de beleidsmiddelen komen te spreken) (Europese Commissie, 2020a, pp.4-5; 2021, pp.3, 11-15; Europese Raad, 2021c, p.3; Raad Concurrentiekracht, 2019d, p.12; 2020d, p.1; 2020g; 2020j, pp.4-5, 9, 12-13; 2021a; Raad Buitenlandse Zaken, 2020a; 2021b). “*Autonomy is not protectionism*” (Europese Raad, 2020f, p.1). In dit kader is er bijvoorbeeld een debat in hoeverre men EU-entiteiten, die in eigendom zijn van niet-EU entiteiten, moet uitsluiten van R&D projecten (Raad Concurrentiekracht, 2020h, pp.3-4).

Ten derde koppelt men de (open) strategische autonomie aan **weerbaarheid** (zie onder), in de zin dat te grote afhankelijkheid in kritische sectoren ten opzichte van een enkel land (China in het bijzonder) de Europese economie kwetsbaar maakt, op het moment dat een (toekomstige) pandemie de internationale handel onderbreekt (Europese Commissie, 2021, p.11-15; Europese Raad, 2021b, p.3; Raad Concurrentiekracht, 2020g).

Een ander woord voor strategische autonomie is **Technologische Soevereiniteit**, (Europese Commissie, 2020a, pp.4-5; 2020b, p.3; 2020c, pp.4, 13; Europese Raad, 2020g, pp.3-4; 2021c, p.3; Raad Concurrentiekracht, 2020e, p.1) ook wel **Digitale Soevereiniteit** (Europese Commissie, 2020c, p.4; Europese Raad, 2019a, p.8; 2020g, p.4) of **Industriële Soevereiniteit** of **Strategische Soevereiniteit** (Europese Commissie, 2020c, p.13; Raad Concurrentiekracht, 2020e, p.1) genoemd.

Dit betekent dat de EU zelf eigen digitale infrastructuren en industrieën moet kweken. Een voorbeeld hiervan is het plan voor een Europese cloud, dat ervoor moet zorgen dat Europese gegevens in Europa opgeslagen en verwerkt kunnen worden (Europese Raad, 2020g, p.5) En dat de EU zelf bepaalt welke technologieën zij produceert en hoe zij die technologieën gaat gebruiken, op basis van haar eigen waarden (Europese Commissie, 2020b, 1-2; Europese Raad, 2019a; Raad Concurrentiekracht, 2020j, p.7); hier zit dus ook een link met de doelstelling Ethische Waarden (zie onder). Een voorbeeld hiervan zijn de beperkingen op “high-risk suppliers” bij de uitrol van 5G (en andere “key assets” aangeduid zijnde “kritiek en gevoelig (Europese Raad, 2020g, pp.5-6).

A2. Gemiddeld Aanwezige Doelstellingen: Digitale Transformatie, Concurrentiekracht Klimaattransitie, Sociale Cohesie, Gezondheid

Naast strategische autonomie zijn er nog vijf andere doelstellingen die een belangrijke rol spelen in het industriebeleid van de EU. Deze zijn gemiddeld aanwezig; ze figureren regelmatig en prominent, maar spelen (net) geen hoofdrol.

Ten eerste Digitale Transformatie als doel op zich. De EU dient onderzoek naar en ontwikkeling van **digitale technologieën, industrieën en infrastructuren** (bijvoorbeeld kunstmatige intelligentie (KI), 6G, quantumcomputers, cloudnetwerken, microprocessors) te steunen, opdat een Europese digitale sector tot stand komt. (Europese Commissie, 2020a, pp.3, 6-7, 15; 2020b, pp.1-4, 8-9, 25; 2020c, p.4; 2021, pp.4, 8-9; Europese Raad, 2020g, pp.4-6; 2021c, pp.2-4; Raad Concurrentiekracht, 2019a, p.4; 2019b, pp.2-3, 5-6, 7, 9, 13; 2019c; 2019d, pp.1-3, 5-6, 8-9, 11-21, 23, 25; 2019e, pp.4-5; 2020^e; 2020j, pp.2, 4-13; 2020l; 2021a, 2021b).

Daarnaast dient er een Europese gegevens economie te ontstaan, waarin burgers, bedrijven en overheden gemakkelijk gegevens kunnen uitwisselen tussen verschillende lidstaten (Europese Commissie, 2020a, pp.8-9; 2020b, pp.1-2, 4, 8; 2020c, p.6; 2021, pp.14; Europese Raad, 2020g, p.5; 2021c, p.4; Raad Concurrentiekracht, 2019b, pp.7, 9, 13; 2019d, pp.18-19; 2019e, pp.4-5).

Gezondheid speelt ook een rol in deze gegevens economie; het idee is om uitwisseling van medische gegevens tussen EU-lidstaten te vergemakkelijken, via de oprichting van een health data space (Europese Raad, 2020k, p.5) en het gebruik van big data en digitale technologieën voor medische diagnose en onderzoek (Europese Raad, 2021b, p.3).

Strategische autonomie figureert vaak samen met deze doelstelling. De EU moet haar “eigen” binnenlandse digitale sectoren kweken en afhankelijkheid hierin reduceren (Europese Commissie, 2020c, p.13; 2021, pp.11-15; Europese Raad, 2019a, p.8; 2020g, pp.4-6)

Via de ontwikkeling van deze digitale technologieën kan de EU bovendien haar **concurrentiekracht** (competitiveness) versterken, nieuwe markten en banen scheppen en de groei vergroten. De industrie (samen met innovatie) dient een leidende rol te spelen in de economische transformatie richting digitalisering en klimaatneutraliteit (hoewel diensten ook belangrijk zijn), opdat de Europese industrie leidend kan zijn in de wereld en de EU de “*home of industry*” kan blijven. Een sterke economische basis is een voorwaarde voor een sterke mondiale rol. (Europese Commissie, 2020b, pp.1-4, 10, 25; 2020c, pp.1-5, 13-16; 2021, pp.1, 5, 10, 17-20; Europese Raad, 2019a, pp.7, 12; 2020g, pp. 1-2, 5; 2021c, pp.2-4; Raad Concurrentiekracht, 2019a, pp.4, 9; 2019b, pp.3-4, 6, 8-11, 13-14; 2019c, p.4; 2019d, pp.2-3, 5-6, 8-9, 11-12, 16-18; 2019e, pp.2-7; 2020d; 2020e; 2020f; 2020g; 2020h; 2020j, pp.2, 4-6, 8-9, 11-13; 2020l).

Ten derde de **Klimaattransitie**. Het doel is om in 2050 het eerste klimaatneutrale continent ter wereld te worden (wat betekent dat de netto CO₂-uitstoot (uitstoot minus opslag) nul is) en dat in 2030 de netto CO₂-uitstoot met 55% gedaald moet zijn t.o.v. 1990. Daarnaast dient de industrie circulair te worden in plaats van lineair, wat betekent dat grondstoffen en producten zoveel mogelijk opnieuw gebruikt worden. Industriebeleid kan hierbij helpen, door energie-intensieve industrieën (staal, chemie, bouw, mobiliteit) CO₂-neutraal te maken, onderzoek naar en uitroiling van duurzame energiebronnen te steunen, en markten te creëren voor klimaatneutrale en circulaire producten (Europese Commissie, 2020b, p.10; 2020c, pp. 1-3, 7-10; 2021, pp.1-5, 7, 11-20; Europese Raad, 2019a, p.9; 2019b, p.1; 2019c, p.1; 2020g, p.2; 2020k, pp. 6-7; Raad Concurrentiekracht, 2019a, p.4; 2019b, pp.3, 5-7, 9-11; 2019c, pp.4,7; 2019d, pp.1-3, 5-6, 8-16, 18, 23, 25; 2019e, p.3; 2019f, p.5; 2020a, p.4; 2020f; 2020i; 2020j, pp.2-13; 2020l; 2021b).

Dit klimaatdoel wordt vaak samengevoegd met de digitale transformatie, onder de noemer van de tweelingtransities (**twin transitions**, TT). Hiermee doelt men op een wederkerige synergie tussen klimaatneutraliteit en digitale technologieën. Enerzijds kan men digitale technologieën aanwenden om de economie te verduurzamen. Anderzijds dient de ICT-sector haar aanzienlijke energieverbruik te reduceren en verduurzamen. Daarnaast is de industrie als beste in staat om beide transformaties mogelijk te maken (Europese Commissie, 2020a, pp.3, 5, 10-11; 2020b, pp.2, 5, 9, 25; 2020c, pp. 1-4, 9, 14-16; 2021, pp.1-3, 5, 7, 11-20; Europese Raad, 2020c; 2020g, pp.1, 3, 5; 2021c, p.2; Raad Concurrentiekracht, 2019d, p.18; 2020d, p.1; 2020i; 2020j, pp.4-10, 12-13). De coronacrisis wordt daarbij aangegrepen om als aanleiding om de TT te versnellen (Europese Raad, 2020c; 2020g, p.3; 2021c, p.2; Raad

Concurrentiekracht, 2020d, p.1; 2020i). *Meer nog, deze transities dienen bij te dragen aan welzijn en weerbaarheid der mensheid (Europese Commissie, 2020b, p.25; Raad Concurrentiekracht, 2020e, p.1; 2019d, pp.9, 16, 23) en kunnen de gehele samenleving transformeren (Europese Commissie, 2020c, pp.1-2).*

Er zit ook een link met de **strategische autonomie**. Duurzame energie is een product waarin de EU minder afhankelijk moet worden van derde landen; idem voor grondstoffen die belangrijk zijn voor duurzame producten (bijvoorbeeld lithium in de productie van lithium-ionbatterijen, die elektrische auto's aandrijven). En door zuiniger om te gaan met grondstoffen, via hergebruik hiervan (i.e. secundaire grondstoffen), kan de EU haar afhankelijkheid hierin reduceren (Europese Commissie, 2020c, p.14; 2021, pp.11-15; Europese Raad, 2019a, p.9).

Wat verder opvalt is dat klimaat een ietwat tegenstrijdige verhouding krijgt toebedeeld met de **economische doelstellingen**. Over het algemeen overheerst de idee dat de klimaattransitie meer economische voordelen dan nadelen met zich meebrengt. De EU kan een "first mover advantage" vestigen ten opzichte van concurrerende machtsblokken, indien zij het eerste klimaatneutrale continent wordt. Competitive sustainability noemt men dit concurrentievoordeel ook wel. Tal van nieuwe producten, sectoren en banen kunnen gecreëerd worden (Europese Commissie, 2020c, pp.2-3, 9; 2021, pp.1-2, 4-5). Tegelijkertijd hamert men erop dat de klimaatplannen kosteneffectief moeten zijn (Europese Raad, 2019c, p.1; 2020h, p.2).

Het vierde gemiddeld aanwezige doel is **sociale cohesie**, wat ruwweg vier verschillende betekenissen wordt toegekend. In de eerste plaats betekent het cohesie tussen **regio's** en industriële sectoren, die verschillen in de intensiteit van hun (fossiele) energieverbruik. In de praktijk betekent dit dat vervuilde regio's grotere financiële steun krijgen, in het kader van een rechtvaardige transitie (*just transition*), waarin kosten en baten eerlijk verdeeld worden. In die zin haakt het aan bij de traditionele betekenis van cohesie in de EU context: solidariteit tussen rijke en arme regio's via het MFF (Europese Commissie, 2020a, pp.6-7; 2020c, pp.2, 8; 2021, p.1; Europese Raad, 2019a, pp.9-10; 2019b, p.1; 2019c, p.1; Europese Raad, 2020h, pp.2-3; 2020k, pp.6-7; 2021e, p.2; Raad Concurrentiekracht, 2019b, pp.3, 5, 7-9, 11, 13; 2019d, pp.2-3, 5, 9-11, 18; 2019e, p.3; 2020e; 2020i; 2020j, pp.2-4, 7, 10; 2020l; *Raad Buitenlandse Zaken, 2021a*). Een concreet voorbeeld hiervan is het reduceren van de verschillen in R&D uitgaven tussen lidstaten (Raad Concurrentiekracht, 2020l).

Een tweede betekenis van cohesie is de emancipatie van kleine en middelgrote ondernemingen (**kmo's**) en start-ups. De positie van kmo's ten opzichte van grote bestaande ondernemingen moet versterkt worden, en innovatieve start-ups moeten meer (publieke) steun krijgen. Dit loopt als een rode draad doorheen de verschillende doelen en middelen van het industriebeleid: van strategische autonomie tot investeringen, van de tweelingtransities tot mededinging (Europese Commissie, 2020a, pp.6-9; 2020b, pp.2, 7, 25; 2020c, pp.2-3, 5-6, 9-10, 13-16; 2021, pp.2, 9-10, 13-15, 19-20; 2021, pp.11-15; Europese Raad, 2019a, p.8; 2020g, p.3; 2021b, p.5; 2021c, p.2; 2021d; Raad Concurrentiekracht, 2019c, pp.1, 3-6; 2019d, pp.3, 6, 12-14, 16-17, 21; 2020f; 2020g; 2020h; 2020i; 2020j, pp.5-6, 9-12).

Maar cohesie betekent ook **solidariteit** tussen bevolkingsgroepen. Dit is ook een onderwerp dat sinds de pandemie meer nadruk krijgt, en wat onder andere tot uitdrukking komt in het actieplan voor de Sociale Zuil. Voor het industrie- en innovatiebeleid zijn twee zaken van belang: 1) een leven lang leren normaliseren, en het herscholen van werknemers, opdat zij aan

de slag kunnen in innovatieve (digitale en/of duurzame) sectoren; 2) meer banen scheppen (via innovatie) en waardige arbeidsvoorwaarden verzekeren voor “werknemers” in de platformeconomie. Deze Sociale Zuil wordt dus ook expliciet gelinkt aan de tweelingtransities (Europese Commissie, 2020a, pp.6-7; 2020b, pp.3, 6-7, 9, 25; 2020c, pp.1-3, 5-6, 9, 11-12, 15; 2021, pp.2, 5, 8, 20; Europese Raad, 2019a, pp.8-10; 2020g, p.2; 2021b, p.5; 2021c, p.5; 2021d; Raad Concurrentiekracht, 2019c, p.7; 2019d, pp.1-3, 5-6, 8-9, 12, 14, 16, 18, 21-24; 2019e, pp.2, 7; 2020e, p.1; 2020f; 2020j, pp.3-4, 8, 12).

Tot slot gaat sociale cohesie over **gelijkwaardigheid**: het bestrijden van discriminatie en het bevorderen van inclusie van bevolkingsgroepen: genders, leeftijdscategorieën, inkomensgroepen. Het idee is dat innovatie het beste gedijt als zoveel mogelijk mensen van zo divers mogelijke achtergronden kunnen participeren in het innovatieproces (Europese Commissie, 2020a, pp.6-7; 2020b, p.6; 2020c, pp.11-12; 2021, p.2; Europese Raad, 2019a, pp.9-10; 2021d; Raad Concurrentiekracht, 2019d, p.10; 2020e; 2020g). Zodoende dient er een sociale balans te ontstaan in digitalisering (Europese Raad, 2020g, p.4) en een eerlijke digitale transformatie gecreëerd te worden (Europese Raad, 2021c, p.5).

Tot slot **gezondheid**. Net als weerbaarheid is dit doel (deels) een product van de pandemie. Voor de pandemie sprak men al over een farmaceutische strategie, die ervoor moet zorgen dat burgers toegang hebben tot betaalbare, duurzame en innovatieve medicijnen en medische hulpmiddelen. Men rangschikte deze strategie onder strategische autonomie; farmacie was een van de sectoren waarin de EU minder afhankelijk dient te worden van anderen (Europese Commissie, 2020c, p.14).

Na de pandemie voegde de men medisch beschermingsmateriaal, testen en vaccinaties toe aan deze lijst van essentiële goederen, waarin de EU haar strategische afhankelijkheid dient te verminderen; wat haar weerbaarheid vergroot. Hiertoe moet de EU onderzoek en productiecapaciteit ondersteunen. Er zit ook een link met de gegevenseconomie, via de oprichting van health data spaces. En de pandemie was ook de aanleiding om het industriebeleid in het algemeen aan te passen. (Europese Commissie, 2020a, pp.10-11; 2021, pp.7, 11-12; Europese Raad, 2020a, 2020b, 2020c, 2020d, 2020g, pp. 1-2, 5; 2020i; 2020j; 2020k; 2021a; 2021b, pp.1-3; 2021d; 2021e, p.1; Raad Concurrentiekracht, 2020c; 2020d; 2020i; 2021b; Raad Buitenlandse Zaken, 2020h; 2021a; 2021e)

A3. Zwak Aanwezige Doelstellingen:

Leiderschap, Coherentie, Weerbaarheid, Criminaliteitsbestrijding, Ethische Normen

Dan zijn er nog vijf zwak aanwezige doelstellingen. Deze komen wel meermaals over, maar minder frequent en meer op de achtergrond, vergeleken met de sterk en gemiddeld aanwezige doelstellingen.

Ten eerste **leiderschap**. De EU dient een leidende rol moet spelen in de industriële ontwikkeling, en in de specifieke doelstellingen van dit industriebeleid. De EU moet het eerste klimaatneutrale continent worden, digitaal leiderschap vestigen, internationale technologische standaarden zetten, wereldleider worden in ethische KI, de *home of industry* blijven en de *technology race* winnen (van andere grootmachten) en de innovatie versnellen in plaats van enkel volgen. Hierbij etaleert men de kracht van de EU in industrie en innovatie, en hanteert men het mantra dat men moet voortborduren op deze kracht om achterstanden elders in te halen (Europese Commissie, 2020a, pp.3, 10-11, 15; 2020b, pp.1-2, 4-6, 8, 25;

2020c, pp.1-4, 8, 10, 15; 2021, pp.1, 4-5, 14-15, 20-21; Europese Raad, 2019a, pp.9, 11; 2019b, p.1; 2020g, pp.5-6; 2020f, p.1; 2021c, p.4; Raad Concurrentiekracht, 2019b, p.6; 2019c, pp.6-7; 2019d, pp.2-3, 5-6, 12, 15-16, 20; 2019e, pp.3-4; 2020j, pp.5-6, 10-11; Raad Buitenlandse Zaken, 2021c).

Het valt wel op dat dit vooral aanwezig is bij de Europese Commissie; de (Europese) Raad spreekt er veel minder frequent over. En zelfs bij de Commissie verdwijnt het vanaf het uitbreken van de coronacrisis geleidelijk aan naar de achtergrond.

Ten tweede **coherentie**. Industriebeleid wordt soms gehanteerd als een raamwerk waaraan een reeks aan beleidsdomeinen ten dienste worden gesteld, waaronder: klimaat, digitaal, defensie, ruimtevaart, gezondheid, sociaal, gelijkwaardigheid, belastingen, cohesie, interne markt en handel. Dit gebeurt vooral in beleidsdocumenten die specifiek over industriebeleid gaan. (Europese Commissie, 2020c; 2021; Europese Raad, 2019a, p.8; 2020g, pp.1-6; 2021c, pp.2-5; Raad Concurrentiekracht, 2019a, pp.5, 14; 2019c, pp.4, 8; 2019d, pp.2-3, 5-6, 10, 13, 20; 2020l)

Tegelijkertijd staan soms andere doelstellingen centraal in een document (bijvoorbeeld klimaat, digitaal, strategische autonomie), waaraan andere doelstellingen ondergeschikt worden gemaakt, waaronder industriebeleid. Bijvoorbeeld: strategieën voor klimaat waarin innovatie en veranderingen in de industrie prominent figureren. (Europese Raad, 2019c, pp.1-3; 2020k, pp. 6-7; 2021e, p.2). Idem voor strategische autonomie en het verminderen van (industriële) afhankelijkheid (Europese Raad, 2021b, pp. 4-6). Of sociale cohesie, gelinkt aan de TT (Europese Raad, 2021d). Sinds de uitbraak van de pandemie fungeert gezondheid regelmatig als centraal thema (Europese Raad, 2020a; 2020b; 2020c, pp.3-6; 2020d; 2020i; 2020j; 2020k, pp.4-6; 2021a; 2021b, pp.1-3; 2021e, p.1; Raad Concurrentiekracht, 2020c, pp.1-2; 2020d; 2020i).

Sinds de pandemie is **weerbaarheid** (resilience, vitality, resistance) erbij gekomen als extra doel. De Europese economie dient beter bestand te worden tegen toekomstige schokken. Dit is sterk verbonden aan de **strategische autonomie**. Een manier om weerbaarder te worden voor crises is om afhankelijkheid van specifieke derde landen (met name China) te reduceren, via diversificatie en eigen productie. Opdat mondiale crises de economie niet doen stilvallen. (Europese Commissie, 2021, pp. 1-3, 10, 15-16, 21; Europese Raad, 2021e, pp. 2, 6; 2020g, pp.1-2; 2020k, p.5; 2021b, p.3; 2021c, p.2; Raad Concurrentiekracht, 2019b, p.10; 2019d, p.20; 2020e; 2020f; 2020g; 2020i; 2020j, pp.4-5, 8-10, 12-13; 2020l; Raad Buitenlandse Zaken, 2020h; 2021a).

Ten vierde **criminaliteitsbestrijding**. Inlichtingen- en veiligheidsdiensten dienen toegang te hebben tot digitale gegevens ter preventie en bestrijding van criminaliteit, en moeten gebruik kunnen maken van algoritmes om beslissingen te nemen over politiepatrouilles, arrestaties en vonnissen. Daarnaast dienen de regels voor online platforms deels om verspreiding van terroristische online inhoud tegen te gaan. Dit lijkt enigszins te botsen met het derde zwak aanwezige maatschappelijke doel; hoewel men optimistisch gestemd lijkt dat deze spanning opgeheven kan worden. (Europese Commissie, 2020b, pp.1-3, 9, 25; Europese Raad, 2020g, p.4; 2020j; 2020k, pp.9-10; 2021c, p.4; Raad Concurrentiekracht, pp.2, 8)

Dit derde zwak aanwezige maatschappelijke doel betreft het inbedden van digitale technologieën in Europese **ethische waarden** en normen. Dit palet aan waarden betreft:

persoonlijke levenssfeer, gelijkwaardigheid, rechtvaardigheid, transparantie en menselijke controle.

Hierbij is men optimistisch dat met de juiste geharmoniseerde wetgeving de **spanning opgeheven kan worden**, tussen enerzijds het kweken van een sterke technologische basis en anderzijds het bewaken van ethische waarden. Het vrij verkeer van gegevens en het recht van internetplatforms en strafrechtelijke autoriteiten om gegevens van gebruikers te analyseren en/of door te verkopen zijn te verenigen met de bescherming van de persoonlijke levenssfeer van burgers die deze gegevens afstaan. Sociale internetplatforms kunnen gevrijwaard worden van haatzaaien, terroristische inhoud en “externe invloed” in debatten en verkiezingen, door bedrijven te verplichten om de activiteit op hun platforms te monitoren; zonder dat dit ten koste gaat van de vrijheid van meningsuiting. En de ontwikkeling van kunstmatige intelligentie hoeft niet gepaard te gaan met discriminatie, onrechtvaardige beslissingen, ondoorzichtigheid en verlies van menselijke controle.

Meer nog, strenge wetgeving kweekt vertrouwen onder burgers dat de technologie ethisch verantwoord is, waardoor zij eerder geneigd zullen zijn deze te gebruiken. Deze toenemende vraag naar KI-producten stimuleert op zijn beurt de innovatie en het ontstaan van nieuwe producten en bedrijven. Zodoende komt de digitale economie in de EU op gang. De EU kan bovendien haar **strategische autonomie** en **concurrentiekracht** versterken en **leiderschap** vestigen, indien de EU erin slaagt om mondiale standaarden te zetten in het ethisch gebruik van technologie. (Europese Commissie, 2020a, pp.3-11, 15; 2020b, pp.1-3, 6, 8-25; 2020c, pp.1-5; 2021, pp. 9, 14-15,19-20; Europese Raad, 2019a, pp.2, 7-8; 2020g, pp.2-6; 2020k, p.9; 2021c, p.4; Raad Concurrentiekracht, 2-19d, pp.18-21; 2019e, pp.4-5; 2019f, p.5).

Wel valt op dat het vooral de Europese Commissie hier frequent melding van maakt, daar waar de Europese Raad en de Raad van de EU dit slechts sporadisch vermelden.

B. Beleidsmiddelen voor het Industriebeleid

Nu de doelstellingen duidelijk zijn, roept zich de vraag op: Hoe hoopt de EU deze doelen te verwezenlijken? Zes zaken vielen hier op. Hiervan is er een sterk aanwezig (het marktscheppingskader), twee zijn gemiddeld aanwezig (het marktfaalenkader en de externe dimensie), en drie zijn zwak aanwezig (MFF&NGEU, synergieën, indicatoren).

B1. Twee Economische Paradigma's: Marktfaalen vs. Marktschepping

Bovenal valt op dat men consistent **twee economische paradigma's** door elkaar heen hanteert: het marktfaalenmodel en het marktscheppingsmodel; de kaders die we in de literatuurstudie tegenkwamen. Tussen de idee van markten als autonome processen, die enkel wat faciliteiten nodig hebben van de overheid; en de idee van markten als politieke creaties, die uitkomsten zijn van samenwerking tussen een reeks van publiek-private actoren. Hierbij balanceert men schijnbaar tussen vrijhandel en protectionisme.

Enerzijds blijft de **interne markt** centraal staan in het industriebeleid, met eerlijke mededinging en geharmoniseerde wetgeving tussen lidstaten, alsmede vrijhandel en een gelijk speelveld ten opzichte van derde landen. Dankzij de interne markt kunnen Europese bedrijven op grote schaal opereren, waardoor ze de concurrentie aankunnen met niet-EU bedrijven. Zodoende is de EU in staat om van haar (superieure) regulatorische standaarden de internationale norm te maken. **Mededinging** (competition) wordt ook niet beschouwd als een hinderpaal voor concurrentiekracht (competitiveness), maar juist als een voorwaarde hiervoor, zowel intern als extern. Mededinging haalt het beste uit bedrijven en stimuleert innovatie.

Vandaar dat het belangrijk is om de interne markt verder te verdiepen, met name inzake digitale diensten, onder andere via geharmoniseerde ethische en duurzame standaarden. Sinds de pandemie hamert men hier nog sterker op: men dient te voorkomen dat in een volgende crisis lidstaten weer unilaterale grenscontroles gaan optrekken, die het vrij verkeer belemmeren en de weerbaarheid van de EU aantasten. (Europese Commissie, 2020a, pp.8-9; 2020b, pp.2-3, 10; 2020c, pp.1-6, 8, 10-15; 2021, pp.1-10, 12-21; Europese Raad, 2019a, pp.8-9; 2019c, p.2; 2020a; 2020c, p.3; 2021e, pp.14, 17, 19; 2020g, pp.1-4; 2021c, pp.2-4; Raad Concurrentiekracht, 2019a, pp.4, 9; 2019b, pp.3-6, 9-10, 12-13; 2019c, pp.4-5, 7; 2019d, pp.3, 6, 12-17; 2019e, pp.2, 4-6; 2019f, p.5; 2020a, p.5; 2020d, p.1; 2020f; 2020g; 2020i; 2020j, pp.4, 6-7, 10; 2020k; 2021a)

Anderzijds dient de EU een aantal van deze spelregels te wijzigen, om de industriële transformatie en strategische autonomie te bevorderen. Intern dienen de regels voor mededinging aangepast te worden, met name voor fusies en staatssteun. Opdat lidstaten in staat zijn om de tweelingtransities te steunen en om rekening te houden met de "mondiale context" (concurrentie met opkomende markten). Zonder evenwel af te glijden richting een subsidieoorlog, of richting het imiteren van protectionistische praktijken "van anderen".

Sowieso dienen de EU en haar lidstaten de fondsen van MFF en NGEU (alsmede de EIB) aan te wenden om **publieke en private investeringen** te mobiliseren, voor innovatie en industriële transformatie. Deze investeringen zijn niet enkel voor fundamenteel onderzoek en (digitale) infrastructuur (zoals het neoklassieke paradigma voorschrijft), maar ook voor toegepast onderzoek, "deployment" van technologie en "industriële capaciteiten"; oftewel gedurende het hele innovatieproces (zoals het marktscheppingsperspectief stelt).

Bij deze publiek-private investeringen horen **publiek-private partnerschappen** en netwerken (marktschepping). Zulke samenwerkingsverbanden nemen allerlei vormen aan: een Industrieel Forum, Industriële Ecosystemen, Industriële Allianties, Important Projects of Common European Interest en Regionale clusters. Bij dit alles dient men falen te omarmen en te accepteren dat de meeste innovaties mislukken (marktschepping), in plaats van risico te mijden uit angst dat de overheid faalt (marktfalen). (Europese Commissie, 2020a, pp.6-9, 15; 2020b, pp.3-8, 25; 2020c, pp.1-8, 10-13, 15-16; 2021, pp.1-5, 9-10, 13-21; Europese Raad, 2019a, pp.8-9; 2019c, pp.1-2; 2020a; 2020b; 2020c, pp.3-4, 6; 2021e, pp.2, 11, 18-19, 21-23, 53; 2020g, pp.2-3, 6; 2020k, pp.6-7; 2021b, pp.2-5; 2021c, pp.2-3; 2021d; Raad Concurrentiekracht, 2019a, pp.4, 7-9; 2019b, pp.4-9, 11-13; 2019c, pp.4, 6-8; 2019d, pp.3, 6, 9, 12-14, 19-22, 24-25; 2019e, pp.3, 6; 2019f, pp.5-6; 2020a, pp.4, 6, 9; 2020b, pp.2-3; 2020c, pp.1-3; 2020d, pp.1-2; 2020e; 2020f; 2020i; 2020j, pp.4-5, 7-13; 2020l; 2021a, 2021b; Raad Buitenlandse Zaken, 2021e)

In het beschrijven van deze investeringen en partnerschappen hanteert men dikwijls **begrippen uit beide paradigma's** door elkaar heen. Het ene moment spreekt men over het creëren van markten samen met de industrie (marktschepping), het andere moment stelt men dat publieke steun enkel gewenst is bij marktfalen (marktfalen). De-risking van private investeringen (marktfalen) gaat hand in hand met het nemen van risico door de publieke sector (marktschepping). IA's en IPCEI's dienen te voldoen aan de mededingingsregels (neoklassiek), maar tegelijk moeten die regels aangepast worden om deze partnerschappen te faciliteren (marktschepping). De overheid dient te helpen met het wegwerken van strategische afhankelijkheden (marktschepping), maar enkel indien particuliere ondernemingen hier zelf niet toe in staat zijn (marktfalen). De EU lijkt dus in een soort **ideologische spagaat** te verkeren.

B2. Handel: Extern Industriebeleid

Deze ideologische spagaat lijkt op het eerste gezicht ook het **externe industriebeleid** te domineren. Echter, op het tweede gezicht zit er wel degelijk meer coherentie in dan binnen het interne industriebeleid. Dit beleid moet op twee manieren de industriële transformatie van de EU bevorderen: 1) een gelijk speelveld; 2) internationale partnerschappen.

Enerzijds blijft vrijhandel centraal staan. De EU wenst het mondiale **gelijke speelveld** verder te verdiepen en op te treden tegen “oneerlijke praktijken”, van met name China. Het idee is dat gesubsidieerde Chinese (staats)bedrijven vrij kunnen handelen in de EU, Europese bedrijven kunnen opkopen en kunnen meedingen naar openbare aanbestedingen; terwijl Europese bedrijven in China tegen allerlei barrières oplopen. China is nu een “economische rivaal” van de EU, die op basis van een “gelijk speelveld” en “reciprociteit” moet kunnen concurreren met de EU.

De EU wilt dus de “discriminerende” praktijken van China verbieden, via de multilaterale WTO als het kan en via bilaterale handels- en investeringsverdragen als het moet. Tegelijkertijd moet de EU “niet naïef” zijn en bereid zijn om dit gelijke speelveld af te dwingen via unilaterale handelsbescherming, door Chinese overnames van Europese bedrijven te “screenen” en Chinese bedrijven de toegang tot Europese subsidies en openbare aanbestedingen te ontzeggen. (Europese Commissie, 2020a, pp.12-13; 2020b, pp.8-9; 2020c, pp.1-3, 6-9, 13, 15; 2021, pp.1-2, 5, 11, 15, 18, 21; Europese Raad, 2019a, pp.9-11; 2020g, pp.2, 9; 2020h, p.1; 2020k, p.10; 2021e, p.4; Raad Concurrentiekracht, 2019b, 3-4; 2019c, p.4; 2019d, pp.3, 5-6, 11, 24-25; 2019e, pp.2-7; 2019f, p.5; 2020a, p.9; 2020b, pp.2-3; 2020g;

2020k; 2021a; Raad Buitenlandse Zaken, 2019a, p.5; 2019d, pp.3-4; 2020a; 2020c; 2020e; 2020g; 2020h; 2020i; 2020j, pp.3, 7, 9, 11; 2020l; 2021b; 2021f, pp.4-6)

Het tweede middel voor het externe beleid zijn **internationale partnerschappen** met “like-minded partners”. De EU dient armere landen en regio’s buiten de EU te ondersteunen in hun transformatie naar een klimaatneutrale en gedigitaliseerde economie.

Sinds de pandemie is dit verbreedt richting twee zaken. Ten eerste naar hulp bij de ontwikkeling, productie en distributie van medische hulpmiddelen ter bestrijding van het coronavirus (beschermingsmateriaal, behandelingen, testen en vaccinaties). Ten tweede naar de diversificatie van aanvoerketens. De EU dient samen te werken met “like-minded partners”, zodat zij voor bepaalde kritische producten afhankelijker wordt van een reeks bondgenoten, en minder afhankelijk wordt van een enkele “systemic rival” (China). Tegelijkertijd houdt men vast aan de idee dat vrijhandel de beste groeistrategie is voor ontwikkelingslanden. (Europese Commissie, 2020a, pp.12-13; 2020c, pp.3, 14; 2021, pp.3, 13, 15, 21; Europese Raad, 2020h, pp.3-4; 2020k, p.10; 2021b, p.2; 2021d; 2021e, p.1; Raad Concurrentiekracht, 2019d, p.3; Raad Buitenlandse Zaken, 2020d; 2020e; 2020k; 2021c; 2021e)

B3. Zwak Aanwezige Beleidsmiddelen:

MFF/NGEU, Synergieën, Indicatoren

De **meerjarenbegroting** (MFF) van 2021-2027, alsmede het tijdelijke **herstelfonds** Next Generation EU (NGEU) staan voor een groot deel in het teken van het industriebeleid. Beiden worden gehanteerd als middel om coherentie te kweken in de EU-begroting, gecentreerd rond industriebeleid. 30% van de cohesieuitgaven en 37% van NGEU dient aan de klimaattransitie besteed te worden; 25-55% van de cohesieuitgaven en 20% van NGEU moet naar digitalisering gaan.

De volgende fondsen dragen (in min of meerdere mate) bij aan het industriebeleid: Single Market Programme, Innovation Fund, Horizon Europe, InvestEU, Connecting Europe Facility, Digital Europe Programme, Space Programme, European Regional Development Fund, Cohesion Fund, ReactEU, Recovery and Resilience Facility, LIFE, Just Transition Fund, European Defence Fund. (Europese Commissie, 2020a, pp.6-7; 2020b, pp.4-5, 7-8; 2020c, pp.12-13; Europese Raad, 2020e, pp.2, 6-7, 14, 17-22, 37-38, 41-42, 47, 53-54, 57). Raad Concurrentiekracht, 2019a, p.9; 2019b, pp.7-9, 13; 2019c, p.8; 2019d, pp.20, 22; 2019e, pp.2-7; 2019f, p.5; 2020c, pp.1-2; 2020d; 2020e; 2020i; 2020j, pp.5-6, 8, 11-13; Raad Buitenlandse Zaken, 2019b; 2020f; 2021a; 2021e)

Deze coherentiefunctie zien we verder uitgewerkt in het kweken van **synergieën**, tussen burgerlijke industrie, ruimtevaart en defensie. Via het Europees Defensiefonds steunt men onderzoek en ontwikkeling van wapensystemen, waarmee men tegelijkertijd de R&D van innovatieve technologieën hoopt te bevorderen. En met behulp van de gegevens van satellieten & GPS hoopt men de digitale transformatie en de ontwikkeling van KI te bevorderen. Daarnaast kan ruimtevaart (gelijk burgerlijke industrie) gebruikt worden om maatschappelijke problemen aan te pakken. Zodoende hoopt men synergieën te creëren met een reeks andere doelstellingen: economische groei, digitale transformatie, industriële weerbaarheid, klimaattransitie, sociale cohesie, gezondheid. (Europese Commissie, 2020c, pp.13-14; 2021, pp.14-16; Europese Raad, 2020g, p.3; 2021b, p.5; Raad Concurrentiekracht, 2019a, p.8; 2019d, pp.18-19, 21; 2019f, p.7; 2020e; 2020k; 2021b)

Tot slot **indicatoren**. Heel soms wordt melding gemaakt van de key performance indicators (KPI) die de EU hanteert om het succes van het industriebeleid aan af te meten. Deze hebben vooral betrekking op (publieke en particuliere) R&D-uitgaven (voor Europese partnerschappen), publieke en particuliere investeringen, de mate van integratie van de interne markt en het mondiaal marktaandeel van de EU (Europese Commissie, 2020c, p.16; 2021, p.6; Raad Concurrentiekracht, 2019b, p.5; 2019d, pp.10-11; 2020j, p.13; 2020l)

C. Recapituleren

In het industriebeleid van de Europese Unie (tussen mei 2019 en mei 2021) ligt de nadruk dus het sterkst op het verwerven/bewaken van strategische autonomie.

In mindere mate spelen de transformatie naar een digitale economie/samenleving, het versterken van de concurrentiekracht van de Europese economie, de transitie richting een klimaatneutrale en circulaire economie, het bevorderen van sociale cohesie in brede zin en bescherming van de volksgezondheid een belangrijke rol.

Op de achtergrond staan het mondiaal leiderschap in deze doelstellingen, het kweken van coherentie in het EU-beleid, het vergroten van de weerbaarheid van de Europese economie, bestrijding van criminaliteit via digitale weg, en bescherming van ethische normen in de digitale economie

In de uitvoering van dit industriebeleid hanteert twee paradigma's over industriebeleid, marktfalen en marktschepping, door elkaar heen; hoewel het marktscheppingsperspectief net iets sterker aanwezig is. Het externe beleid stoelt op vrijhandel en partnerschappen. En op de achtergrond spelen de Europese begroting, het kweken van synergiën en het gebruik van indicatoren ook een rol als beleidsmiddelen.

Hieronder nog eens de tabellen, waarin de antwoorden op de onderzoeksvragen visueel zijn weergegeven.

Vraag 1: Welke **algemene richting** geeft de EU aan industriebeleid?

Deelvraag 1A: Welke algemene richting gaven de EU-instellingen aan industriebeleid in de **voorbije twee jaar**?

Overkoepelend	Economisch	Geopolitiek	Maatschappelijk
Leiderschap	Digitale Transformatie	Strategische Autonomie	Klimaattransitie
Coherentie	Concurrentiekracht		Sociale Cohesie
	Weerbaarheid		Ethische Normen
			Criminaliteitsbestrijding
			Gezondheid

Vraag 2: Wat zijn **in ruwe zin de middelen** die de EU hanteert in het industriebeleid?

Deelvraag 2A: Welke ruwe beleidsmiddelen hanteerden de EU-instellingen voor industriebeleid in de **voorbije twee jaar**?

Paradigma's	Instrumenten
Marktfalen	MFF/NGEU
Marktschepping	Synergieën
Vrijhandel/Partnerschappen	Indicatoren

Paars = Sterk Aanwezig

Blauw = Gemiddeld Aanwezig

Geel = Zwak Aanwezig

Conclusies

Laten we nu de in de analyse aangetroffen concepten contrasteren met het theoretisch kader uit de literatuurstudie. Dan kunnen we vervolgens die prangende vraag beantwoorden: Wat is nu de toegevoegde waarde van dit onderzoek?

A. Link met de Literatuurstudie I: Politieke Doelstellingen

Wat betreft de politieke doelstellingen zitten er zeker aanknopingspunten.

Strategische autonomie speelde ook in het verleden een hoofdrol in het industriebeleid; niet enkel in (West-)Europa, maar ook in de Verenigde Staten, Oost-Azië en veel gedekoloniseerde landen. (Chang, 2014; Weiss, 2014; Woo-Cumming, 1999, pp.1-30). Op zich is het dus geen verrassing dat deze doelstelling het prominentst figureert. Anderzijds lijkt dit voor de EU als organisatie een relatief nieuwe doelstelling, vergeleken met eerdere periodes. Tegelijkertijd begon dit doel de laatste jaren al meer op de voorgrond te treden (Aiginger & Rodrik, 2019, p.190), onder meer via een sterkere link te ontstaan tussen defensie en industrie (Giegerich, 2020, pp.388-412).

Digitale transformatie speelt al sinds de jaren '80 een rol in het EU-beleid, en treedt sinds ±2015 steeds meer op de voorgrond (Newman, 2020, pp.275-296).

Concurrentiekracht speelde eveneens al geruime tijd een rol in het Europees industriebeleid (Buonanno & Nugent, 2013). Al krijgt het recent een iets andere connotatie, met een grotere focus op maatschappelijke doelstellingen en actief overheidsbeleid in plaats van een aantrekkelijk investeringsklimaat en neoliberale maatregelen (Van Apeldoorn, 2000, pp.172-175).

Klimaattransitie haakt aan bij het groene industriebeleid, dat in toenemende mate bepleit en omarmd wordt (Rodrik, 2014; Mazzucato, 2018a, pp.22-25), waaronder in zekere mate door de EU (Wojtkowska-Łodej, 2017, pp.227-240).

Sociale cohesie kwam eveneens voor in de literatuurstudie, zowel cohesie (Farla & Guadagno & Verspagen, 2015, pp.351-355, 368-369), KMO's (Farla & Guadagno & Verspagen, 2015, pp.369-370) als solidariteit (Acemoglu, 2019, pp.1-9; Mazzucato & Perez, 2014, pp.18-20). Echter, gelijkwaardigheid/inclusie vormde een nieuwe subdoelstelling.

Gezondheid kwam ik wel een paar keer tegen in de literatuurstudie, soms wel (Perez & Schafer, 2020) en soms niet (Mazzucato, 2018a, pp.26-27) gelinkt aan de pandemie. Deze heb ik uiteindelijk geschrapt, omdat het niet zo prominent figureerde in de literatuur. Maar er lijkt nu dus toch een sterke link te ontstaan tussen gezondheid en industrie, rond de productie van medische goederen, gelinkt aan het bestrijden van de pandemie (binnen en buiten de EU).

De zwak aanwezige doelstellingen, daarentegen, kwamen niet echt (prominent) naar voren in de literatuurstudie. **Ethische Normen** werd nog wel vermeld, evenals in veel mindere mate **Criminaliteitsbestrijding**, in de context van de digitale agenda van de EU, en de mogelijke spanning tussen beide doelstellingen (Newman, 2020, pp.275-296).

Coherentie werd wel in het algemeen vermeld; industriebeleid kan dienen als een soort paraplu waar een reeks beleidsdomeinen rond gecentreerd worden. Wat betreft het beleid van

de EU werd Coherentie ook wel eerder vermeld in die context van industriebeleid en concurrentiekracht als paraplu-functie (Buonanno & Nugent, 2013; Van Apeldoorn, 2000, pp.172-175). **Leiderschap**, is dan weer sterk gelinkt aan Strategische Autonomie; Technologisch Leiderschap vormt in dit kader de hoofddoelstelling van het Amerikaanse industriebeleid (Mazzucato & Verburgh, 2013; Weiss, 2014). **Weerbaarheid**, tot slot, figureerde niet in het theoretisch kader en in het EU-beleid. Dit is dus ook een redelijk nieuwe doelstelling.

Wat betreft de politieke doelstellingen luidt de conclusie dus: De **meeste doelstellingen haken aan bij historische en/of hedendaagse trends**, en bevestigen de behandelde literatuur. Uitzonderingen zijn Gelijkwaardigheid (Sociale Cohesie), Coherentie en Weerbaarheid, en in mindere mate Gezondheid en Leiderschap.

B. Link met de Literatuurstudie II: Beleidsmiddelen

Bij de beleidsmiddelen zijn eveneens linken te leggen met de literatuurstudie.

Hierin lijkt de EU lijkt zoals gezegd in een soort spagaat te verkeren, **tussen de twee paradigma's** over industriebeleid die de basis vormden van het theoretisch kader, over de rol van de staat in de industriële transformatie. (Mazzucato, 2018b; Mazzucato & Kattel & Ryan-Collins, 2019, p.434) Het lijkt wel alsof men het marktscheppingsparadigma wilt omarmen, maar het marktfalenparadigma maar niet kan loslaten. Dit omdat marktschepping iets frequenter voorkomt, en bovendien een breuk lijkt met het marktfalendenken van weleer. (Thatcher, 2020, pp.130-151) Een andere voor de hand liggende verklaring van deze tweemondigheid is de verdeeldheid tussen de lidstaten in de Raad (en fracties in het Europees Parlement) langs ideologische en/of geografische lijnen. Vervolgonderzoek zou dit verder moeten uitwijzen.

Hierbij speelt mogelijk het feit dat **vrijhandel** nog altijd een van de bouwstenen vormt van de externe dimensie van het industriebeleid. Hier lijkt dus een sterke continuïteit in te zitten vergeleken met vorige periodes. Tegelijkertijd kan de grotere nadruk op industriële partnerschappen met bondgenoten en het kweken van China als vijand (op lange termijn) een trendbreuk betekenen met dit beleid, en leiden tot meer ruimte voor gedekoloniseerde landen om een eigen industriebeleid te voeren (gelijk het hoogtepunt van de Koude Oorlog tegen de Sovjet-Unie). (Chang, 2007; Woo-Cummings, 1999, pp.1-30)

Op het eerste gezicht lijkt de sterkere nadruk op handelsbescherming op een verkapt vorm van protectionisme; Europese bedrijven worden afgeschermd van Chinese concurrentie, onder het mom van de handhaving van een gelijk speelveld. (Europese Commissie, 2020a, pp.12-13; 2020b, pp.8-9; 2020c, pp.1-3, 6-9, 13, 15; 2021, pp.1-2, 5, 11, 15, 18, 21; Europese Raad, 2019a, pp.9-11; 2020g, pp.2, 9; 2020h, p.1; 2020k, p.10; 2021e, p.4; Raad Concurrentiekracht, 2019b, 3-4; 2019c, p.4; 2019d, pp.3, 5-6, 11, 24-25; 2019e, pp.2-7; 2019f, p.5; 2020a, p.9; 2020b, pp.2-3; 2020g; 2020k; 2021a; Raad Buitenlandse Zaken, 2019a, p.5; 2019d, pp.3-4; 2020a; 2020c; 2020e; 2020g; 2020h; 2020i; 2020j, pp.3, 7, 9, 11; 2020l; 2021b; 2021f, pp.4-6)

Dit element steekt er ook wel in, met name als het gaat om het screenen van FDI, dat wordt gelegitimeerd op basis van de bescherming van “veiligheid en openbare orde” (Europese Commissie, 2020c, p.13; Europese Raad, 2020c, p.5; Raad Buitenlandse Zaken, 2020a). En het doel blijft uiteindelijk om “Europese” technologieën, industrieën, wapensystemen en

infrastructuren te kweken (Europese Commissie, 2020a, pp.4-5, 8-9, 15; 2020c, p.13-14; Europese Commissie, 2021, pp.1, 3-5, 11-15; Europese Raad, 2020d; 2020g, p.2; 2021b, p.3; 2021c, p.2; Raad Concurrentiekracht, 2019b, pp.6, 10; 2019e, p.2; 2020a, p.6; 2020d, p.1; 2020e, p.1; 2020f; 2020g; 2020j, pp.4, 8, 10-12; 2021a).

Men doet ook de uiterste best om zich tegen deze beschuldigingen te verdedigen. Protectionistische methoden worden gepresenteerd als laatste hulpmiddel in het handhaven van vrijhandel. (Europese Commissie, 2020a, pp.4-5; 2021, pp.3, 11-15; Europese Raad, 2021c, p.3; Raad Concurrentiekracht, 2019d, p.12; 2020d, p.1; 2020g; 2020j, pp.4-5, 9, 12-13; 2021a; Raad Buitenlandse Zaken, 2020a; 2021b)

Echter, op het tweede gezicht is het wel degelijk consistent. Samen met het interne industriebeleid vormt het een redelijk coherent geheel: Via publiek-private investeringen en samenwerkingen kweekt men Europese innovatieve industrieën. Dankzij een export-georiënteerde externe strategie kan men de aldus gekweekte goederen en diensten aanbieden op een zo groot mogelijke markt. Ter ondersteuning hiervan worden superieure/goedkopere concurrenten (tijdelijk) een beetje buiten de deur gehouden, zodat Europese bedrijven de tijd hebben om tot bloei te komen. (Chang, 2007)

Tot slot hebben we de drie zwak aanwezige middelen. Met **MFF/NGEU** zien we een verdere verschuiving, van landbouw richting industriebeleid, via de fondsen voor innovatie, cohesie en defensie (Laffan & Lindner, 2020, pp.208-231). **Indicatoren** lijken op het eerste gezicht een voortzetting van benchmarking (Van Apeldoorn, 2000, pp.172-175) en op de doelstellingen van de Lissabonagenda en Europa 2020 (Buonanno & Nugent, 2013). Alleen **synergieën** zijn relatief nieuw. De linken tussen burgerlijke industrie, defensie en ruimtevaart ben ik wel tegengekomen, in een paper die ik uiteindelijk niet heb gebruikt in de literatuurstudie (Robinson & Mazzucato, 2019, pp.936-948). In het Amerikaanse industriebeleid worden deze synergieën wel al lange tijd gebruikt (Weiss, 2014). Maar voor de rest ben ik het niet echt tegengekomen.

Voor zowel de politieke doelstellingen van het industriebeleid, als voor de beleidsmiddelen om deze te realiseren, geldt dus dat de meeste concepten uit de analyse aanhaken bij de literatuurstudie. Er zit dus een sterke link tussen het enerzijds het algemene theoretische debat en/of het historische industriebeleid van de EU, en anderzijds de analyse van de officiële bronnen.

C. Toegevoegde waarde van het Onderzoek

Rest nog de vraag: Wat voegt dit onderzoek nu toe aan de bestaande literatuur?

Op het eerste gezicht lijkt het onderzoek een bevestiging in te luiden van de status questionis, door de grote overlap tussen analyse en literatuur qua theoretische concepten. Uitzonderingen zijn een paar “nieuwe” concepten: Gelijkwaardigheid, Coherentie en Weerbaarheid, en in mindere mate Leiderschap, Gezondheid en Synergieën.

Aan de andere kant heeft dit onderzoek wellicht wel een unieke insteek. Alle doelstellingen en middelen voor het industriebeleid van de EU zijn nu mooi overzichtelijk bijeen gebracht. Ik beschouw deze thesis, zeker met terugwerkende kracht, vooral als een explorerend vooronderzoek; als noodzakelijk opstapje naar een diepgravender analyse van het Europese industriebeleid.

Reflectie

Er vallen dus zeker een aantal interessante conclusies te trekken uit deze analyse, terwijl tegelijkertijd een **hoop potentieel van dit onderzoek niet is benut**; deels door gebrek aan tijd, deels door onhandigheid der onderzoeker. Op basis van deze tekortkomingen zal ik een aantal aanbevelingen doen voor vervolgonderzoek.

A. Aanbevelingen voor Vervolgonderzoek: Deelvragen, Extra Bronnen, Verdieping Analyse

Een groot deel van de tekortkomingen had ik reeds aangestipt in de Onderzoeksopzet. Door gebrek aan tijd heb ik een aantal deelvragen niet kunnen behandelen, en heb ik een aantal bronnen niet kunnen analyseren.

Aanvankelijk had ik de deelvragen van de onderzoeksvraag uitgesplitst in een aantal **deelvragen**:

- Vraag 1: Welke algemene richting geeft de EU aan industriebeleid?
 - o Deelvraag 1A: Welke algemene richting gaven de EU-instellingen aan industriebeleid in de voorbije twee jaar?
 - o *Deelvraag 1B: Hoe verhouden deze algemene doelstellingen zich tot (een of meer) concrete wetten/maatregelen/initiatieven?*
 - o *Deelvraag 1C: In hoeverre/in welke zin is de algemene richting van het industriebeleid gewijzigd doorheen de tijd?*
- Vraag 2: Wat zijn in ruwe zin de middelen die de EU hanteert in het industriebeleid?
 - o Deelvraag 2A: Welke ruwe beleidsmiddelen hanteerden de EU-instellingen voor industriebeleid in de voorbije twee jaar?
 - o *Deelvraag 2B: Hoe vertalen deze middelen in het algemeen zich tot (een of meer) specifieke wetten/maatregelen/initiatieven?*
 - o *Deelvraag 2C: In hoeverre/in welke zin zijn deze (ruwe en specifieke) middelen gewijzigd doorheen de tijd?*

Echter, uiteindelijk ben ik dus enkel toegekomen aan de algemene deelvragen (1A en 2A), en heb ik de complexere deelvragen (1B, 1C, 2B en 2C) links moeten laten liggen.

Daarnaast had ik nog een aantal **bronnen** verzameld, die mij relevant leken voor de analyse, maar waar ik uiteindelijk niet meer aan toegekomen ben:

- Resoluties van het Europees Parlement over industriebeleid
- Manifesto's van de twee pan-Europese politieke partijen (Volt Europa en Diem25)
- Artikels over industriebeleid uit de pan-Europese media (Politico en Euractiv) die deze periode bestrijken
- Een concrete casus: het Commissievoorstel voor de KI-wet van 21 april 2021, alsmede de standpunten (voor zover bekend) die lidstaten en Europarlementariërs (MEP's) hierover ingenomen hebben

Het lijkt mij zeker de moeite waard om deze vragen te beantwoorden en deze bronnen te bestuderen. De deelvragen zouden een wat realistischer beeld kunnen creëren, door te kijken of en hoe al die doelstellingen gerealiseerd worden in het concrete beleid. En de bovenvermelde bronnen zouden een minder eenzijdig beeld kunnen opleveren, door ook

andere actoren te raadplegen (zie Onderzoeksopzet, Onderzoeksvraag & Onderzoeksmateriaal, voor een uitgebreidere toelichting van de toegevoegde waarde hiervan).

Zelfs als bovenstaande uitgevoerd werd, zou deze **analyse nog verder verdiept worden**. De documentanalyse kan bijvoorbeeld aangevuld worden, door interviews af te nemen met beleidsmakers (Commissieambtenaren, diplomaten, europarlementariërs), om te kijken hoe zij het industriebeleid legitimeren, en/of de kritieken op concrete casussen pareren.

Een tweede mogelijkheid voor verdieping is om voort te borduren op de inhoudsanalyse, via een kritische (discours)analyse: Welke ideologie schuilt er precies achter het beleid? Is hier een verschuiving merkbaar doorheen de tijd? Dan zou het kunnen aansluiten op de kritische stromingen binnen de EU Studies, en deze stroming kunnen verbreden richting innovatie- en industriebeleid (zie Onderzoeksopzet, Methodiek).

B. Mijn Eigen Gestuntel: Volgende Keer Beter?

Tot slot is het belangrijk om nog een aantal onhandigheden aan te stippen, en te reflecteren op hoe ikzelf als onderzoeker de volgende keer beter te werk kan gaan. Mijn inschatting is dat de literatuurstudie, de analyse en de conclusie redelijk goed in elkaar steken. Al had het (zeker in de eerdere drafts) bij vlagen iets handiger aangepakt en coherenter geformuleerd kunnen worden. Ik had bijvoorbeeld reeds in een vroege fase al een soort schema kunnen maken van het theoretisch kader; het soort schema dat ik uiteindelijk, in de laatste fase van het onderzoek, heb verwerkt in de tabellen (zie Appendix). Nu verloor ik dikwijls het overzicht, waardoor ik onderweg veel kleine foutjes maakte en dikwijls zaken vergat. Een wat **meer gestructureerde aanpak** is dus zeker aan te bevelen.

Daarnaast zijn de bibliografie en de referenties (hoop ik) in de finale draft redelijk goed en overzichtelijk weergegeven. Maar ook hier geldt dat ik te lang gewacht heb om hier werk van te maken. Hierdoor heb ik dit op het laatste moment nog gehaast moeten doen. Dit is de reden dat in de literatuurstudie dikwijls paginanummers ontbreken in de referenties; door omstandigheden was het niet langer mogelijk om de betreffende werken opnieuw te ontlenen uit de universiteitsbibliotheek, waardoor ik de paginanummers niet meer kon opzoeken. Ik hoop dat dit uiteindelijk nog redelijk is gelukt, en ik niet per abuis plagiaat heb gepleegd. Ik zou dus aan mezelf en eenieder willen aanbevelen: **begin meteen met refereren!** Het is een heel vervelend werkje, maar juist daarom kan men het maar beter zo vlug mogelijk achter de rug hebben.

Echter, het zwakste punt betreft naar mijn inzicht de Onderzoeksopzet, specifiek het stukje over Methodiek. Hier kwam ik (om een of andere reden) niet zo goed uit. Ik had wellicht wat meer literatuur kunnen lezen over dit onderwerp. Nu heb ik dat (te laat) nog even gehaast gedaan (deels met hulp van mijn promotor, die mij een paar bronnen hierover aanbood). Hier zal ik de volgende keer dus, als het even kan, meer tijd in steken. Ook hier geldt dus weer: **begin op tijd!**

Dat laatste is wellicht het belangrijkste advies dat ik aan iedereen, student of docent, zou willen meegeven. Hoewel procrastineren een beetje in mijn karakter (en dat van velen) steekt. En soms ook wel leuk en zelfs nuttig kan zijn.

Slot

Deze thesis nam het industriebeleid van de Europese Unie onder de loep.

In de **literatuurstudie** ontdekten de verschillende vormen die industriebeleid kan aannemen: van zeer eng (gericht op maakindustrie) tot zeer breed (als paraplu om andere beleidsdomeinen aan op te hangen). Dat er ruwweg **twee paradigma's** bestaan over de rol van de overheid in industriële ontwikkeling: het marktfalenperspectief, dat stelt dat de markt enkel een duwtje in de rug nodig heeft van de overheid als dingen misgaan; en het marktscheppingsperspectief, volgens welk de overheid actief markten moet creëren en sturen. Dit sturen (of **richting** geven) betekent dat de overheid mede kan bepalen voor welke doeleinden nieuwe technologieën en industrietakken precies gebruikt gaan worden. Daarnaast kunnen overheden ook de industriële ontwikkeling van andere landen beïnvloeden, ten goede of ten kwade.

Door de decennia heen heeft de **Europese Unie** op verschillende manieren een industriebeleid gevoerd: Soms gaf zij lidstaten hiertoe de vrijheid, dan beperkte ze die ruimte weer. Soms voerde zij een actief supranationaal plan, dan hield ze zich weer op de vlakte.

Uit deze literatuurstudie ontstonden **twee onderzoeksvragen**: Welke **politieke doelstellingen** dient het industriebeleid van de Europese Unie? En met welke **middelen** tracht zij deze te bereiken? Om deze vragen van een antwoord te voorzien, voerde ik een **documentanalyse** uit van **officiële bronnen**, van de Europese Commissie, Europese Raad en Raad van de EU (Concurrentiekracht en Buitenlandse Zaken). Hierbij hield ik de concepten over doelen en middelen uit de literatuurstudie in het achterhoofd als *sensitising concepts*.

Uit de **analyse** rolden niet minder dan **elf politieke doelstellingen**; die op hun beurt dikwijls verder gelaagd waren in subdoelstellingen, en waarbij veel linken gelegd konden worden tussen doelstellingen. De dominante doelstelling was strategische autonomie. Daarnaast waren er nog vijf gemiddeld aanwezige en vijf zwak aanwezige doelstellingen. Bij de beleidsmiddelen viel vooral op dat de **paradigmastrijd** tussen het marktfalenperspectief en het marktscheppingsperspectief sterk aanwezig was; alsmede de blijvende primaire focus op vrijhandel in het externe beleid.

Toen we deze resultaten naast de literatuurstudie legden, bleek dat er een **grote mate van overlap** bestond tussen de concepten uit de analyse en de concepten uit de academische literatuur. Toch heeft dit onderzoek toegevoegde waarde, voornamelijk doordat het een overzichtelijke **exploratiestudie** oplevert, en de belangrijkste doelen en middelen bij elkaar brengt.

Zodoende kan deze studie **als springplank dienen naar diegravender vervolgonderzoek**. Hierbij kan men de algemene doelstellingen en middelen toetsen aan een concrete wetgevende casus, extra bronnen raadplegen van andere instellingen en actoren en/of de inhoudsanalyse verdiepen met interviews of een kritische discoursanalyse.

Opdat deze thesis een opstapje kan zijn naar een diepgaande en/of kritische benadering van het industriebeleid van de Europese Unie.

Bibliografie

A. Bronnen gebruikt bij de Literatuurstudie

Acemoglu, D. (2019). *It's Good Jobs, Stupid!* Geraadpleegd op 19/02/2021 via <https://econfp.org/policy-briefs/its-good-jobs-stupid/>

Acemoglu, D. & Restrepo, P. (2019). *The Wrong Kind of AI? Artificial Intelligence and The Future Of Labor Demand*. NBER Working Paper No. 25682. Geraadpleegd op 19/02/2021 via <https://workofthefuturecongress.mit.edu/wp-content/uploads/2019/06/w25682.pdf>

Aiginger, K. & Rodrik, D. (2019). Rebirth of Industrial Policy and an Agenda for the Twenty-First Century. *Journey of Industry, Competition and Trade*, 20, 189-207

Ambroziak, A. (2017). Chapter 1: Review of the Literature on the Theory of Industrial Policy. In A. Ambroziak (Ed.) *The New Industrial Policy of the European Union*. Berlijn: Springer, pp. 3-38

Ambroziak, A. (2017). Chapter 4: State Aid Policy and Industrial Policy of the European Union. In A. Ambroziak (Ed.) *The New Industrial Policy of the European Union*. Berlijn: Springer, pp. 87-112

Ambroziak, A. (2017). Chapter 7: A Theoretical Concept of a Modern Industrial Policy. In A. Ambroziak (Ed.) *The New Industrial Policy of the European Union*. Berlijn: Springer, pp. 173-186

Ambroziak, A. (2017). Chapter 12: Conclusions: Towards a Modern Industrial Policy of the European Union. In A. Ambroziak (Ed.) *The New Industrial Policy of the European Union*. Berlijn: Springer, pp. 267-272

Autor, D. (2015). Why Are There Still So Many Jobs? The History and Future of Workplace Automation. *Journal of Economic Perspectives*, 29 (3), 3-30

Berglof, E. (2016). European Industrial Policy: Tapping the Full Growth Potential of the EU. *Intereconomics*, 51, 335-340

Block, F. (2008). Swimming Against the Current: The Rise of a Hidden Developmental State in the United States. *Politics & Society*, 36 (2), 169-206

Block, F. & Keller, M.R. & Negroita, M. (2020). Network Failure and the Evolution of the US Innovation System. *Journal of Industry, Competition and Trade*, 2020 (20), 235-247

Bublitz, E. & Leisinger, M. & Yang, N (2019). Europe's Search for Superstar Firms: The Puzzle of European Champions. *Intereconomics*, 2019, 304-313

Buonanno, L. & Nugent, N. (2013). *Policies and Policy Processes of the European Union*. Londen: Palgrave MacMillan

Chang, H-J. (2010). *23 Things They Don't Tell You About Capitalism*. Londen: Anthem Press

- Chang, H-J. (2007). *Bad Samaritans*. Londen: Anthem Press
- Chang, H-J. (2014). *Economics*. Londen: Pelican Books
- Chang, H-J. (2003). *Kicking Away the Ladder: Development Strategy in Historical Perspective*. Londen: Anthem Press
- Chang, H-J. (2003). Kicking Away the Ladder: The “Real” History of Free Trade. *Foreign Policy In Focus* <https://fpif.org/kicking-away-the-ladder-the-real-history-of-free-trade/>
- Daimer, S. & Hufnagl, M. & Warnke, P (2012). *Challenge-oriented policy-making and innovation systems theory: reconsidering systemic instruments*. Geraadpleegd op 25/01/2021 via http://publica.fraunhofer.de/eprints/urn_nbn_de_0011-n-2172193.pdf
- Davidson, S. & Potts, J. (2016). A New Institutional Approach to Innovation Policy. *The Australian Economic Review*, 49 (2), 200-207
- De Ville, F. (2018). *Winnaars & Verliezers: De Politieke Economie van Europese Integratie*. Gent: Pelckmans Pro
- De Ville, F. (2019). "Naïve no longer"? *The hardening of EU trade policy discourse and practice towards China and its limits*. Geraadpleegd op 13/08/2021 via https://www.researchgate.net/publication/333868699_Naive_no_longer_The_hardening_of_EU_trade_policy_discourse_and_practice_towards_China_and_its_limits
- De Ville, F. & Orbie, J. (2012). The European Commission’s Neoliberal Trade Discourse Since the Crisis: Legitimizing Continuity through Subtle Discursive Change. *British Journal of Politics and International Relations*, 16 (1), 149-167
- De Ville, F. & Siles-Brügge, G. (2019). The Impact of Brexit on EU Trade Policy. *Politics and Governance*, 7 (3), 7-18
- Dinan, D. (2014). *Europe Recast: A History of European Union* (2nd Edition). Basingstoke: Palgrave Macmillan
- Dosi, G. & Llerena, P. & Labini, M.S. (2006). The Relationships between Science, Technology and their Industrial Exploitation: An Illustration through the Myths and Realities of the so-called ‘European Paradox’. *Elsevier Research Policy*, 35 (10), 1450-1464
- Evans, P.B. (1995). *Embedded Autonomy: States and Industrial Transformation*. Princeton: Princeton University Press
- Farla, K. & Guadagno, F. & Verspagen, B. (2015). Chapter 13: Industrial Policy in the European Union. In J. Felipe (Ed.) *Development and Modern Industrial Policy in Practice*. Cheltenham, Northampton: Edward Elgar Publishing, pp. 346-395
- Felipe, J. (2015). Chapter 1: Modern Industrial Policy. In J. Felipe (Ed.) *Development and Modern Industrial Policy in Practice*. Cheltenham, Northampton: Edward Elgar Publishing, pp. 1-23

- Giegerich, B. (2020). Chapter 17: Foreign, Security and Defence Policy: Civilian Power, Europe, and American Leadership. In H. Wallace & M.-A & Pollack & C. Roederer-Ryning & A.R. Young (Eds.). *Policy-Making in the European Union*. Oxford: Oxford University Press, pp. 388-412
- Guillou, S. (2014). Convergence of EU and US Industrial Policy: “The Obsession of Competitiveness”. *Revue D’Économie Industrielle, 1e Semester 2014* (145), pp.181-200
- Jones, R. (2018). The Second Coming of UK Industrial Strategy. *Issues in Science and Technology, Winter 2018*, 59-65
- Kattel, R. & Mazzucato, M. (2018). Mission-Oriented Innovation Policy and Dynamic Capabilities in the Public Sector. *Industrial and Corporate Change, 27* (5), 787-801
- Kawecka-Wyrzykowska, E. (2017). Chapter 11: Coordination of EU Member States’ Economic Policies and the Industrial Development Environment. In Ambroziak, A. (Ed.) *The New Industrial Policy of the European Union*. Berlijn: Springer, pp. 241-265
- Keller, M.R. & Block, F. (2015). Chapter 9: Do as I Say, or As I Do? US Innovation and Industrial Policy since the 1980’s. In J. Felipe (Ed.) *Development and Modern Industrial Policy in Practice*. Cheltenham, Northampton: Edward Elgar Publishing, pp. 219-246
- Korinek, A. (2019). *Labor in the Age of Automation and Artificial Intelligence*. Geraadpleegd op 19/02/2021 via <https://econfip.org/policy-briefs/labor-in-the-age-of-automation-and-artificial-intelligence/>
- Korinek, A. & Stiglitz, J-E. (2019). *Artificial Intelligence and Its Implications For Income Distribution And Unemployment*. Geraadpleegd op 15/02/2021 via <https://www8.gsb.columbia.edu/faculty/jstiglitz/sites/jstiglitz/files/w24174.pdf>
- Laffan, B. & Lindner, J. (2020). Chapter 9: The Budget: Who Gets What, When, and How? In H. Wallace & M.-A & Pollack & C. Roederer-Ryning & A.R. Young (Eds.). *Policy-Making in the European Union*. Oxford: Oxford University Press, pp. 208-231
- Lin, J.Y. & Long, C.X. & Zhang, X. (2015). Chapter 8: Industrial Diversification in the People’s Republic of China. In J. Felipe (Ed.) *Development and Modern Industrial Policy in Practice*. Cheltenham, Northampton: Edward Elgar Publishing, pp. 197-218
- Loriaux, M. (1999). Chapter Eight: The French Developmental State as Myth and Moral Ambition. In Woo-Cummings, M. (Ed.) *The Developmental State*. Ithaca: Cornell University Press, pp. 235-275
- Mazzucato, M. & Verburgh, S. (2013). *De Ondernemende Staat: Waarom de Markt Niet Zonder Overheid Kan*. Amsterdam: Nieuw Amsterdam
- Mazzucato, M. (2018). *Mission-Oriented Research & Innovation in the European Union. A Problem-Solving Approach to Fuel Innovation-Led Growth*. Publications Office of the European Union <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/5b2811d1-16be11e8-9253-01aa75ed71a1/language-en>

Mazzucato, M. (2018). *The Value of Everything. Making and Taking in the Global Economy*. New York: Public Affairs Books

Mazzucato, M. & Kattel, R. & Ryan-Collins, J. (2019). Challenge-Driven Innovation Policy: Towards a New Policy Toolkit. *Journal of Industry, Competition and Trade*, 20, 421–437

Mazzucato, M. & Perez, C. (2014). *Innovation as Growth Policy: The Challenge for Europe*. Science Policy Research Unit <https://ssrn.com/abstract=2742164>

Naidu, S. & Rodrik, D. & Zucman, G. (2020). Economics after Neoliberalism: Introducing the EfIP Project. *AEA Papers and Proceedings 2020*, 110, 366–371

Newman, A-L. (2020). Chapter 12: Digital Policy-Making in the European Union: Building the New Economy of an Information Society. In H. Wallace & M.-A & Pollack & C. Roederer-Ryning & A.R. Young (Eds.). *Policy-Making in the European Union*. Oxford: Oxford University Press, pp. 275-296

Orbie, J. (2008). Chapter 1: A Civilian Power in the World? Instruments and Objectives in European Union External Policies. From J. Orbie (Ed.), *Europe's Global Role: External Policies of the European Union* (pp. 1-33). Oxford: Routledge

Orbie, J. & Martens, D. (2018). Chapter 15: The European Union and Fair Trade: Hands Off? In S. Khorana & M. Garcia (Eds.), *Handbook on the EU and International Trade* (pp. 224-242). Cheltenham, Northampton: Edward Elgar Publishing

Orbie, J. & Martens, D. (2016). EU Trade Policy and Developing Countries: Towards a More Ethical Agenda? From P. Garcia-Duran, & M. Millet (Eds.), *Different Glances at EU Trade Policy* (pp. 73-82). Barcelona: CIDOB

Pempel, T.J. (1999). Chapter Five: The Developmental Regime in a Changing World Economy. In Woo-Cummings, M. (Ed.) *The Developmental State*. Ithaca: Cornell University Press, pp. 137-181

Perez, C. (2002). *Technological Revolutions and Financial Capital. The Dynamics of Bubbles and Golden Ages*. Cheltenham, Northampton: Edward Elgar Publishing

Perez, C. & Schafer, A. (2020). *After the pandemic: Smart, green, fair (and healthy) global growth*. Geraadpleegd op 26/02/2021 via <https://medium.com/iipp-blog/after-the-pandemic-smart-green-fair-and-healthy-global-growth-cc4080262660>

Perez, C. & Leach, T-M. (2018). *A Smart Green 'European Way of Life': The Path for Growth, Jobs and Wellbeing*. Geraadpleegd op 19/02/2021 via http://beyondthetechrevolution.com/wp-content/uploads/2014/10/BTTR_WP_2018-1.pdf

Robinson, D.K.R & Mazzucato, M. (2019). The evolution of mission-oriented policies: Exploring changing market creating policies in the US and European space sector. *Research Policy Elsevier*, 48 (4), 936-948

Rodrik, D. (2014). Green Industrial Policy. *Oxford Review of Economic Policy*, 30 (3), 469-491

- Sturm, C. (2017). Inside the Energiewende: Policy and Complexity in the German Utility Industry. *Issues in Science and Technology*, Winter 2017, 41-47
- Thatcher, M. (2020). Chapter 6: Competition Policy: The Politics of Competence Expansion. In H. Wallace & M.-A & Pollack & C. Roederer-Ryning & A.R. Young (Eds.). *Policy-Making in the European Union*. Oxford: Oxford University Press, pp. 130-151
- Van Apeldoorn, B. (2000). Transnational Class Agency and European Governance: The Case of the European Round Table of Industrialists, *New Political Economy*, 5 (2), 157-181
- Young, A. (2020). Chapter 5: The Single Market: Central to Brexit. In H. Wallace & M.-A & Pollack & C. Roederer-Ryning & A.R. Young (Eds.). *Policy-Making in the European Union*. Oxford: Oxford University Press, pp. 109-129
- Weiss, L.M. (2014). *America Inc? Innovation and Enterprise in the National Security State*. Ithaca, Londen: Cornell University Press
- Weresa, M.A. (2017). Chapter 8: Research and Development Policy, Innovation Policy, and Industrial Policy: An Interface. In Ambroziak, A. (Ed.) *The New Industrial Policy of the European Union*. Berlijn: Springer, pp. 187-204
- Wojtkowska-Łodej, G. (2017). Chapter 10: Energy and Climate Policy and the EU's Industrial Policy. In Ambroziak, A. (Ed.) *The New Industrial Policy of the European Union*. Berlijn: Springer, pp. 227-240
- Woo-Cummings, M. (1999). Chapter 1: The Developmental State. In Woo-Cummings, M. (Ed.) *The Developmental State*. Ithaca: Cornell University Press, pp. 1-30

B. Bronnen gebruikt bij de Onderzoeksopzet

Bowen, G.A. (2009). 'Document Analysis as a Qualitative Research Method'. *Qualitative Research Journal*, 9, (2), pp. 27-40

Buonanno, L. & Nugent, N. (2013). *Policies and Policy Processes of the European Union*. Londen: Palgrave MacMillan

Hooghe, L. & Marks, G. (2019) Grand theories of European integration in the twenty-first century. *Journal of European Public Policy*, 26 (8), 1113-1133

Hsieh, H-F. & Shannon, S.E. (2005). Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative Health Research*, 15 (9), 1277-1288

Manners, I. (2007). Another Europe is Possible: Critical Perspectives on European Union Politics. In K. E. Jørgensen, M. Pollack, & B. Rosamond (Eds.), *The Handbook of European Union Politics* (pp. 77-95). London: SAGE Publications

Mortelmans, D. (2013). *Handboek Kwalitatieve Onderzoeksmethoden*. Leuven: Acco

Mouffe, C. (1999). Deliberative Democracy or Agonistic Pluralism. *Social Research*, 66 (3), 1-17

Orbie, J. (2009). *Theorie van de Europese Integratie: Belangen, Ideeën en Instellingen*. Leuven: Acco

Roose, H. & Meuleman, B. (2014). *Methodologie van de Sociale Wetenschappen: een Inleiding*. Gent: Academia Press

Scharpf, F.W. (2002). *The European Social Model: Coping with the challenges of diversity*. MPIfG Working Paper, No. 02/8, Max Planck Institute for the Study of Societies, Cologne

Schimmelfennig, F. (2018). European integration (theory) in times of crisis. A comparison of the euro and Schengen crises. *Journal of European Public Policy*, 25 (7), 969-989

C. Bronnen gebruikt bij de Analyse

Europese Commissie (2020). *Shaping Europe's Digital Future*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/communication-shaping-europes-digital-future-feb2020_en.pdf

Europese Commissie (2020). WHITE PAPER On Artificial Intelligence - A European approach to excellence and trust. Geraadpleegd op 06/08/2021 via https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/commission-white-paper-artificial-intelligence-feb2020_en.pdf

Europese Commissie (2020). *A New Industrial Strategy for Europe*. Geraadpleegd op 05/08/2021 via <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0102&from=EN>

Europese Commissie (2021). *Updating the 2020 Industrial Strategy: Building a stronger Single Market for Europe's Recovery*. Geraadpleegd op 05/08/2021 via https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/communication-industrial-strategy-update-2020_en.pdf

Europese Raad (2019). *European Council Meeting (20th June 2019) – Conclusions*. Geraadpleegd op 05/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/media/39922/20-21-euco-final-conclusions-en.pdf>

Europese Raad (2019). *European Council Meeting (17th and 18th October 2019) – Conclusions*. Geraadpleegd op 05/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/media/41123/17-18-euco-final-conclusions-en.pdf>

Europese Raad (2019). *European Council Meeting (12th December 2019) – Conclusions*. Geraadpleegd op 05/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/media/41768/12-euco-final-conclusions-en.pdf>

Europese Raad (2020). *Conclusions by the President of the European Council following the video conference on COVID-19 (10 Maart 2020)*. Geraadpleegd op 05/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/03/10/statement-by-the-president-of-the-european-council-following-the-video-conference-on-covid-19/pdf>

Europese Raad (2020). *Conclusions by the President of the European Council following the video conference with members of the European Council on COVID-19 (17 Maart 2020)*. Geraadpleegd op 05/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/03/17/conclusions-by-the-president-of-the-european-council-following-the-video-conference-with-members-of-the-european-council-on-covid-19/pdf>

Europese Raad (2020). *Joint statement of the Members of the European Council (26 Maart 2020)*. Geraadpleegd op 05/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/media/43076/26-vc-euco-statement-en.pdf>

Europese Raad (2020). *Conclusions of the President of the European Council following the video conference of the members of the European Council, 23 April 2020*. Geraadpleegd op 05/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press->

[releases/2020/04/23/conclusions-by-president-charles-michel-following-the-video-conference-with-members-of-the-european-council-on-23-april-2020/pdf](https://www.consilium.europa.eu/media/45109/210720-euco-final-conclusions-en.pdf)

Europese Raad (2020). *Special meeting of the European Council (17, 18, 19, 20 and 21 July 2020) – Conclusions*. Geraadpleegd op 05/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/media/45109/210720-euco-final-conclusions-en.pdf>

Europese Raad (2020). *‘Strategic autonomy for Europe - the aim of our generation’ - speech by President Charles Michel to the Bruegel think tank*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/09/28/1-autonomie-strategique-europeenne-est-l-objectif-de-notre-generation-discours-du-president-charles-michel-au-groupe-de-reflexion-bruegel/pdf>

Europese Raad (2020). *Special meeting of the European Council (1 and 2 October 2020) – Conclusions*. Geraadpleegd op 05/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/media/45910/021020-euco-final-conclusions.pdf>

Europese Raad (2020). *European Council Meeting (15 and 16 October 2020) – Conclusions*. Geraadpleegd op 05/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/media/46341/1516-10-20-euco-conclusions-en.pdf>

Europese Raad (2020). *Remarks by President Charles Michel after the video conference of the members of the European Council on 29 October 2020*. Geraadpleegd op 05/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/10/30/remarks-by-president-charles-michel-after-the-video-conference-of-the-members-of-the-european-council-on-29-october-2020/pdf>

Europese Raad (2020). *Remarks by President Charles Michel after the video conference of the members of the European Council on 19 November 2020*. Geraadpleegd op 05/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/11/19/remarks-by-president-charles-michel-after-the-video-conference-of-the-members-of-the-european-council-on-19-november-2020/pdf>

Europese Raad (2020). *European Council Meeting (10 and 11 December 2020) – Conclusions*. Geraadpleegd op 05/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/media/47296/1011-12-20-euco-conclusions-en.pdf>

Europese Raad (2021). *Oral conclusions drawn by President Charles Michel following the video conference of the members of the European Council on 21 January 2021*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/01/21/oral-conclusions-by-president-charles-michel-following-the-video-conference-of-the-members-of-the-european-council-on-21-january-2021/pdf>

Europese Raad (2021). *Statement of the Members of the European Council (25 & 26 Februari 2021)*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/media/48625/2526-02-21-euco-statement-en.pdf>

Europese Raad (2021). *Statement of the Members of the European Council (25 Maart 2021)*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/media/48976/250321-vtc-euco-statement-en.pdf>

Europese Raad (2021). *Remarks by President Charles Michel after the informal meeting of the members of the European Council and the EU-India Leaders' meeting in Porto*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/05/08/remarks-by-president-charles-michel-after-the-informal-meeting-of-the-members-of-the-european-council-and-the-eu-india-leaders-meeting-in-porto/pdf>

Europese Raad (2021). *European Council Meeting (24 and 25 May 2021) – Conclusions*. Geraadpleegd op 05/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/media/49791/2425-05-21-euco-conclusions-en.pdf>

Raad van de Europese Unie – Buitenlandse Zaken (2019). *OUTCOME OF THE COUNCIL MEETING 3695th Council meeting Foreign Affairs Trade issues Brussels, 27 May 2019*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/media/39798/st09753-en19-vf.pdf>

Raad van de Europese Unie – Buitenlandse Zaken (2019). *OUTCOME OF THE COUNCIL MEETING 3700th Council meeting Foreign Affairs Luxembourg, 17 June 2019*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10351-2019-INIT/en/pdf>

Raad van de Europese Unie – Buitenlandse Zaken (2019). *OUTCOME OF THE COUNCIL MEETING 3726th Council meeting Foreign Affairs (including Defence) Brussels, 11 and 12 November 2019*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/media/42006/st13976-en19-fv.pdf>

Raad van de Europese Unie – Buitenlandse Zaken (2019). *OUTCOME OF THE COUNCIL MEETING 3731st Council meeting Foreign Affairs Trade Brussels, 21 November 2019*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/media/41657/st14433-en19.pdf>

Raad van de Europese Unie – Buitenlandse Zaken (2020). *Joint Statement by the Croatian Presidency and the European Commission following the informal meeting of EU Trade Ministers Brussels, 16 April 2020*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/media/43362/joint-press-statement-by-hr-presidency-and-ec-following-informal-meeting-of-eu-trade-ministers-200416.pdf>

Raad van de Europese Unie – Buitenlandse Zaken (2020). *Video conference of defence ministers, 12 May 2020*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2020/05/12/>

Raad van de Europese Unie – Buitenlandse Zaken (2020). *Video conference of foreign affairs ministers, 29 May 2020*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2020/05/29/>

Raad van de Europese Unie – Buitenlandse Zaken (2020). *Video conference of foreign affairs ministers (development), 8 June 2020*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2020/06/08/>

Raad van de Europese Unie – Buitenlandse Zaken (2020). *Video conference of foreign affairs ministers (trade), 9 June 2020*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2020/06/09/>

Raad van de Europese Unie – Buitenlandse Zaken (2020). *Video conference of foreign affairs ministers (defence), 16 June 2020*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2020/06/16/>

Raad van de Europese Unie – Buitenlandse Zaken (2020). *OUTCOME OF THE COUNCIL MEETING 3769th Council meeting Foreign Affairs Brussels, 21 September 2020*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10958-2020-INIT/en/pdf>

Raad van de Europese Unie – Buitenlandse Zaken (2020). *Video conference of trade ministers, 9 November 2020*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2020/11/09/>

Raad van de Europese Unie – Buitenlandse Zaken (2020). *Video conference of foreign affairs ministers, 19 November 2020*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2020/11/19/>

Raad van de Europese Unie – Buitenlandse Zaken (2020). *Video conference of defence ministers, 20 November 2020*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2020/11/20/>

Raad van de Europese Unie – Buitenlandse Zaken (2020). *Video conference of development ministers, 23 November 2020*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2020/11/23/>

Raad van de Europese Unie – Buitenlandse Zaken (2020). *Foreign Affairs Council, 7 December 2020*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2020/12/07/>

Raad van de Europese Unie – Buitenlandse Zaken (2020). *OUTCOME OF THE COUNCIL MEETING 3784th Council meeting Foreign Affairs Brussels, 25 January 2021*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/media/48061/st05579-en21.pdf>

Raad van de Europese Unie – Buitenlandse Zaken (2021). *Foreign Affairs Council, 25 January 2021*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2021/01/25/>

Raad van de Europese Unie – Buitenlandse Zaken (2021). *Informal video conference of trade ministers, 2 March 2021*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2021/03/02/>

Raad van de Europese Unie – Buitenlandse Zaken (2021). *Informal video conference of foreign affairs ministers (Development), 29 April 2021*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2021/04/29/>

Raad van de Europese Unie – Buitenlandse Zaken (2021). *OUTCOME OF THE COUNCIL MEETING 3791st Council meeting Foreign Affairs Defence issues Brussels, 6 May 2021*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/media/49484/st08527-en21.pdf>

Raad van de Europese Unie – Buitenlandse Zaken (2021). *OUTCOME OF THE COUNCIL MEETING 3792nd Council meeting Foreign Affairs Brussels, 10 May 2021*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/media/49546/st08594-en21.pdf>

Raad van de Europese Unie – Buitenlandse Zaken (2021). *OUTCOME OF THE COUNCIL MEETING 3795th Council meeting Foreign Affairs Trade Brussels, 20 May 2021*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/media/49735/st08967-en21.pdf>

Raad van de Europese Unie – Concurrentiekracht (2019). *OUTCOME OF THE COUNCIL MEETING 3694th Council meeting Competitiveness (Internal Market, Industry, Research and Space) Brussels, 27 and 28 May 2019*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via https://www.consilium.europa.eu/media/40733/st09732-en19_final.pdf

Raad van de Europese Unie – Concurrentiekracht (2019). *An EU Industrial Policy Strategy: a Vision for 2030 - Council conclusions (adopted on 27/05/2019)*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/media/39507/st09706-en19.pdf>

Raad van de Europese Unie – Concurrentiekracht (2019). *OUTCOME OF THE COUNCIL MEETING 3715th Council meeting Competitiveness (Internal Market, Industry, Research and Space) Brussels, 26 and 27 September 2019*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/media/40805/st12544-en19.pdf>

Raad van de Europese Unie – Concurrentiekracht (2019). *Preparation of the Competitiveness Council on 26-27 September 2019 Developing our economic base: a) Vision for a long-term strategy on sustainable growth Presentation by the Presidency Policy debate*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11965-2019-REV-1/en/pdf>

Raad van de Europese Unie – Concurrentiekracht (2019). *External Dimension of European Competitiveness*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-14055-2019-REV-1/en/pdf>

Raad van de Europese Unie – Concurrentiekracht (2019). *OUTCOME OF THE COUNCIL MEETING 3733rd Council meeting Competitiveness (Internal Market, Industry, Research and Space) Brussels, 28 and 29 November 2019*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/media/42002/st14523-en19.pdf>

Raad van de Europese Unie – Concurrentiekracht (2020). *OUTCOME OF THE COUNCIL MEETING 3753rd Council meeting Competitiveness (Internal Market, Industry, Research and Space) Internal Market, Industry and Research Brussels, 27 and 28 February 2020*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via https://www.consilium.europa.eu/media/42766/st06339-en20_edited.pdf

Raad van de Europese Unie – Concurrentiekracht (2020). *Preparation of the Competitiveness Council on 27-28 February 2020 Strategic approach to international cooperation in R&I - Policy debate*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via

<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-5798-2020-INIT/en/pdf>

Raad van de Europese Unie – Concurrentiekracht (2020). *Presidency Summary of the Informal High-Level Videoconference of Research Ministers – Brussels, 7 April 2020*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via

[file:///Users/renzonieland/Downloads/EU%202020%20HR_Summary_ministers%20of%20research_07042020%20\(1\).pdf](file:///Users/renzonieland/Downloads/EU%202020%20HR_Summary_ministers%20of%20research_07042020%20(1).pdf)

Raad van de Europese Unie – Concurrentiekracht (2020). *Informal videoconference of Ministers of Industry and Internal Market on the Roadmap for Recovery 15 May 2020*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via

[file:///Users/renzonieland/Downloads/EU%202020%20HR_Summary%20-%20VTC%20Industry%20and%20Internal%20Market%2015.5.2020.%20\(1\).pdf](file:///Users/renzonieland/Downloads/EU%202020%20HR_Summary%20-%20VTC%20Industry%20and%20Internal%20Market%2015.5.2020.%20(1).pdf)

Raad van de Europese Unie – Concurrentiekracht (2020). *Presidency Summary of the Informal Videoconference of Research Ministers Brussels, 29 May 2020*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via

[file:///Users/renzonieland/Downloads/EU%202020%20HR_Summary_ministers%20of%20research%20\(2\).pdf](file:///Users/renzonieland/Downloads/EU%202020%20HR_Summary_ministers%20of%20research%20(2).pdf)

Raad van de Europese Unie – Concurrentiekracht (2020). *Joint statement of ministers responsible for the internal market and industry on the Recovery Plan for Europe* (12 Juni 2020). Geraadpleegd op 06/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/06/12/joint-statement-of-ministers-responsible-for-the-internal-market-and-industry-on-the-recovery-plan-for-europe/pdf>

Raad van de Europese Unie – Concurrentiekracht (2020). *Video conference of internal market and industry ministers, 18 September 2020*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via

<https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/compet/2020/09/18/>

Raad van de Europese Unie – Concurrentiekracht (2020). *OUTCOME OF THE COUNCIL MEETING 3771st Council meeting Competitiveness (Internal Market, Industry, Research and Space) Research and Innovation Brussels, 29 September 2020*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/media/45981/st11173-en20.pdf>

Raad van de Europese Unie – Concurrentiekracht (2020). *Video conference of internal market and industry ministers, 19 November 2020*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via

<https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/compet/2020/11/19/>

Raad van de Europese Unie – Concurrentiekracht (2020). *A recovery advancing the transition towards a more dynamic, resilient and competitive European industry Council conclusions* (16 November 2020). Geraadpleegd op 06/08/2021 via

<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13004-2020-INIT/en/pdf>

Raad van de Europese Unie – Concurrentiekracht (2020). *Video conference of space ministers, 20 November 2020*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via

<https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/compet/2020/11/20/>

Raad van de Europese Unie – Concurrentiekracht (2020). *Video conference of research ministers, 27 November 2020*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/compet/2020/11/27/>

Raad van de Europese Unie – Concurrentiekracht (2021). *Informal video conference of internal market and industry ministers, 25 February 2021*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/compet/2021/02/25/>

Raad van de Europese Unie – Concurrentiekracht (2021). *Informal video conference of research ministers, 26 February 2021*. Geraadpleegd op 06/08/2021 via <https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/compet/2021/02/26/>

Appendix: Tabellen Analyse

In de tabellen hieronder geef ik weer hoe sterk aanwezig elke doelstelling is in de onderzochte bronnen. Deze tabellenreeks is opgedeeld in drie delen.

Eerst geef ik de **frequentie van elke doelstelling** aan **per bron**, in vier tabellen, een per instelling: Europese Commissie, Europese Raad, Raad Concurrentiekracht, Raad Buitenlandse Zaken. De kolommen geven drie maten van aanwezigheid aan:

Centraal betekent dat de tekst in hoge mate gestructureerd is rond een overkoepelende doelstelling. De overige aanwezige doelstellingen staan ten dienste van deze centrale doelstelling.

Sterk Aanwezig betekent dat de doelstelling meerdere malen voorkomt, gelinkt is aan andere doelstellingen en/of sterk domineert vergeleken met andere doelstellingen. Het kan ook zijn dat de bron zelf aangeeft dat deze doelstelling belangrijk(er) is. Ik heb besloten geen absolute frequentie als maatstaf te hanteren, omdat sommige teksten langer zijn dan anderen (bijvoorbeeld, communicaties van de Commissie zijn over het algemeen een stuk langer dan conclusies van de Europese Raad), waardoor dit een vertekend beeld zou geven. Sterk en Zwak hebben dus vooral een relatieve betekenis, t.o.v. andere doelstellingen binnen eenzelfde tekst.

Zwak Aanwezig betekent dat de doelstelling vermeld wordt, maar een ondergeschikte rol speelt vergeleken met andere doelstellingen en/of niet gelinkt wordt aan andere (overkoepelende) doelstellingen.

Totaal staat voor het aantal bronnen waarin de doelstelling voorkomt (zij het zwak, sterk of centraal).

In de tweede reeks tabellen geef ik **per doelstelling** de mate van aanwezigheid aan voor (de bronnen van) iedere instelling:

Sterk Aanwezig betekent dat de doelstelling

- In minstens de helft van de bronnen voorkomt en/of
- De mate van aanwezigheid voornamelijk Sterk Aanwezig/Centraal is

Gemiddeld Aanwezig betekent dat de doelstelling

- In (ongeveer) minstens de helft van de bronnen voorkomt en/of
- De mate van aanwezigheid ongeveer gelijk verdeeld is over Sterk Aanwezig en Zwak Aanwezig

Zwak Aanwezig betekent dat de doelstelling

- In minder dan de helft van de bronnen voorkomt en/of
- Voornamelijk Zwak Aanwezig is.

Afwezig betekent dat de doelstelling in geen enkele bron voorkomt.

In de derde reeks breng ik alles samen. Hier geef ik in een enkele tabel de mate van aanwezigheid van iedere doelstelling aan; dit is een gemiddelde voor alle vier instellingen. Dit gemiddelde is als volgt berekend:

Sterk Aanwezig betekent dat de doelstelling bij minstens drie instellingen Sterk Aanwezig is

Gemiddeld Aanwezig betekent dat de doelstelling

- Bij minstens drie instellingen Gemiddeld Aanwezig is of
- Bij twee instellingen Gemiddeld Aanwezig is en bij twee instellingen Sterk Aanwezig is of

- Bij twee instellingen Gemiddeld Aanwezig is, bij een instelling Sterk Aanwezig is en bij een instelling Zwak Aanwezig/Afwezig is of
- Bij twijfel of onduidelijke situaties, heb ik de doelstelling eveneens aangeduid als Gemiddeld Aanwezig

Zwak Aanwezig betekent dat de doelstelling:

- Bij minstens drie instellingen Zwak Aanwezig is of
- Bij twee instellingen Zwak Aanwezig is en bij twee instellingen Afwezig is of
- Bij twee instellingen Zwak Aanwezig is, bij een instelling Afwezig en bij een instelling Sterk/Gemiddeld Aanwezig

Vrijwel Afwezig betekent dat de doelstelling bij minstens drie instellingen Afwezig is

(Nog een verklaring bij tabellenreeksen 2 en 3. Hierin staan sommige hokjes rood aangeduid en andere hokjes groen aangeduid. Na de eerste versie van de tabellen heb ik nog een paar belangrijke extra bronnen geanalyseerd, van de Europese Commissie en de Raad Concurrentiekracht. Deze tweede analyse veranderde de conclusies met betrekking tot de mate van aanwezigheid van sommige doelstellingen bij deze twee instellingen. Door een technische fout lukte het mij niet dit aan te passen in de tabellen. Dus heb ik bij sommige tabellen de juiste hokjes groen gemaakt; bij de rijen met zowel een groen als een rood hokje moet u dus letten op het groene hokje en het rode hokje negeren. Mijn excuses voor het gemak.)

Tot slot heb ik de doelstelling “Allianties” samengevoegd met Beleidsmiddel “Extern”; waarover meer in de Analyse.

A. Tabellenreeks 1: Mate van Aanwezigheid per Bron

Europese Commissie (4)

Doelstelling	Centraal	Sterk Aanwezig	Zwak Aanwezig	Totaal
Leiderschap		DIG, AI, NIS	UNIS	4
Coherentie			NIS, UNIS	2
Industrie			NIS, UNIS	2
Tijd			NIS	1
Digitaal	DIG, AI	NIS, UNIS		4
Concurrentie		DIG	NIS, UNIS	3
Weerbaarheid			UNIS	1
Strategisch		DIG, NIS, UNIS	AI	4
<i>Alliantie</i>			NIS, UNIS	2
Klimaat		DIG, AI, NIS, UNIS		4
Sociaal		AI, NIS, UNIS	DIG	4
Ethisch	AI	DIG	NIS, UNIS	4
Criminaliteit			AI	1
Gezondheid			DIG, NIS, UNIS	3
MFF/NGEU			DIG, AI, NIS, UNIS	4
Synergie			NIS, UNIS	2
Marktfalen		NIS, UNIS	AI, DIG	4
Marktschepping		AI, DIG, NIS, UNIS		4
Extern		NIS	AI, DIG, UNIS	4
Indicatoren			NIS, UNIS	2

(4) = totaal aantal bronnen

Rood = 1^e Semester 2019

Paars = 2^e Semester 2019

Groen = 1^e Semester 2020

Blauw = 2^e Semester 2020

Geel = 1^e Semester 2021

DIG = Europe's Digital Future (19/11/2020)

AI = White Paper on Artificial Intelligence (19/11/2020)

NIS = New Industrial Strategy (10/03/2020)

UNIS = Updated New Industrial Strategy (05/05/2021)

Europese Raad (19)

Doelstelling	Centraal	Sterk Aanwezig	Zwak Aanwezig	Totaal
Leiderschap			06/2019 01-02/10/2020 SpeechMichel 03/2021	4
Coherentie			06/2019, 12/2019 03/2021	3
Industrie				0
Tijd				0
Digitaal	01- 02/10/2020 03/2021	20/06/2019 17- 21/07/2020	26/03/2020, 12/2020 02/2021	7
Concurrentie		20/06/2019 01- 02/10/2020 03/2021	17-21/07/2020 12/2020	5
Weerbaarheid			17-21/07/2020 01-02/10/2020 12/2020 02/2021 03/2021	5
Strategisch	Speech Michel 02/2021	20/06/2019, 26/03/2020, 23/04/2020 01- 02/10/2020 03/2021	17/03/2020, 17-21/07/2020	9
<i>Alliantie</i>				0
Klimaat	12/2019 12/2020 24- 25/05/2021	06/2019 17- 21/07/2020 03/2021	17-18/10/2019 01-02/10/2020 15-16/10/2020	9
Sociaal		06/2019 17- 21/07/2020 03/2021 08- 09/05/2021 24- 25/05/2021	17-18/10/2019 12/2019, 26/03/2020, 01-02/10/2020 15-16/10/2020 12/2020 02/2021	12
Ethisch		06/2019	12/2020	4

		01- 02/10/2020 03/2021		
Criminaliteit		12/2020	01-02/10/2020 11/2020 03/2021	4
Gezondheid	10/03/2020, 17/03/2020, 26/03/2020, 23/04/2020 02/2021 24- 25/05/2021	15- 16/10/2020 12/2020 08- 09/05/2021	01-02/10/2020 29/10/2020 11/2020 01/2021	13
MFF/NGEU	17- 21/07/2020	23/04/2020	12/2019, 10/03/2020, 17/03/2020, 26/03/2020 01-02/10/2020 Speech Michel 12/2020 02/2021 03/2021	11
Synergie			02/2021	1
Marktfalen	01- 02/10/2020 03/2021	06/2019 17- 21/07/2020 Speech Michel	12/2019, 10/03/2020, 26/03/2020	8
Marktschepping		06/2019, 12/2019, 10/03/2020, 17/03/2020, 26/03/2020 17- 21/07/2020 01- 02/10/2020 02/2021 03/2021 08- 09/05/2021	12/2020	11
Extern	24- 25/05/2021	06/2019	12/2019 01-02/10/2020	10

		15- 16/10/2020 Speech Michel	12/2020 02/2021 03/2021	
Indicatoren		08- 09/05/2021		0

(19) = totaal aantal bronnen

Rood = 1^e Semester 2019

Paars = 2^e Semester 2019

Groen = 1^e Semester 2020

Blauw = 2^e Semester 2020

Geel = 1^e Semester 2021

Data = datum waarop de betreffende vergadering plaatsvond van de Europese Raad

Raad van de EU, Concurrentiekracht (20)

Doelstelling	Centraal	Sterk Aanwezig	Zwak Aanwezig	Totaal
Leiderschap		26- 27/09/2019B 28- 29/11/2019B	27- 28/05/2019B 26- 27/09/2019A 19/11/2020A 19/11/2020B	6
Coherentie		26- 27/09/2019B	27- 28/05/2019B 26- 27/09/2019A 07/04/2020	4
Industrie			27- 28/05/2019B 26- 27/09/2019B	2
Tijd				0
Digitaal		27- 28/05/2019B 26- 27/09/2019B 19/11/2020B	27- 28/05/2019A 26- 27/09/2019A 28- 29/11/2019B 15/05/2020 29/05/2020 12/06/2020 18/09/2020 19/11/2020A 20/11/2020 27/11/2020 25/02/2021 26/02/2021	15
Concurrentie	28- 29/11/2019B	27- 28/05/2019B 26- 27/09/2019B 19/11/2020B	27- 28/05/2019A 26- 27/09/2019A 15/05/2020 29/05/2020 18/09/2020 29/09/2020 20/11/2020 27/11/2020	12

Weerbaarheid		29/05/2020 18/09/2020 19/11/2020B	27- 28/05/2019B 26- 27/09/2019B 12/06/2020 19/11/2020A 27/11/2020	8
Strategisch		27- 28/02/2020A 27- 28/02/2020B 15/05/2020 18/09/2020 29/09/2020 19/11/2020B 25/02/2021	27- 28/05/2019B 26- 27/09/2019B 28- 29/11/2019B 29/05/2020 12/06/2020 19/11/2020A 20/11/2020	14
<i>Alliantie</i>			26- 27/09/2019B	1
Klimaat		27- 28/05/2019B 26- 27/09/2019B 19/11/2020A 19/11/2020B	27- 28/05/2019A 26- 27/09/2019A 28- 29/11/2019A 28- 29/11/2019B 27- 28/02/2020A 15/05/2020 29/05/2020 12/06/2020 18/09/2020 29/09/2020 20/11/2020 27/11/2020 26/02/2021	17
Sociaal		27- 28/05/2019B 26- 27/09/2019B 28- 29/11/2019B 15/05/2020 29/05/2020 19/11/2020A	26- 27/09/2019A 12/06/2020 18/09/2020 29/09/2020 27/11/2020 25/02/2021	13

		19/11/2020B		
Ethisch			26- 27/09/2019B 28- 29/11/2019A 28- 29/11/2019B	3
Criminaliteit			26- 27/09/2019B	1
Gezondheid	07/04/2020 15/05/2020 19/11/2020A		25/02/2021 26/02/2021	5
MFF/NGEU		15/05/2020 19/11/2020B	27- 28/05/2019A 27- 28/05/2019B 26- 27/09/2019A 26- 27/09/2019B 29/05/2020 20/11/2020	8
Synergie	29/05/2020 20/11/2020A		27- 28/05/2019A 27/11/2020 26- 27/09/2019B 28- 29/11/2019A 28- 29/11/2019B 26/02/2021	8
Marktfalen	18/09/2020	27- 28/05/2019A 27- 28/05/2019B 26- 27/09/2019A 26- 27/09/2019B 27- 28/02/2020A 12/06/2020 19/11/2020A 25/02/2021	28- 29/11/2019A 28- 29/11/2019B 15/05/2020 19/11/2020B 20/11/2020	14

Marktschepping		27- 28/05/2019A 27- 28/05/2019B 26- 27/09/2019A 26- 27/09/2019B 28- 29/11/2019A 27- 28/02/2020A 27- 28/02/2020B 07/04/2020 15/05/2020 29/05/2020 12/06/2020 19/11/2020A 19/11/2020B 27/11/2020	28- 29/11/2019B 20/11/2020 25/02/2021 26/02/2021	18
Extern	28- 29/11/2019B	26- 27/09/2019B	27- 28/05/2019B 26- 27/09/2019A 28- 29/11/2019A 27- 28/02/2020A 18/09/2020 19/11/2020B 20/11/2020 25/02/2021	10
Indicatoren	27/11/2020		27- 28/05/2019B 26- 27/09/2019B 19/11/2020B	4

(20) = totaal aantal bronnen

Rood = 1^e Semester 2019

Paars = 2^e Semester 2019

Groen = 1^e Semester 2020

Blauw = 2^e Semester 2020

Geel = 1^e Semester 2021

Data = datum waarop de betreffende vergadering plaatsvond van de Raad Concurrentiekracht

Raad van de EU, Buitenlandse Zaken (23)

Doelstelling	Centraal	Sterk Aanwezig	Zwak Aanwezig	Totaal
Leiderschap			29/04/2021	1
Coherentie				0
Industrie				0
Tijd				0
Digitaal			09/11/2020	1
Concurrentie				0
Weerbaarheid			09/11/2020 25/01/2021	2
Strategisch	17/06/2019 12/11/2019 12/05/2020 07/12/2020 06/05/2021 10/05/2021	16/04/2020	20/11/2020 02/03/2021	9
<i>Alliantie</i>				0
Klimaat			09/11/2020 25/01/2021	2
Sociaal			25/01/2021	1
Ethisch				0
Criminaliteit				0
Gezondheid			09/11/2020 25/01/2021 10/05/2021	3
MFF/NGEU			17/06/2019 25/01/2021 10/05/2021	3
Synergie				0
Marktfalen				0
Marktschepping			10/05/2021	1
Extern	28/05/2019 21/11/2019 09/06/2020 21/09/2020 09/11/2020 02/03/2021 20/05/2021	16/04/2020 10/05/2021	29/05/2020 08/06/2020 21/09/2020 19/11/2020 23/11/2020 07/12/2020 25/01/2021 29/04/2021	17
Indicatoren				0

(23) = totaal aantal bronnen

Rood = 1^e Semester 2019 Groen = 1^e Semester 2020 Geel = 1^e Semester 2021**Paars = 2^e Semester 2019 Blauw = 2^e Semester 2020**

Data = datum waarop de betreffende vergadering plaatsvond van de Raad Buitenlandse Zaken

B. Tabellenreeks 2: Mate van Aanwezigheid per Instelling

Europees Leiderschap

	Sterk Aanwezig	Gemiddeld Aanwezig	Zwak Aanwezig	Afwezig
Europese Commissie	Dwwwwwwww ssssssssswww			
Europese Raad				
Raad Concurrentie			Dwwwwwwww ssssssssswww	
Raad BuZa				

Coherentie

	Sterk Aanwezig	Gemiddeld Aanwezig	Zwak Aanwezig	Afwezig
Europese Commissie				
Europese Raad				
Raad Concurrentie				
Raad BuZa				

Digitale Transformatie

	Sterk Aanwezig	Gemiddeld Aanwezig	Zwak Aanwezig	Afwezig
Europese Commissie				
Europese Raad				
Raad Concurrentie				
Raad BuZa				

Concurrentiekracht

	Sterk Aanwezig	Gemiddeld Aanwezig	Zwak Aanwezig	Afwezig
Europese Commissie		Dwwwwwwww ssssssssswww		
Europese Raad				
Raad Concurrentie		Dwwwwwwww ssssssssswww		
Raad BuZa				

Weerbaarheid

	Sterk Aanwezig	Gemiddeld Aanwezig	Zwak Aanwezig	Afwezig
Europese Commissie				
Europese Raad				
Raad Concurrentie				
Raad BuZa				

Strategische Autonomie

	Sterk Aanwezig	Gemiddeld Aanwezig	Zwak Aanwezig	Afwezig
Europese Commissie				
Europese Raad				
Raad Concurrentie				
Raad BuZa				

Allianties

	Sterk Aanwezig	Gemiddeld Aanwezig	Zwak Aanwezig	Afwezig
Europese Commissie				
Europese Raad				
Raad Concurrentie			Dwwwwwww sssssssswww	
Raad BuZa				

Klimaattransitie

	Sterk Aanwezig	Gemiddeld Aanwezig	Zwak Aanwezig	Afwezig
Europese Commissie				
Europese Raad				
Raad Concurrentie				
Raad BuZa				

Sociale Cohesie

	Sterk Aanwezig	Gemiddeld Aanwezig	Zwak Aanwezig	Afwezig
Europese Commissie				
Europese Raad				
Raad Concurrentie				
Raad BuZa				

Ethische Normen

	Sterk Aanwezig	Gemiddeld Aanwezig	Zwak Aanwezig	Afwezig
Europese Commissie		Dwwwwwwww sssssssswww		
Europese Raad				
Raad Concurrentie			Dwwwwwwww sssssssswww	
Raad BuZa				

Criminaliteitsbestrijding

	Sterk Aanwezig	Gemiddeld Aanwezig	Zwak Aanwezig	Afwezig
Europese Commissie			Dwwwwwwww sssssssswww	
Europese Raad				
Raad Concurrentie			Dwwwwwwww sssssssswww	
Raad BuZa				

Gezondheid

	Sterk Aanwezig	Gemiddeld Aanwezig	Zwak Aanwezig	Afwezig
Europese Commissie				
Europese Raad				
Raad Concurrentie				
Raad BuZa				

MFF/NGEU

	Sterk Aanwezig	Gemiddeld Aanwezig	Zwak Aanwezig	Afwezig
Europese Commissie				
Europese Raad				
Raad Concurrentie				
Raad BuZa				

Synergieën

	Sterk Aanwezig	Gemiddeld Aanwezig	Zwak Aanwezig	Afwezig
Europese Commissie				
Europese Raad				
Raad Concurrentie			Dwwwwwww sssssssswww	
Raad BuZa				

Marktfalen

	Sterk Aanwezig	Gemiddeld Aanwezig	Zwak Aanwezig	Afwezig
Europese Commissie		Dwwwwwww sssssssswww		
Europese Raad				
Raad Concurrentie	Dwwwwwww sssssssswww			
Raad BuZa				

Marktschepping

	Sterk Aanwezig	Gemiddeld Aanwezig	Zwak Aanwezig	Afwezig
Europese Commissie				
Europese Raad				
Raad Concurrentie				
Raad BuZa				

Extern

	Sterk Aanwezig	Gemiddeld Aanwezig	Zwak Aanwezig	Afwezig
Europese Commissie				
Europese Raad				
Raad Concurrentie		Dwwwwwwww ssssssssswww		
Raad BuZa				

Indicatoren

	Sterk Aanwezig	Gemiddeld Aanwezig	Zwak Aanwezig	Afwezig
Europese Commissie				
Europese Raad				
Raad Concurrentie				
Raad BuZa				

C. Tabellenreeks 3: Mate van Aanwezigheid in het Algemeen

	Sterk Aanwezig	Gemiddeld Aanwezig	Zwak Aanwezig	Vrijwel Afwezig
Leiderschap				
Coherentie				
Digitaal				
Concurrentie		Dwwwwwww		
Weerbaarheid				
Strategisch				
<i>Alliantie</i>				
Klimaat				
Sociaal				
Ethisch				
Criminaliteit			Dwwwwwww	
Gezondheid		Dwwwwwww		
MFF/NGEU				
Synergie				
Marktfalen				
Marktschepping				
Extern				
Indicatoren				

“Alliantie” heb ik blauw aangeduid, omdat ik deze doelstelling in de finale analyse heb samengevoegd met “extern”, in plaats van als aparte doelstelling.